

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1936.

Andra kammaren.

Nr 12.

Tisdagen den 25 februari.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 18 och den 19 innevarande februari.

§ 2.

Herr statsrådet *Levinson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner: nr 78, angående inköp av fastigheten nr 3 i kvarteret Bispen i Lund m. m., och nr 79, angående förstärkning av åttonde huvudtitelns anslag till kommitéer och utredningar genom sakkunniga.

Dessa propositioner bordlades.

§ 3.

Upplästes följande till kammaren inkomna protokoll:

Protokoll, hållet inför statsrådet och chefen för justitiedepartementet den 24 februari 1936.

Till justitiedepartementet hade från överståthållarämbetet insänts en den 21 februari 1936 dagtecknad riksdagsmannafullmakt av innehåll, att, sedan landsorganisationens ordförande Karl Edvard Johansson blivit utsedd till ledamot av riksdagens andra kammare för Stockholms stads valkrets för en tid av fyra år, räknade från och med den 1 januari 1933, men denna plats blivit ledig, vid förrättning enligt 87 § av lagen om val till riksdagen förbundsordföranden Karl Karlsson blivit utsedd att inträda såsom ledamot av nämnda kammare för tiden till den 1 januari 1937.

Vid granskning av fullmakten, som företogs inför statsrådet och chefen för justitiedepartementet samt vidare av vederbörande fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, framställdes mot fullmakten icke någon anmärkning.

Protokoll över vad sålunda förekommit skulle jämte den granskade fullmakten överlämnas till andra kammaren.

I ämbetet:

G. A. Eriksson.

Vid detta protokoll var fogad den däri omförmälda fullmakten för förbundsordföranden Karl Karlsson att vara ledamot av riksdagens andra kammare för tiden till den 1 januari 1937.

Jämte det protokollet lades till handlingarna, förklarade kammaren herr Karlsson i Stockholm behörig till riksdagsmannakallets utövande.

Herr talmannen meddelade härefter, att herr Karlsson nu intagit sin plats i kammaren.

§ 4.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionerna:

nr 74, angående befrielse för förre vice korpralen Nils Edor Knapasjö från viss betalningsskyldighet;

nr 81, angående beredande av medel till täckande av brister å marinens förskotts- m. fl. konton;

nr 82, angående befrielse för översten och sekundchefen för Livregementet till häst greve W. A. Douglas och kaptenen vid kustartilleriet H. H. Victorin från viss betalningsskyldighet; och

nr 87, angående befrielse för chauffören Alvar Wilhelm Folke Pettersson från viss betalningsskyldighet;

till behandling av lagutskott propositionerna:

nr 80, med förslag till lag om ändrad lydelse av 7 § lagen den 27 juni 1902 (nr 72 s. 3) angående verkställighet av domstols förordnande om tvångsuppfostran m. m.; och

nr 84, med förslag till förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 15 juni 1934 (nr 264) om erkända arbetslöshetskassor;

till statsutskottet propositionen, nr 86, angående förvärv för kronans räkning av vissa jord- och vattenområden vid Stadsforsen i Indalsälven m. m.;

till bankoutskottet propositionen, nr 88, med förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 16 maj 1890 (nr 21 s. 1) angående Sveriges allmänna hypoteksbank m. m.;

till jordbruksutskottet propositionerna:

nr 89, angående kapitalökning för arrendeegnahmetsfonden; och

nr 90, angående användande av medel ur domänverkets markinköpsfond för förvärv av fastigheterna Gamen nr 8 och 9 i Luleå stad;

till bankoutskottet propositionerna:

nr 92, angående pension åt vissa i statens tjänst anställda personer;

nr 93, angående pension åt förre arbetaren vid statens järnvägsbyggnader O. Andersson; och

nr 94, angående rätt för småskolläraryninnan Augusta Maria Samelius till viss tjänstårsberäkning för pension; samt

till statsutskottet propositionen, nr 95, angående anslag till tullverket för budgetåret 1936/1937.

§ 5.

Vidare föredrogos, men bordlades åter bevillningsutskottets betänkanden nr 8—11.

§ 6.

Slutligen föredrog herr *Jacobssons* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet få framställa spörsmål angående frågan om beredande av tryggad rätt till pension för i enskild tjänst anställda; och blev ifrågavarande anhållan av kammaren bifallen.

§ 7.

Upplästes fyra till kammaren inkomna protokoll, så lydande:

År 1936 den 22 februari sammanträdde kamrarnas valmän för att utse riksdagens justitieombudsman; och befunnos efter valförrättningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

herr revisionssekreteraren

Nils Teodor Ljunggren samtliga avgivna eller 46 röster,

i följd varav herr revisionssekreteraren Nils Teodor Ljunggren blivit till riksdagens justitieombudsman utsedd.

K. G. Westman.

E. O. Magnusson.

Evert Jonsson.

Axel Lindqvist.

År 1936 den 22 februari sammanträdde kamrarnas valmän för att utse den man, som skall efterträda riksdagens justitieombudsman, ifall denne, innan nästa lagtima riksdag anställt nytt val av justitieombudsman, skulle med döden avgå, samt utöva ämbetet under den tid, justitieombudsmannen kan vara av svår sjukdom eller annat laga förfall därifrån hindrad; och befunnos efter valförrättningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

herr revisionssekreteraren

Knut Harald Nissen samtliga avgivna eller 46 röster,

i följd varav herr revisionssekreteraren Knut Harald Nissen blivit utsedd till justitieombudsmannens efterträdare.

K. G. Westman.

E. O. Magnusson.

Evert Jonsson.

Axel Lindqvist.

År 1936 den 22 februari sammanträdde kamrarnas valmän för att utse riksdagens militieombudsman; och befunnos efter valförrättningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

herr revisionssekreteraren

Torsten Paul Jonathan Petersson samtliga avgivna eller 46 röster,

i följd varav herr revisionssekreteraren Torsten Paul Jonathan Petersson blivit till riksdagens militieombudsman utsedd.

K. G. Westman.

E. O. Magnusson.

Evert Jonsson.

Axel Lindqvist.

År 1936 den 22 februari sammanträdde kamrarnas valmän för att utse den man, som skall efterträda riksdagens militieombudsman, ifall denne, innan nästa lagtima riksdag anställt nytt val av militieombudsman, skulle med döden avgå, samt utöva ämbetet under den tid, militieombudsmannen kan vara av svår sjukdom eller annat laga förfall därifrån hindrad; och befunnos efter valförrättningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

herr byråchefen

Frans Gustaf Sture Centerwall samtliga avgivna eller 46 röster,

i följd varav herr byråchefen Frans Gustaf Sture Centerwall blivit utsedd till militieombudsmannens efterträdare.

K. G. Westman.

E. O. Magnusson.

Evert Jonsson.

Axel Lindqvist.

Jämte det dessa protokoll lades till handlingarna, beslöt kammaren, att riksdagens kanslideputerade skulle genom utdrag av kammarens protokoll underrättas om valen samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna avgiva förslag dels till förordnanden för de valda, dels ock till skrivelser till Konungen med anmälan om de verkställda valen.

§ 8.

Interpellation. Ordet lämnades härefter på begäran till herr **Lithander**, som anförde: Herr talman! I gårdagens nummer av Sydsvenska Dagbladet Snällposten stod följande meddelande under rubrik: »Upprörande djurplågeri under jakt. Levande grävling drogs ur grytet med 'krats'. Ett djurplågeri av ovanligt riskig art håller för närvarande på att utredas av polismyndigheterna i Augerum i närheten av Karlskrona. De skyldiga äro hemmansägare Peter Gustaf Svensson från Lilla Elmtamåla och dennes son Gösta Edvin Svensson.

De båda männen hade begivit sig ut på grävlingssjakt, beväpnade med gevär och revolverar, varjämte de hade två hundar med sig. En av hundarna fick upp en grävling, som emellertid gick in i ett gryt. Sonen sköt ett hagelskott efter djuret och lyste sedan med en ficklampa in i grytet. Han meddelade fadern, att djuret var dött. Denne uppmanade honom på att sticka in 'kratsen', ett slags spjut, i spetsen försett med en korkskruvliknande anordning, i grytet och dra ut grävlingen. En person som under tiden kommit till platsen, avrådde emellertid på det bestämdaste härifrån och uppmanade dem att först övertyga sig om grävlingen verkligen var död.

Man skickade då in en hund i grytet, men hunden kom i strid med grävlingen och måste ge sig ut igen. Den äldre Svensson uppmanade då åter sonen att sticka in 'kratsen', trots att man hade tydligt bevis på att djuret levde. Då kratsen sedan drogs tillbaka, följde med denna grävlingens tunga och en del av svalget. Det stackars djuret gav ett fruktansvärt tjut, och de båda männen skickade nu ånyo in en hund i grytet för att jaga ut det. Denna gång lyckades det. Hunden kom ut med grävlingen, som då ännu levde. I stället för att med ett skott göra slut på djurets lidanden försökte man nu trampa ihjäl det, och då detta inte lyckades, krossade man djurets huvud med en sten.

De båda männen komma nu att få svara inför vederbörande häradsrätt för sitt om ovanlig råhet vittnande beteende.»

En dylik skildring måste givetvis synnerligen uppriva var och en som läser därom och framkalla ett djupt beklagande att en dylik händelse kan förekomma i vårt land. Men det bör ju ej få stanna härvid, utan man bör söka efter möjligheter att förebygga dylikt barbari. För riksdagens ledamöter föreligger nu ej längre möjlighet att motionsvägen bringa frågan inför årets riksdag. Återstår för närvarande endast en hänvändelse till vederbörande statsråd, som äger möjligheter att förelägga riksdagen förslag och bringa frågan under debatt.

Vid detta förhållande anhålles om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet få framställa följande spörsmål:

- 1) Vilka åtgärder ämnar herr statsrådet föreslå riksdagen till effektivt förebyggande av ovan skildrade eller liknande barbari?
- 2) Ämnar herr statsrådet, med utgångspunkt från vad nu pågående utredning av polismyndigheterna i Augerum giver vid handen hava inträffat, låta undersöka huruvida nuvarande straffbestämmelser stå i rätt förhållande till ifrågavarande djurplågeri och barbarism?
- 3) Om så icke är förhållandet ämnar herr statsrådet låta utarbета och förelägga riksdagen de ändringsförslag, som visa sig nödvändiga?

Denna anhållan bordlades.

§ 9.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 50, till Konungen i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropo-

sitionen gjorda framställningar om anslag till byggnadsarbeten, avseende kommunikationsdepartementets verksamhetsområde.

§ 10.

Till bordläggning anmäldes:

första lagutskottets utlåtanden:

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg och tillfällig löneförbättring åt biskopen i Härnösands stift Torsten Bohlin;

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning från kyrkofonden för övertalig personal vid domänverket;

nr 11, i anledning av väckta motioner om upphävande av den s. k. Åkarpslagen;

nr 12, i anledning av väckt motion angående viss ändring av de för aktiebolag och bankföretag gällande bokföringsföreskrifterna;

nr 13, i anledning av väckt motion om påskyndat avskrivande av prästerskapets till statsverket indragna tionde; och

nr 14, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om skuldebrev m. m., dels ock i ämnet väckt motion; samt

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av den internationella arbetsorganisationens konferens år 1935 fattade beslut; och

nr 20, i anledning av väckt motion angående vissa ändringar i lagen om arbetstidens begränsning.

§ 11.

Herr **Eriksson** i Stockholm, som nu på begäran erhöll ordet, yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa att på morgondagens föredragningslista bland två gånger bordlagda ärenden främst uppföres bevillningsutskottets betänkande, nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder till sockerbetsodlingens uppehållande jämte en i ämnet väckt motion samt därefter övriga ärenden i den ordning, vari de äro uppförda på dagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls.

§ 12.

Justerades protokollsutdrag.

§ 13.

Upplästes följande till kammaren inkomna sjukbetyg:

Att redaktör Elof Lindberg, Umeå, på grund av magsår är oförmögen att bevista riksdagen under tiden 24 februari till den 31 mars 1936 intygas härmed.

Umeå den 22 februari 1936.

S. Ekvall,
lasarettsläkare.

§ 14.

Ledighet från riksdagsgörömlen beviljades herr *Hansson* i Trollhättan under 16 dagar fr. o. m. denna dag på grund av sjukdom enligt ingivet läkarintyg, så lydande:

Riksdagsmannen Anders Hansson (Trollhättan) är arbetsoförmögen fr. o. m. den 23 februari t. o. m. den 11 mars 1936 på grund av myocarditis et bronchitis subac. ex influenza, vilket härmed intygas.

Stockholm den 23 februari 1936.

Agda Hofvendahl,
leg. läk.

Vidare beviljades herr *Holmström* ledighet från riksdagsöromålen under 4 dagar fr. o. m. den 2 mars.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.22 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Onsdagen den 26 februari.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr statsrådet *Ekman* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 36, angående förstärkning av tionde huvudtitelns anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga.

Denna proposition bordlades.

§ 2.

Föredrogos var för sig samt hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner:

nr 78, angående inköp av fastigheten nr 3 i kvarteret Bispen i Lund m. m.; och

nr 79, angående förstärkning av åttonde huvudtitelns anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga.

§ 3.

Vidare föredrogos, men bordlades åter första lagutskottets utlåtanden nr 9—14 samt andra lagutskottets utlåtanden nr 19 och 20.

§ 4.

Härefter föredrogos herr *Lithanders* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet få framställa spörsmål angående åtgärder till effektivt förebyggande av grovt djurplågeri; och blev ifrågavarande anhållan av kammaren bifallen.

§ 5.

Herr statsrådet *Leo* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 96, angående anslag till förrådsbyggnad i Älvsjö i Stockholm m. m.

Nämnda proposition bordlades.

§ 6.

Till avgörande företogs bevillningsutskottets betänkande, nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder till sockerbetsodlingens uppehållande jämte en i ämnet väckt motion. *Ang. åtgärder till sockerbetsodlingens uppehållande.*

Genom en den 12 februari 1936 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 71, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels besluta, att för tiden från och med den 1 mars 1936 till och med den 28 februari 1937 rätt att till riket införa socker (tulltaxenummer 119 och 120) med av Kungl. Maj:t stadgade undantag icke skulle tillkomma annan än staten eller den, åt vilken Kungl. Maj:t överläte sådan rätt;

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter, som kunde erfordras för upprätthållande av nu angivna ensamrätt;

dels ock godkänna de såsom bilagor till nämnda protokoll fogade förslagen till kontrakt mellan staten och svenska sockerfabriksaktiebolaget samt mellan staten och mellersta Sveriges sockerfabriksaktiebolag.

Till utskottets behandling hade jämväl överlämnats en i anledning av propositionen inom andra kammaren av herrar *Nilsson* i Steneberg och *Olsson* i Rimforsa väckt motion, nr 629, däri föreslagits, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition måtte hemställa till regeringen, att vid förhandlingarnas avslutande mellan staten och svenska sockerfabriksaktiebolaget söka åstadkomma sådana förändringar i fördelningen av sockerbetsarealen, att rätt till betodling måtte tillkomma ett större antal jordbrukare inom sockerbetsdistrikten, som förut ej odlat sockerbetor, eller, om detta för året ej läte sig göra, hemställa, att Kungl. Maj:t till nästkommande år måtte föranstalta om utredning i berörda syfte och då för riksdagen framlägga det förslag, som av utredningen kunde föranledas.

Utskottets hemställan innefattade, att riksdagen måtte, med avslag å den i ämnet väckta motionen, bifalla Kungl. Maj:ts förevarande framställning.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr *Nilsson* i Steneberg: Herr talman! Då jag jämte herr *Olsson* i Rimforsa väckt en motion, i vilken vi begärt en förändring i fördelningen av sockerbetsarealen, må det tillåtas mig att säga några ord.

Jag tror det står klart för en var, att de jordbrukare, som bo inom sockerbetsdistrikten men icke få lov att odla några sockerbetor, för sin del ha svårt att övertyga sig om det rättvisa i att denna odling skall vara monopoliserad och förbehållen några få odlare. De ha år efter år begärt att få vara med om att odla betor, de som de andra, men utan resultat.

Nu har det sagts ifrån bevillningsutskottet, att deras krav i någon mån äro tillgodosedda. Jag kan knappast se, att så är förhållandet. Jag tillåter mig att erinra om att småbrukarförbundet i Malmöhus län för sin del begärt en odling av 1,000 hektar, och detta har bifallits i så måtto, att 300 hektar ställts till deras förfogande, men dessa 300 hektar skola fördelas inte bara på

Ang. åtgärder till sockerbetsodlingens uppehållande. (Forts.)
Malmöhus läns småbrukare utan även på småbrukarna i Kristianstads, Hallands och Blekinge län. Det är klart, att under sådana förhållanden har enligt deras mening deras rätt icke blivit tillgodosedd, såsom de önskat, än mindre kan det bli något över åt sådana, som ha mer än 10 hektar jord och ej förut odlat sockerbeter.

Jag tror statsmakterna gjorde klokt i att beakta vad vi anfört i vår motion, nämligen att de, som odla sockerbeter på $\frac{1}{3}$ eller $\frac{1}{4}$ av hela sin åkerareal, skola avstå något, så att flera kunna få lov att syssla med denna odling. Jag träffade häromdagen ett par lantbrukare från trakten av Malmö. Den ene hade en egendom på 200 tunnland åker och hade 50 tunnland sockerbetsodling, den andre hade 150 tunnland åker och en sockerbetsodling på likaledes 50 tunnland. De sade båda, att de ville givetvis behålla den betareal de hade, men de insågo också det berättigade i att en ändring kom till stånd.

Nu förhåller det sig på det sättet, såvitt jag har förstått saken rätt, att flera av ledamöterna i betodlareföreningens styrelse ha varit inne på samma linje som vi motionärer och ansett, att det kunde vara rimligt och riktigt med en ändring, och jag tror, att dessa synpunkter äro framförda till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet på ett ganska tidigt stadium men tyvärr utan resultat.

Nu säges det, att det största motståndet reses från sockerbolagen, därför att deras egendomar ha just den största procentuella odlingen. Men det är väl inte så, att det är sockerbolagen, som skola bestämma, vad som skall odlas och till vilket pris odlingen skall ske, utan statsmakterna böra väl ha något att säga till om i en sådan fråga.

Det har sagts, att om det skall bli nya odlare, komma dessa att utgöras av mera avlägset boende, varigenom betfrakterna bli längre och dyrare, men om vi betänka, att vi ha världens näst billigaste sockerpris — det är bara ett land, som har billigare än vi — anser jag inte, att detta är något oöverstigligt hinder. När sockerbolagen enligt föreliggande kontrakt äga rätt att å 190.000 ton melis erhålla 31 öre pr kg. i stället för förut 30 öre pr kg., och med detta fått kompensation för ett högre pris för sockerbeterna, så undrar man, om inte sockerbolagen även kunnat vara med om att öka sitt fraktkonto, om bolagen fått kompensation genom att få ökat sockerpris för något mera än 190.000 ton melis.

Det skulle kunna anföras många skäl, som tala för det av oss avgivna yrkandet, men jag skall nöja mig med de nu anförda.

Det är klart, att man inte skall skapa misstämning mellan olika grupper av jordbrukare. Men om man betänker — såsom t. ex. är förhållandet i min hemtrakt — att en jordbrukare under många år odlat sockerbeter, under det att hans granne inte får ha någon sådan odling, fastän han år efter år ansökt därom, är det helt naturligt, att man står undrande och spörjande över det orättvisa i ett sådant förfarande, som vi hittills praktiserat. Jag skulle önska, att riksdagen tog denna sak i beaktande och inte tog fullt så, jag vågar säga, lättvindigt på den, som bevillningsutskottet gjort. Utskottet säger — och det gjorde man i föl också — att de av motionärernas förslag intresserade kunde framföra sina önskemål till vederbörande enskilda parter samt försöka få jordbruksministern att vara med på sina krav, men utskottet säger icke, om utskottet självt gillar eller ogillar dessa krav. Det är nog vackert att säga, att man skall anhålla hos departementschefen, men då man inte sagt något om det berättigade eller ej i dessa krav, menar jag, att det är inte stora utsikter att vinna något med en sådan framställning utan endast föspillda kostnader. Jag menar, att bevillningsutskottet borde gjort ett uttalande, om det ansåg, att det var ett rättvist krav eller ej, och jag tillåter mig därför, herr

Ang. åtgärder till sockerbetsodlingens uppehållande. (Forts.)
talman, att yrka bifall till den av herr Olsson i Rimforsa och mig väckta motionen.

Herr Nilsson i Hörby: Herr talman! Vad jag tänker anföra i denna fråga berör inte alls det spörsmål, som den föregående ärade talaren uppehöll sig vid, utan kommer fastmera att bli några reflexioner i anledning av det föreliggande utlåtandet.

Vad detta utlåtande beträffar, är jag tillfreds med detsamma, och den lilla prisförbättring, som såväl odlare som arbetare komma att få under innevarande år, är från min sida dem väl unnad. Frågan ligger för mig på ett helt annat plan, och när jag nu ser herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet komma in, kan jag så där i frågeform ställa det spörsmålet till honom: Hur vill herr statsrådet ordna upp, att de jordbruk och de jordbruksarbetare, som arbeta utan några sockerbetsfält, skola bli delaktiga i den pris- och löneförbättring, som genomföres inom sockerbetsdistrikten?

Detta är det stora spörsmålet ur två synpunkter, inte bara ur jordbrukarnas utan även ur arbetarnas synpunkt. Man kan säga, att arbetarna och brukarna av den övriga jorden också böra beredas på sådan ställning, att de ha samma prisnivå och följaktligen få samma levnadsstandard som de i sockerbetsodlingen deltagande. Vad som här föreslås i den kungl. propositionen, vilken är tillstyrkt av bevillningsutskottet, anser jag vara en god väg, men jag kan inte underlåta att peka på, att vid en jämförelse mellan behandlingen av denna näringsgren och den behandling, som andra jordbrukets produkter under det senaste året varit föremål för från statsmakternas sida, har denna gren fått en ställning, vilken jag unnar den, men som jag skulle vilja bereda även andra produktionsgrenar.

Den mest markanta jämförelsen är behandlingen av potatispriset förra hösten. Det är inget klander mot herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, utan det är mera ett väckelsens ord att se upp även på den kanten. Nu kanske jag kan få den repliken, att här är det statens potatismjölsmånad, som reglerar potatispriset, men statens potatismjölsmånad är väl dock så beroende av Kungl. Maj:t och särskilt jordbruksministern, att han inte saknar medel att komma till tals med den.

Det var dessa reflexioner, som jag hade att göra. Jag slutar med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Björklund: Herr talman! Dete finns väl egentligen inte så stor anledning att försöka draga upp någon längre debatt i detta ärende. Det torde bli andra på dagordningen förekommande frågor, som taga en hel del tid i anspråk, så vi torde få nog att göra för dagen ändå.

I stort sett äro väl alla eniga om, att Kungl. Maj:ts av utskottet tillstyrkta förslag är det, som bör bifallas av riksdagen. Att det sedan härutöver kan finnas vissa önskemål, som tränga sig i förgrunden, kan man nog förstå.

Till herr Nilsson i Steneberg vill jag säga, att jag förstår väl hans synpunkter beträffande dem, som ha sina jordbruk i närheten av eller kanske rent av inom betodlingsdistrikten, men som inte ha tillfälle att på samma sätt som övriga där boende jordbrukare få vara med och taga för sig av de förmåner, som jordbruket genom det förslag, som väl här kommer att antagas, kommer att beredas.

Emellertid måste man säga, att det förslag, som herr Nilsson i Steneberg här motionerat om och nyss talat för, behandlades ju i riksdagen redan förra året. Riksdagen uttalade då, att vederbörande hade att hos Kungl. Maj:t vid förberedande förhandlingar i denna fråga göra sig påminda. Om de gjort

Ang. åtgärder till sockerbetsodlingens uppehållande. (Forts.)
det, vill jag lämna därhän, men jag anser det i varje fall skäligt, att vederbörande jordbrukare, som anse sig missgynnade, redan på ett så pass förbereddande stadium, som när överenskommelse träffas mellan Kungl. Maj:t och sockerbolaget, göra sig påminda.

Nu har Kungl. Maj:t på grund av riksdagens beslut i fjol i viss mån vidtagit sådana åtgärder, att de av herr Nilsson i Steneberg framförda önskemålen blivit i någon mån tillgodosedda.

Jag tror man kan säga, att det är lantbrukarnas skyldighet mot sig själva att redan på ett tidigt stadium, när förhandlingar pågå, bevaka sina intressen och inte först när frågan avgöres i riksdagen. Ty man bör ha tillfälle att redan i de förberedande instanserna ha undersökningsmaterialet liggande på bordet, innan man går att fatta sitt beslut. Jag tror, att både herr Nilsson i Steneberg och jag skulle bli betydligt mera glada, om man verkligen ville gå den väg, som jag nu föreslagit. Jag tror för min del, att det finns möjlighet att tillgodose de önskemål, som finnas omnämnda i motionen, men jag håller allt fortfarande på, att man får göra sig påmind på ett så tidigt stadium som möjligt för att överhuvud taget få vara med vid den slutliga uppgörelsen.

Till herr Nilsson i Hörby vill jag endast — utan att varken ingå på frågan om statens potatismjolsnämnd eller något annat — säga, att jag är glad över att ett antal arbetare få vara med och få någon liten del av detta, och såvitt jag förstod herr Nilsson i Hörby rätt, var han ense med mig på den punkten, men han ansåg, att utanför distrikten boende bli missgynnade i förhållande till dessa. Det är emellertid så inte bara i denna fråga utan nästan överallt inom olika företag och institutioner, och framför allt har det genom statsmakternas olika hjälpåtgärder på senare tid inom jordbruket och andra näringar visat sig, att det är så gott som omöjligt att hjälpa alla bara därför att man vill hjälpa en. Detta är nu bildligt talat.

Jag tror, att sådant som förslaget föreligger, är det allt skäl för kammaren att för sin del besluta i enlighet med Kungl. Maj:ts proposition, vilket är det samma som utskottets förslag; och jag ber för min del, herr talman, att få yrka bifall till detta.

Herr **Pehrsson** i Bramstorp. Herr talman! Jag har endast begärt ordet för att lämna vissa upplysningar i anledning av den föreliggande motionen och den ärade motionärens yttrande.

Jag gjorde mig osökt den frågan, då herr Nilsson i Steneberg yrkade bifall till sin motion: Hur skall denna sak ordnas, om motionen bifalles? Man kan naturligtvis bifalla motionen, men frågan är om detta skulle ge något positivt resultat under detta år. Härtill kommer, att man på många håll anser, att staten inte får lägga sig för mycket i näringslivet och göra ingrepp på ena eller andra sättet.

Då förhandlingar påbörjades rörande 1935 års betodling, framfördes det från betodlareföreningens styrelse ett önskemål, att man skulle försöka med en anordning, där man kunde utöka betodlingen i så stor utsträckning som överhuvud taget var möjligt till förmån för mindre jordbrukare, därför att dessa själva utförde sitt arbete. Problemet har ytterligare aktualiserats därigenom att jordbruksministern funnit sig föranlåten att tillsätta en kommitté för att undersöka, i vad mån man kunde bereda tillräcklig utkomst från de mindre jordbruken, d. v. s. antingen så, att deras små jordbruk bli kompletterade med utökad areal eller så, att man skulle kunna få till stånd en odling, varigenom familjerna kunde få större sysselsättning. Sockerbetsodling bidrager naturligtvis till att göra sysselsättningsgraden högre, och av denna anledning har sockerbetodlareföreningens styrelse underhandlat med

Ang. åtgärder till sockerbetsodlingens uppehållande. (Forts.)

sockerbolaget, för det första, då det gäller utökad odling, för att få denna förlagd till mindre jordbruk, och för det andra förklarade sig betodlareföreningens styrelse beredd att inom föreningen genomföra en minskning för dem, som ha den största betodlingen. Således, detta är precis vad motionärerna här framfört. Sockerbolaget förstod precis lika bra som vi själva de synpunkter, som framdrogos, och det resonerades också om, huruvida det var möjligt att genomföra dessa inom den ordinarie räjongen med hänsyn till de fraktförhållanden, som gällde inom denna. Men å andra sidan stod det klart, att för de odlingar, som voro belägna i närheten av en sockerfabrik, voro fraktkostnaderna knappast några, och det är alldeles självklart, att medelkostnaden för frakten, där betodlarna betala en viss mindre andel och sockerbolaget återstående, är helt och hållet en prisfråga.

I anledning av vad som förevarit med hänsyn till underhandlingarna tog jordbruksministern förra året upp problemet och kom överens med sockerbolaget, att man skulle utöka odlingen för de mindre jordbruken, vare sig man nu ansåg att man kunde utan vidare utöka odlingen för de mindre eller man måste göra en motsvarande reducering för de större. Det var väl huvudsakligen en utökning av arealen det gällde.

Det är alldeles självklart, att då tiohektarsgränsen är satt, har det aldrig ifrågasatts, då underhandlingar detta år fördes mellan sockerbolaget och betodlareföreningen, att man skulle klippa av precis vid tiohektarsgränsen, ty det föll sig orimligt, och det har väl inte varit statsmakternas mening, utan har angivits någon linje, inom vilken det får vara en viss rörlighet.

Det var 500 hektars ökning förra året, och det var den möjlighet, som förelåg den gången. Nu har det blivit 500 hektar ytterligare, och det är närmast med hänsyn till den ökade sockerkonsumtionen, som väl delvis är beroende av det låga sockerpriset, som det blivit möjligt att denna gång öka betodlingen med ytterligare 500 hektar, varav 300 skola tillfalla stora sockerbolaget och 200 det mindre bolagets odlare. Det är självklart, att man inte kan begränsa det till det ena fallet, utan ökningen måste även komma den andra parten till godo.

Alltså kan man säga, att de önskemål, som motionärerna framförde första gången förra året och som de upprepat detta år, äro sådana saker, som ha mellan vederbörande intressenter diskuterats långt innan de blevo aktuella genom motioner i riksdagen.

Jag har bara velat lämna detta meddelande rörande förhandlingarna i saken och vill i övrigt yrka bifall till utskottets förslag.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! När jag till en början vill yttra några ord med anledning av herr Nilssons i Steneberg anförande, måste jag säga, att det väsentliga, som på den punkten kan framhållas, redan sagts av herr Pehrsson i Bramstorp. Jag ber emellertid att i all korthet få göra ett par kompletteringar.

För mig är det ganska naturligt, att man söker, så långt det går, ge de mindre jordbrukarna inom betodlingsdistrikten tillfälle till sockerbetsodling. Den fodermedelspolitik, som föres i vårt land, har medfört, att åtskilliga mindre jordbruk söderut fått vissa svårigheter, som icke funnos före jordbrukskrisen. De kunna icke ha lika stor djurbesättning som förut, och de ha icke samma möjlighet att använda sin arbetskraft. Eftersom sockerbetsodlingen är en mycket arbetskrävande näring, är den ett lämpligt komplement till den övriga odlingen. För min del har jag varit väl införstådd med alla de önskemål, som kommit fram om att möjliggöra för de mindre jordbrukare, som icke haft sockerbetsodling, att få sådan.

Ang. åtgärder till sockerbetsodlingens uppehållande. (Forts.)

Men det föreligger ju en del svårigheter att komma så långt som man vill. Först och främst är det så, att vi för närvarande ha en sockerbetsareal av 50,000 hektar, en areal så stor, att den av allt att döma t. o. m. ger oss något överskott av socker. Av de tre sistförflutna åren ha två år medfört överskott och ett år ett litet underskott. Det är alltså förenat med vissa risker att utöka arealen alltför mycket, då vi redan nått den gräns, vid vilken svenska folkets behov av socker är fyllt. Dessutom få vi också komma ihåg, att industrien har sina intressen. Det ligger i sakens natur, att om man kommer till sockerbolaget och säger, att de ha vissa odlare, som ha alltför stor del av arealen för sockerbetsodling, och att de böra minska, mötes man av svaret: »Ja, men det är odlare, vilka alltid haft stor sockerbetsareal som bo nära fabriker; det är en sockerbetsodling, som industrien alltid får behålla, under det att alla de, som just nu under denna statsregleringskonjunktur komma farande och vilja ha sockerbetsodling, komma att lämna denna odling, så snart det blir andra förhållanden.» Detta är en synpunkt, som man från industriens sida anför. En annan synpunkt är den, att ju längre bort från fabriker man kommer med odlingen, dess mera betungande bli frakterna för industrien.

Nu är det ju så, herr Nilsson i Steneberg, att sockerregleringen vilar på fria överenskommelser mellan de berörda parterna. Då kan man aldrig komma längre än till en uppgörelse. Staten har icke i sin hand några tvångsmedel, och vill därför herr Nilsson i Steneberg, att vi skola komma längre, skall han icke framställa sådana platoniska önskemål som dem, som äro framförda i motionen. Tag då steget fullt ut, herr Nilsson, och begär den socialisering av sockerindustrien, som är nödvändig för att tillmötesgå dessa krav! Gör man så, går det. Jag föreställer mig, att herr Nilsson i Steneberg icke har några principiella betänkligheter mot att vandra den vägen.

Jag ber härefter att få yttra ett par ord med anledning av det anförande, som hölls av herr Nilsson i Hörby. Han framställde den frågan, hur man skulle kunna bereda de lantarbetare, som äro sysselsatta med annat arbete än jordbruksarbete, samma förmåner som betarbetarna tillförsäkras — eller något i den stilen. Då skulle jag vilja säga, att vi kanske icke få överskatta de löner, som nu ingå i den allmänna överenskommelsen. De äro nog icke så gynnsamma, som herr Nilsson i Hörby tydligen tycker. I grund och botten kan man säga, att i det förslag som nu ligger på riksdagens bord, återför man dessa arbetslöner till vad de voro, innan krisen satte in på sockernäringens område. Lönerna äro icke större än de voro före krisen, såvida vi icke i fortsättningen skola räkna med alldeles särskilt stora skördar — och då blir det endast en merbetalning för en ökad mängd arbete. Om vi se på de för lantarbetet gällande kollektivavtalen i landet, finna vi, att efter den sista uppgörelsen ha också lantarbetarlönerna flyttats en liten bit ovanför vad de voro före krisen. Jag skulle för min del vilja påstå, att lantarbetarlönerna enligt gällande kollektivavtal och de betarbetarlöner, som äro inskrivna i det föreliggande förslaget, ligga ungefär på samma nivå.

Det problem, som då återstår, när det gäller lantarbetarna i nuvarande läge — eller det problem, som först presenterar sig, om jag så får säga — är väl, hur de lantarbetare, som icke falla under kollektivavtalen och icke arbeta på betfälten, skola kunna lyftas upp till den nivå, som de organiserade lantarbetarna nått. Det är icke herr Nilsson i Hörby obekant, att i förra konseljen sakkunniga utsågos för att utreda frågan om en lagstiftning för att nå det mål, som, såvitt jag förstår, även herr Nilsson i Hörby har intresse för. Men man kan icke genomföra dylikt genom några fria överenskommelser, utan det måste ske genom en civillagstiftning av tvingande innebörd, och detta är ett

Ang. åtgärder till sockerbetsodlingens uppehållande. (Forts.)

mycket större företag, som kräver större förberedelser. Det är mera invecklat och tager naturligtvis sin tid.

För min del anser jag, att de lägst avlönade lantarbetarnas löner böra lyftas upp. Med de åtgärder regeringen vidtagit är det första steg taget, som herr Nilsson i Hörby här efterlyst.

Herr Paulsen: Herr talman! Herr Nilsson i Steneberg framhåller, att det känns hårt för mindre jordbrukare, som inte odlat betor förut, att inte nu få göra det. Det kan jag mycket väl förstå — jag skulle också önska, att det hade varit möjligt för dem. Men man måste begripa, att även sockerbolagen ha sina skäl mot utsträckt betodling för mindre jordbrukare. Under föregående år erbjöd jag mig att avstå från ett tunnland av min betareal till förmån för en mindre betodlare i ett annat betodlingsdistrikt, men fick till svar, att detta vore omöjligt, då sockerbolaget inte kunde släppa betodlingen i sådana distrikt, där det är hög sockerhalt, och överlämna den till distrikt med låg sockerhalt. Man förstår, att detta naturligtvis är ett starkt skäl för sockerbolagen. Det är också naturligt, att i tider, då sockerbetsodlingen är en smula lönande, allt fler vilja odla betor, som icke gjort det under tider, då betodlingen inte varit lönande. Det har varit tider, när vi fått odla betor för 1 krona 35 öre per 100 kg betor. Men då var det inga ansökningar från de orter, som herr Nilsson i Steneberg och herr Nilsson i Hörby representera. Då fick man mer inkomst i sådana orter av andra saker än av sockerbetsodling. Och jag vill fråga herr Nilsson i Hörby, som nu intresserar sig så mycket för de jordbrukare och de arbetare, som bo i dessa trakter, där man icke har sockerbetsodling, om man hade samma intresse på den tiden. Varken han eller hans meningensfränder föreslog då betodling i dessa distrikt.

Herr Nilsson i Steneberg: Herr talman! Jag fick höra av herr Björklund, att om vi varit tidigare ute med vår sak, hade det blivit resultat. Men, herr Björklund, vi väckte vår motion i fjol. Ett år har gått sedan dess, och som herr Björklund hörde av herr Pehrsson i Bramstorp, hade saken framförts till sockerbolagen och — om jag fattade rätt — även till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet. Alltså är frågan säkerligen i tid väckt, och jag tycker därför, att det är en smula konstigt, att bevillningsutskottet då inte brytt sig om att gå in på en realbehandling av motionen utan bara säger som i fjol, att vi få komma igen nästa år eller i framtiden.

Vidare ber jag att få konstatera en fullständig enighet om att småbrukare behöva ha ökad betodling av olika skäl, men att allt strandar på att sockerbolagen inte vilja gå med på saken. Ja, men nog är detta konstigt. Varje gång man gör upp kontrakt, ser det annorlunda ut. I år har man gått med på att öka utodlingen och att dessutom betala ett högre pris för betorna, vilket är fullt riktigt. Sockerbolagen få ett öre mera per kilogram socker, och jag undrar, om det inte är så, som jag nyss nämnde, att om man hade fått taga ett öre mer på ett större kvantum, man fått kompensation för merutgiften i frakt.

För övrigt vill jag säga till herr Björklund, att jag och min medmotionär ingalunda begära, att betodlingen skall utsträckas utöver de ordinarie betdistrikten. Jag nämnde, att runt omkring mig bo personer, som förgäves försökt komma med och få odla betor liksom jag — jag har varit betodlare i cirka 20 år — och det är klart, att de fråga sig, vad det är för rättvisa i sådant. Jag är inte så verklighetsfrämmande, att jag tror, att man kan frakta betorna hur långt som helst. Men jordbrukets produktionsförmåga ökas år från år, och i de trakter, där herr Nilsson i Hörby och jag bo, där man inte

Ang. åtgärder till sockerbetsodlingens uppehållande. (Forts.)
med fördel odlat betor för ett tiotal år sedan, går det mycket väl för sig att göra det nu. Det är ingalunda så, som herr Paulsen säger, att de betor, som komma från en del distrikt ett stycke ifrån sockerbruken, ha lägre sockerhalt. Det är tvärtom konstaterat, att år 1935 sockerhalten i dessa betor var högre än i betorna i de distrikt, som tidigare kallats för de bättre betdistrikten. På de jordar, där sockerbetor odlas vart tredje eller vart fjärde år, har det däremot visat sig, att skörden blivit mindre och att sockerhalten minskats.

Jag kan inte hjälpa, att jag tycker, att bevillningsutskottet borde ha något mera noggrant granskat saken och att riksdagen borde bifalla vår motion. Jag tror för min del, att det hade varit möjligt att komma överens med sockerbolagen, om bara statsmakterna velat.

Herr Nilsson i Hörby: Herr talman! Jag förstår inte herr Paulsens lilla replik till mig och blir inte klok på vad han menar. I varje fall efterlyste han mitt intresse för sockerbetsodlingen förr i tiden och frågade, om det var lika stort då som nu. På detta skall jag upplysa honom om att jag i många herrans år i kammaren kämpat för sockerbetsodlingen. Jag har däremot först på senare tid fått herr Paulsen med mig. Är det något intresse, som är nyvaknat, är det herr Paulsens och inte mitt.

Av vad statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet yttrade framgick det — om jag rätt uppfattade honom — att jag antingen blivit missuppfattad i mitt första anförande eller också uttryckt mig oerhört oklart. Statsrådet Sköld talade om lantarbetare, sysselsatta med annat arbete än jordbruksarbete — jag vet inte, men jag tror, att jag tecknade upp hans uttryck riktigt. Det är emellertid inte dem jag talat om, utan om jordbruksarbetare på jordbruk, där man inte odlar betor. Kollektivavtalen — antingen de äro underskrivna eller ej — följas väl där. Själv vill jag deklarerera, att jag betalar i enlighet med dessa avtal, ehuru jag inte är ansluten till arbetsgivareförening. Då uppstår frågan, hur man skall kunna ge dessa jordbruk kompensation för de ökade omkostnaderna, om arbetarna skola ha lika mycket som betarbetarna, och jag förstår inte, varför arbetarna där inte skulle ha samma prisförbättring som arbetarna inom sockerbetsdistrikten.

Sedan framhöll statsrådet Sköld, att förhållandena inte vore så reglerade på en hel del områden, att det vore lätt att åstadkomma sådana förmåner som dem som komma sockerbetsodlingen till del. Detta kan vara i viss mån rätt — men är inte riktigt ändå. Ty såsom potatisodlingen och potatismjöltillverkningen äro reglerade, hade det mycket väl gått för sig att gripa in på ett annat sätt. Men där handlade man i höstas inte så, som nu skett i fråga om sockerbetsodlingen.

Jag var beredd på att få den lilla repliken, att vi nyss fått en kommitté, som skall utreda det spörsmål, varom jag talat. Men det dröjer så länge, innan dessa kommittéer komma till något resultat. Jag skulle föredraga, att man på de områden, där det är möjligt, handlade litet fortare, och att statsrådet toge i med samma intresse därvidlag, som då det gäller sockerbetsodlingen.

Herr talmannen gav nu, för kort genmäle, ordet till

Herr Paulsen, som yttrade: Herr talman! När herr Nilsson i Hörby framhåller, att han under alla år kämpat för sockerbetsodlingen men icke fått mig med, har han ju delvis rätt. Visserligen har det inte varit så alla åren, men det har varit en tid, då herr Nilsson i Hörby kämpat för den och då jag inte velat vara med. Men det var när vi fingo 7 kronor 50 öre för 100 kilogram

Ang. åtgärder till sockerbetsodlingens uppehållande. (Forts.)
betor. Herr Nilsson i Hörby ville hålla uppe priset, men jag stred emot. Man skall alltid strida mot oförnuftet. Det gjorde jag den gången, och jag anser, att jag handlade rätt.

Härpå anförde:

Herr **Björklund**: Herr talman! Herr Nilsson i Steneberg påstår, att jag inte skulle ha något intresse för den sak han motionerar om. Jag protesterar bestämt mot ett sådant påstående. När jag rekommenderar herr Nilsson och hans meningsfränder att i ett fall som detta söka få rättelse på ett tidigare stadium än när bevillningsutskottet får handlingarna i ärendet sig förelagda, är det med fullt skäl jag gör det. Här föreligger en överenskommelse mellan betodlarna och sockerbolagen. Den har träffats under Kungl. Maj:ts medverkan. Herr Nilsson i Steneberg vet lika bra som jag, att vi i bevillningsutskottet inte kunna företaga några ändringar i denna sak. Vi ha att tillstyrka eller i stort sett avslå densamma. Om vi begära ändringar, förutsätta dessa nya förhandlingar. Herr Nilsson i Steneberg torde ha reda på, att den 1 mars eller sista februari är det datum riksdagen skall ha fattat sitt beslut. Det är då rätt orimligt att begära, att vi inom utskottet i elfte timmen skulle kunna komma till rätta med en sak, som inte herr Nilsson själv och hans egna meningsfränder anse så viktig, att de vid den avgörande tidpunkten, då förhandlingarna försiggingo, sökte så kraftigt påverka de intresserade parterna, att rättelse, i den mån en sådan borde företagas, verkligen kom till stånd. Då är det rätt orimligt att komma här i elfte timmen och begära, att bevillningsutskottet skall vidtaga åtgärder, låt vara att dessa åtgärder endast skola bestå i ett förslag om skrivelse. Men vi ha behandlat den saken redan i fjol. Jag ställer mig helt och hållet på statsrådets och chefens för jordbruksdepartementet sida, när han säger, att här vill man åtgärder, som äro omöjliga att genomföra. Såväl herr Nilsson i Steneberg som herr Pehrsson i Bramstorp ha talat om omöjligheten att förmå sockerbolagen att vidtaga åtgärder. Då kan man väl icke från riksdagen eller bevillningsutskottet ställa krav, som om de uppfylldes vid ett visst tillfälle skulle sätta odlingen eller produktionen i ett läge, där säkerligen icke många av landets innevånare skulle vilja se den, d. v. s. där det bleve förhandlingar, som droge så långt ut på tiden, att någon sockerbetsodling icke skulle komma till stånd.

Jag tror liksom herr Nilsson i Steneberg men i motsats till sockerbolaget och i motsats till herr Pehrsson i Bramstorp, att om dessa sockerodlare ville göra vad de kunde, skulle vissa förmåner utöver vad de fått kunna beredas dem. Men att komma till bevillningsutskottet och begära, att riksdagen skall besluta att göra det eller det, är icke rätta vägen att komma fram på. Man bör försöka andra linjer, och de linjerna böra vara att på ett tidigt stadium sätta sig i förbindelse med sockerbolagen och Kungl. Maj:t och söka föra fram de krav, som man nu gör. Om man sköter saken efter de linjerna, kan man möjligen åstadkomma rättelse, men om man kommer till bevillningsutskottet med sina önskemål, finnes det ingen utsikt att få dem tillgodosedda. Jag säger detta därför, att jag i grunden har samma uppfattning som herr Nilsson i Steneberg, att i den punkt, där han motionerat, är kravet rimligt, men det går inte på det sätt herr Nilson i Steneberg förutsatt.

Herr **Nilsson** i Hörby: Herr talman! Jag ber endast att få ge en kort replik till herr Paulsen. Jag måste nämligen konstatera, att när det sockerbetspris, som han talade om, bestämdes, fanns jag inte i riksdagen.

Ang. åtgärder till sockerbetsodlingens uppehållande. (Forts.)

Herr Nilsson i Steneberg: Herr talman! I min förra replik till herr Björklund erinrade jag honom om att vi i fjol väckte en likartad motion. Han har alltså haft ett år på sig för att tänka över om den var riktig eller ej. Jag har icke fordrat för mycket av bevillningsutskottet. Jag skriver nämligen i mitt yrkande i motionen, »om detta för året ej låter sig göra, hemställa, att Kungl. Maj:t till nästkommande år måtte föranstalta om utredning i här ovan berörda syfte och då för riksdagen framlägga det förslag, som av utredningen kan föranledas». Jag har alltså varit en blygsam man, som icke begärt mera än detta. Sedan vill jag till herr Björklund säga, att jag är glad över att han sade »i elfte timmen», ty då är det alltså icke för sent. Först i tolfte timmen är det för sent.

Herr Olsson i Gävle: Herr talman! Det var en tid för icke så länge sedan, då kanonaden i sockerfrågan kom från dessa bänkar. Nu har man lugnat sig här, men däremot har man ställt till med inbördeskrig på Malmöhusbänken i en detaljfråga, som ändå är en bagatell i förhållande till spörsmålet i dess helhet. Jag har ett behov av att särskilt stryka under vad herr Björklund framhållit, eller att det vore skäl i att man nere i Skåne klarade upp saken, innan den kom till riksdagen, ty inte kunna vi nu göra på sätt herr Nilsson i Steneberg hemställt om. Det finnes säkerligen inte här någon enda, som allvarligt tror på möjligheten för riksdagen att komma till något annat resultat än det bevillningsutskottet kommit till genom sitt tillstyrkande av Kungl. Maj:ts proposition.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde först propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, i vad densamma avsåge den i ämnet väckta motionen, dels ock på bifall till berörda motion; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

Efter av herr talmannen vidare därå given proposition blev utskottets hemställan i övrigt av kammaren bifallen.

§ 7.

Herr statsrådet *Sköld* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 35, med förslag till lag om arbetstiden vid automatisk tillverkning av fönsterglas m. m. Denna proposition bordlades.

§ 8.

Ang. upphävande av bestämmelsen om upprensning vid voteringar inom riksdagen.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget konstitutionsutskottets utlåtande, nr 4, i anledning av väckt motion om upphävande av bestämmelsen om upprensning vid voteringar inom riksdagens kamrar.

Uti en inom första kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 7, hade herr *Lindhagen* föreslagit, »1) att i de reglementariska föreskrifterna för riksdagen uteslutes bestämmelsen, att omröstning skall börjas med uppstigning, och sålunda varje votering sker med tillitande endast av den elektriska apparaten; 2) att alla fyra siffrorna i omröstningstavlans tillkännagivande och således även de frånvarandes antal skola protokollföras».

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet var fogad reservation av herr *Reuterskiöld*, med vilken herr *Källman* förklarar sig instämma.

Ang. upphävande av bestämmelsen om uppresning vid voteringar inom riksdagen. (Forts.)

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade

Herr **Kilbom**: Herr talman! Den hemställan, som motionären gjort i punkt 1) av motionen, är uppenbart riktig, ty det är alldeles tydligt, att det är en onödigt omgång med uppresningen. Beträffande den andra punkten eller att alla fyra siffrorna i omröstningstavlans tillkännagivande och således även de frånvarandes antal skola protokollföras, är jag särskilt intresserad av den för att om möjligt förhindra det skoj, som en ledamot av kammaren från Eskilstuna tillåtit sig sätta i gång under föregående valrörelse, nämligen år 1932. Vederbörande fann då med sin vederhäftighet förenligt att skicka ut flygblad, som refererades av det socialdemokratiska partiets tidningar och andra, där man påstod, att det var vår grupp, som brukade vara borta från förhandlingarna, men naturligtvis hade man icke något att säga om de andra grupperna och framför allt icke om det socialdemokratiska partiets grupp och dess ledamöter, ty den gruppen är naturligtvis fullkomlig i sådant avseende. För att sätta stopp för ett dylikt förfaringssätt för framtiden vore det lämpligt att bifalla herr Lindhagens motion, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till densamma.

Vidare anfördes ej. Herr talmannen yttrade, att under överläggningen endast yrkats bifall till den i ämnet väckta motionen men att, då herr Kilbom, som framställt detta yrkande, icke framlagt något förslag till författningstext, herr talmannen funne sig förhindrad att giva proposition på bifall till berörda yrkande.

Härefter blev på av herr talmannen därå framställd proposition utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 9.

Vidare förekom till behandling konstitutionsutskottets utlåtande, nr 5, i anledning av väckt motion om införande i riksdagsordningen av förbud för landshövding att deltaga i riksdagens utskott eller i val till dylikt utskott.

Ang. förbud för landshövding att deltaga i riksdagens utskott m. m.

Uti en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 288, hade herr *Bengtsson* i Kullen föreslagit, »att riksdagen för sin del måtte besluta om sådan ändring i riksdagsordningen, att landshövdingar i fråga om rätt att deltaga i riksdagens utskott eller i val till dylikt utskott jämställas med justitieråd och regeringsråd».

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet voro fogade reservationer:

av herr *Reuterskiöld*, som, med instämmande av herr *Källman*, hemställt, att § 37:6 första punkten riksdagsordningen måtte erhålla följande ändrade lydelse: »Ej må statsrådsledamot, justitieråd eller regeringsråd, ej heller landshövding i utskott eller val till utskott deltaga.»; samt

av herr *Persson* i Trången utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr **Persson** i Trången: Herr talman! Jag skulle ju ha kunnat utan vidare instämma i den reservation, som i detta ärende avgivits av konstitutionsut-

Andra kammarens protokoll 1936. Nr 12.

Ang. förbud för landshövding att deltaga i riksdagens utskott m. m.
(Forts.)

skottets ordförande och herr Källman, men då jag under utskottsbehandlingen av föreliggande motion anslöt mig till ett under överläggningen framställt förslag därom att utskottet i stället för bifall till föreliggande motionen, måtte upptaga det av herr Reuterskiöld jämte sju andra utskottsledamöter vid förra årets riksdag reservationsvis framställda yrkandet om en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning av hithörande spörsmål, fann jag anledning teckna en blank reservation.

Jag hyser alltjämt den uppfattningen, att landshövdingämbetena äro så vittomfattande, betydelsefulla och maktpåliggande, att deras innehavare icke under nuvarande förhållanden kunna utan men för resp. län undvaras under så lång tid som ett riksdagsmannaupdrag kräver. Denna uppfattning delades av en rätt stark minoritet under förra årets riksdag, och som då biträdde reservanternas yrkande om skrivelse till Kungl. Maj:t. Därmed avsågs att på ett eller annat sätt söka ordna det föreliggande missförhållandet. Det har sålunda syntts mig angeläget att få en utredning till stånd, en åtgärd som enligt min uppfattning stode i bättre samklang med vad härvidlag åsyftas, än vad det i årets motion framförda förslaget anger. Då emellertid ett yrkande om initiativ från utskottets sida blev underkänt, så kan förslaget ifråga naturligtvis icke heller reservationsvis här framställas.

Jag måste likväl medge, att i det av herrar Reuterskiöld och Källman reservationsvis i år framställda yrkandet inneslutes den möjligheten, att ifrågasvarande befattningshavare icke bliva upptagna i full utsträckning av sitt riksdagsarbete utan få en möjlighet att vid sidan därav i större utsträckning än hittills ägna sig åt sitt läns intressen. Man kan sålunda säga, att det förslag, som framställdes i reservationen, innebär ett steg i önskvärd riktning, och det är med hänsyn härtill som jag ger förslaget min anslutning.

Jag ber fördenskull, herr talman, att få yrka bifall till den av herrar Reuterskiöld och Källman avgivna, vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr Hallén: Herr talman! Det är visserligen sant, att det kan finnas delade meningar om lämpligheten av att landshövdingar sitta i riksdagen. Vi ha debatterat det ärendet upprepade gånger förut. Men man kan å andra sidan vara tveksam, om det kan vara lämpligt att i riksdagen införa en ny typ av riksdagsmän. Visserligen finnes redan nu i § 37:6 riksdagsordningen denna typ angiven, då det där talas om att statsrådsledamot, justitieråd eller regeringsråd — de senare bruka ju inte sitta i riksdagen — ej må deltaga i val till utskott, men att där föra in en ny kategori av representanter, som inte till 50 utan kanske blott 10 procent skulle vara riksdagsmän, är en nyhet, som jag tror, att riksdagen ställer sig tveksam inför. Man förstår, att motionären resonerat som så, att går det inte på det ena sättet, så går det andra. Har riksdagen avisat det principiella kravet, så motionerar han om att på en annan väg taga död på seden med landshövdingar i riksdagen. Det är en väg, som vi observera, att motionären gått in på. Jag tror det är en riktig linje utskottet valt att gå, då det anförts, att det bör vara valmännens eget omdöme, som i detta fall skall fälla det avgörande ordet. Anse de sig utan olägenhet för sitt län kunna under halva året avvara sin landshövding, så är det deras ensak, men att införa en sådan förbudslagsiftning, det har riksdagen avisat upprepade gånger, och jag förmodar, att den kommer att göra det även nu.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den av herr

Ang. förbud för landshövding att deltaga i riksdagens utskott m. m.

(Forts.)

Reuterskiöld avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 10.

Härefter föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 6, i anledning av väckt motion om viss ändring av 8 § i lagen om kommunalstyrelse på landet; och anförde därvid:

Herr **Eriksson** i Toftered: Herr talman! Då motionären icke har tillfälle att vara närvarande i kammaren, ber jag att få framhålla de i reservationen framförda synpunkterna. Ingen i utskottet har kunnat eller velat bestrida, att det icke vore till fördel för kommunerna, om kommunalfullmäktigeinstitutionen bleve införd i samtliga kommuner. Men man har sagt, att det behöver icke vidtagas lagändring för att det skall ske, ty det kan ske på frivillighetens väg. Det är en sanning med modifikation, därför att just den omständigheten, att gränsen sättes vid ett invånarantal av 1,500, utnyttjas av motståndarna till kommunalfullmäktigeinstitutionen och missbrukas på det sättet, att man trumfar ihop en tillfällig majoritet, så snart det är fråga om att införa kommunalfullmäktige i kommunen. Det är ett glädjande tecken utskottet pekat på att så många kommuner infört institutionen på frivillighetens väg, men jag är tveksam, om detta verkligen skett på frivillighetens väg. Jag vill tvärtom säga, att det i många fall varit de olidliga förhållanden, som uppstått i kommunerna, och de trakasserier, som förorsakats av de tillfälligt hoptrumfade majoriteterna på stämmorna, som tvingat kommunerna att i sista stadiet införa kommunalfullmäktigeinstitutionen.

Jag skall icke ställa något yrkande, såsom frågan ligger till för närvarande, utan jag inskränker mig till att uttala den förhoppningen, att när frågan till en kommande riksdag kommer fram i en annan form, det då skall visa sig möjligt att få frågan lagd till rätta. Vi få dock erkänna, att kommunalfullmäktige handla under ett helt annat ansvar i kommunernas angelägenheter än de många gånger tillfälligt hoptrumfade majoriteterna göra vid frågornas behandling.

Jag har, herr talman, inget yrkande för närvarande.

Herr **Andersson** i Igelboda: Herr talman! Då det ej framställts något yrkande, skall jag icke upptaga någon debatt i detta ämne, utan ber endast att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Fast**: Herr talman! Det kanske skulle missförstås, om man inte säger något i en fråga, där det finnes en reservation och där man, om man varit med om ärendets slutbehandling, skulle ha varit av annan mening än den, vartill utskottet kommit. Jag vill därför tillkännagiva, att om jag närvarit vid utlåtandets justering, skulle jag ha tillhört reservanterna. Jag anser nämligen tiden nu vara inne, för att man tar upp till prövning frågan, var gränsen skall gå, där kommunalfullmäktige skola införas. Vi bruka följa den taktiken här i riksdagen, att då man har ett frivilligt system, låter man det utveckla sig, och så kommer sedan lagstiftningen och fastslår, vad som genom utvecklingen kunnat visa sig ändamålsenligt. Nu har man klart kunnat konstatera, hurusom det representativa systemet arbetat sig fram i allt flera kommuner. Man har härvidlag kunnat konstatera, att gränsen vid ett invånarantal av 1,500 är för hög. Var emellertid gränsen bör gå, om vid 1,000 eller vid 800 eller kanske något längre ner, därom vill jag i dag icke avgiva något

*Ang. viss
ändring av
8 § lagen om
kommunal-
styrelse på
landet.*

Ang. viss ändring av 8 § i lagen om kommunalstyrelse på landet. (Forts.) omdöme. Men vad jag för min del velat deklarerat är, att vi icke komma ifrån att taga under prövning, var gränsen skall gå, där kommunalfullmäktigeinstitutionen obligatoriskt skall införas. Vi ha icke råd att låta värden gå till spillo — som det nu faktiskt sker i kommunerna — medan man tvistar om den saken, huruvida man skall införa kommunalfullmäktige eller icke.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 11.

*Ang. rätt för
municipal-
samhälle att
upprätta
högre folk-
skola.*

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört konstitutionsutskottets utlåtande, nr 7, i anledning av väckta motioner om beredande av rätt för municipalsamhälle att upprätta högre folkskola.

Uti de likalydande, till konstitutionsutskottet hänvisade motionerna nr 87 i första kammaren av herr *Bergqvist* och nr 232 i andra kammaren av herr *Holmdahl* hade föreslagits, »att riksdagen ville besluta om sådan ändring i lagen om kommunalstyrelse på landet, varigenom möjligheter beredas municipalsamhälle att upprätta högre folkskola och ansvara för densammas bestånd».

Utskottet hemställde, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade emellertid avgivits av herrarna *Bergman, David H. Pettersson, C. V. Lindmark, O. Fredrik Ström, Karl W. Bodin, Rahmn, Borg, Pehrsson* i Göteborg, *Andersson* i Igelboda och *Nilsson* i Karlstad, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av förevarande motioner ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t för nästa års riksdag måtte framlägga förslag till sådan ändring i lagen om kommunalstyrelse på landet, varigenom möjligheter bereddes municipalsamhälle att upprätta högre folkskola och ansvara för densammas bestånd.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr *Pehrsson* i Göteborg: Herr talman! Då jag tillhör utskottsreservanterna i detta ärende, vill jag med några ord belysa vår ståndpunkt i frågan och då allra först göra kammaren uppmärksam på en sak, nämligen att det är lotten som har avgjort, huruvida vi skulle stå som reservanter eller om den mening vi förfäktade skulle bli utskottets beslut. Det är sålunda en mycket, mycket delad mening inom konstitutionsutskottet i detta ärende.

De skäl, som av utskottet förebragts, kan man väl sammanfatta huvudsakligen på följande sätt: det ena är, att municipalsamhället som sådant och de bestämmelser som gälla för detta — man har också använt uttrycket »begreppet municipalsamhälle» — skulle brytas sönder och att därmed skulle inträda rubbningar i den kommunala organisationen. Det andra skälet är, att något verkligt behov icke påkallar en sådan förändring i lagstiftningen, som motienärerna begärt.

Jag vill då erinra om, att ärendet icke är alldeles nytt för kammaren. Redan år 1918, då den kungl. stadgan för högre folkskolorna behandlades här, uttalade statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet en synnerligen klar och bestämd mening, att det var högligen önskvärt, att sådana skolor kunde komma att upprättas i municipalsamhällen, och förklarade att den bestämmelsen, att rättigheten att upprätta sådana skolor var bunden vid den territoriella skoldistriktsindelningen, visat sig hinderlig för uppkomsten av dessa skolor. Kungl. Maj:t talar om behövligheten av denna skolform såsom varande lämplig för tillgodoseende av den uppväxande ungdomens behov av

Ang. rätt för municipalsamhälle att upprätta högre folkskola. (Forts.)
fortsatt utbildning, och Kungl. Maj:t har därvid i propositionen uttalat sin anslutning till en sådan förändring, som nu i motionerna begäres. Sedan kom ärendet inför statsutskottet, och statsutskottet hade intet att erinra mot förslaget att ge den högre folkskolan friare ställning i fråga om den territoriella skolområdsindelningen än den dittills haft. Sedan följde riksdagen och även denna kammare statsutskottet ordagrant i dess förslag. Jag har velat påpeka detta för att därmed belysa, hurusom förslaget ingalunda är nytt utan endast innebär en tillämpning av vad riksdagen redan uttalat sig för i princip, och att därmed även behovet därav har av Kungl. Maj:t och även av riksdagen, som icke haft något att anmärka mot det gjorda uttalandet, belysts. Några farhågor att »begreppet municipalsamhälle» skulle sönderbrytas ha under den ärendets föregående behandling, som jag här påvisat, icke yppats. Däremot har behovet av denna möjlighet att upprätta högre folkskolor starkt betonats. För oss reservanter har det varit ett starkt skäl, då vi alltså haft att stödja oss på den föregående behandlingen av detta ärende. Och den väg, på vilken motionärerna och därmed reservanterna gått, är också så gott motive-rad som den gärna kan vara. Kammarkollegium har nämligen i sitt i ärendet avgivna utlåtande anvisat denna väg. Den väg att hjälpa municipalsamhäl-lena att få inrätta högre folkskolor, som av utskottet föreslås, torde däremot vara ganska betänkelig, när man tänker på vad det kan komma att betyda för folkskoleväsendet i den kommun, med vilken municipalsamhället hör samman.

Sedan vill jag till sist påpeka, att vi icke ha trott oss behöva frukta något missbruk i det hänseendet, när varje enskilt fall skall bli beroende på Kungl. Maj:ts prövning. Icke minst i Norrland, där denna sak blivit aktuell, växer det upp industrisamhällen, där man önskar och väl behöver högre folkskola. Jag vill erinra om, att reservanterna här i sin motivering bundit samman den högre folkskolan eller synpunkterna därpå med kommunala mellanskolor och kommunala flickskolor, för vilka samma argumentering måste gälla.

Jag har med dessa ord, herr talman, velat ge en motivering till det yrkande, som i reservationen föreligger och till vilket jag nu yrkar bifall.

I detta anförande instämde herrar *Lindmark* och *Brännström* i Skellefteå.

Herr Fast: Herr talman! Då den siste ärade talaren gav en interiör från utskottets behandling av denna motion, så blir han kanske inte ond på mig, om jag tillåter mig fortsätta så till vida, att jag nämner, att bland dem, som rö-stade för bifall till motionen, var entusiasmen mycket svag.

Det har hänt här, att riksdagen har för något enstaka föreliggande fall gått med på att ändra den kommunala lagstiftningen, men i dessa fall har det icke blivit något vidare lyckligt resultat, det må jag bekänna. Och undantagsfal-len ha, som sagt, icke varit många. Vi bruka således icke lagstifta för något speciellt fall, som man kan leta upp, där eventuellt gällande lagstiftning visat sig vara mer eller mindre tillfredsställande. Det skall vara flera fall och mycket starka skäl för att man skall göra en sådan ändring, och särskilt om det gäller ändringar av den ingripande beskaffenhet, varom här är fråga, där man faktiskt är beredd att spränga ramen för samhällsbildningen och utvidga den ramen.

Jag har i utskottet frågat mig, om icke för de enstaka fall, som i motionerna påvisas, finnes andra utvägar. Jag skall gärna medge, att de utvägar, som av utskottet anvisats, äro besvärliga. De äro dock framkomliga. Till detta vill jag lägga, att när municipalsamhällen växa fram, ofta i ganska stora eller medelstora kommuner, kan man tryggt gå ut från, att municipalsamhälle-nas befolkning får sådant avgörande inflytande på den kommunala förvaltningen,

Ang. rätt för municipalsamhälle att upprätta högre folkskola. (Forts.)
att om ett sådant samhälles befolkning är enig, kan den inom ramen av nuvarande samhällsbyggnad, således inom skoldistriktets ram, mycket väl lösa dessa skolfrågor. Det kan ingen förneka. Endast i fall, där meningarna äro synnerligen delade i municipalsamhället, är detta omöjligt. Men då är icke behovet så starkt, att det finnes anledning att ändra kommunallagarna. Be-
träffande de fall, som påvisats, är jag övertygad om, att, såsom i t. ex. Arvidsjaur, detta stora municipalsamhälle med mycket koncentrerad befolkning, kan man tillgodose sina intressen inom ramen av nuvarande skoldistrikt. Man har sagt, att man icke bör belasta den övriga kommunens medlemmar med det, som rätteligen skulle falla på den mera sammanträngda befolkningen i ett municipalsamhälle. I det sammanhanget vill jag erinra, att när man har ett sådant municipalsamhälle, utgör dess befolkning ett sådant skatteunderlag, att den drager den huvudsakliga delen av kommunens utgifter, och att det, som faller på kommunens övriga medlemmar, blir obetydligt, när det blir fördelat. Här finnes den större skattekraften, och man har anledning att antaga, att majoriteten alltid är villig att tillmötesgå kraven från den sammanträngda befolkningen i municipalsamhället. Jag skulle kunna framdraga exempel på många betydelsefulla frågor, som kunnat lösas, utan att man behövt göra några besynnerliga anordningar. Ett ömsesidigt hänsynstagande till varandra har i det fallet visat sig vara tillräckligt.

Jag frågar mig verkligen: Är det ändamålsenligt för skolväsendets framtida utveckling, att man slår in på denna väg? Är det så alldeles säkert, att det går friktionsfritt, att det icke blir vissa komplikationer mellan å ena sidan folkskolan, som alltjämt skall handhavas av skoldistriktet, och å andra sidan den högre folkskolan, för vilken municipalsamhället utgör gräns? Är det säkert, att det blir friktionsfritt med fortsättningsskola o. s. v.? Är det vidare bara ett behov, som anmäler sig, när det gäller den högre folkskolan? Är det icke även andra problem i skolfrågor, som anmäla sig? Det vittnar om, att man behöver vidga ramen mera än som föreslagits.

Den ärade reservanten sade, att man här även påpekat samrealskolan och att det var den det var fråga om. Men såvitt jag kan läsa reservanternas kläm, står det där alltjämt endast talat om möjlighet att upprätta högre folkskola, och något annat talas där icke om. Nu är det så, att i det föreliggande fallet är det visserligen aktuellt med högre folkskola, men faktiskt är, att det även gäller samrealskola. Och herrarna från utskottet kunna erinra sig, att en framstående kommunalman i utskottet läste upp ett brev, där man talade om, att man var glad att få en högre folkskola, men att det egentligen var samrealskola man ville ha. Det vittnar om, att det icke räcker med högre folkskola utan att man vill gå vidare och även få samrealskola.

Men varför stanna vid undervisningsväsendet? Municipalsamhället är intet annat än en form för tillvaratagande av vissa gemensamma ändamål. Det gäller tillämpning av hälsovårdsstadga, byggnadsstadga, brandstadga och annat sådant. Nu skall jag gärna vara den förste som erkänner, att för tillgodoseende av intressena för en mera sammanträngd befolkning i ett samhälle är municipalsamhällets form en av de minst ändamålsenliga. Man söker undvika bildandet av municipalsamhällen, och det av mycket goda skäl. Men det är mycket större frågor, som anmäla sig för municipalsamhällena, än frågan om den högre folkskolan. Jag frågar: Är riksdagen beredd att ge denna samhällsform den vidgade ram, som givetvis principiellt måste bli resultatet, om riksdagen ställer sig på motionärernas och reservanternas ståndpunkt? Jag kan för mitt vidkommande vara beredd att till allsidigt bedömande och utredning upptaga frågan, om municipalsamhällsformen bör genomgå en genomgripande förändring. Men, mina herrar, låt oss då taga frågan i detta

Ang. rätt för municipalsamhälle att upprätta högre folkskola. (Forts.)
stora sammanhang och icke som här föreslås, där man endast upptar en liten obetydlig del av densamma.

Här har sagts, att riksdagen icke gör annat än konfirmerar vad riksdagen tidigare beslutat. Jag tror icke, att det är för mycket att säga, att detta icke är riktigt. Riksdagen har gjort ett motiveringsuttalande så tidigt som år 1918, men vi få komma ihåg, att Kungl. Maj:t har sedermera icke vidtagit någon åtgärd, som skulle utgöra ett utfyllande av detta motiveringsuttalande, och riksdagen har icke heller gjort något i detta avseende. Det vittnar om, att när man skall lösa problemet, visar det sig, att saken icke är så enkel som man trott i detta sammanhag. Jag menar, att om man nu här vill gagna folkundervisningen — vilket även jag vill vara med om — och vill göra det genom ett bifall till föreliggande motioner, är det möjligt, att det kommer att visa sig, att man kommer under det fortsatta utredningsarbetet att hesitera inför konsekvenserna. Men å andra sidan, om man vill utan att tänka på dessa konsekvenser göra en rubbning i kommunallagstiftningen, som faktiskt på ett område spränger ramen för de nuvarande municipalsamhällenas uppgifter, så kan det medföra konsekvenser av helt annan beskaffenhet än riksdagen tänkt sig.

Med hänvisning till de gamla goda traditionerna i riksdagen att endast lagstifta i undantagsfall, där behovet är så starkt framträdande, att icke andra vägar visa sig framkomliga, och även med hänvisning till att man icke utan mycket trängande skäl skall göra rubbningar i kommunallagstiftningen, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Andersson i Igelboda: Herr talman! Då denna fråga framförts i riksdagen, hade jag väntat, att riksdagen utan vidare skulle gå in för bifall till de väckta motionerna. Det är ju nämligen så, som också en föregående ärad talare erinrat om, att vad som här av motionärerna föreslås ingenting annat är än en konsekvens av ett beslut, som av riksdagen fattades redan år 1918. Det är nämligen på det sättet, att riksdagen på förslag av Kungl. Maj:t nämnda år gjorde en utvidgning i fråga om de samhällen och korporationer, som skulle äga rätt att upprätta högre folkskola. Dåvarande ecklesiastikministern herr Värner Rydén framhöll i den då avlämnade propositionen nr 105, att det visat sig, att hinder mött för en utvidgning av den högre folkskoleinstitutionen på ett sätt, som vore önskvärt. Han förmenade, att denna utveckling av skolväsendet skulle befrämjas om riksdagen ville bereda möjlighet för municipalsamhälle att, efter Kungl. Maj:ts prövning, få inrätta högre folkskola. Mot denna tankegång hade riksdagen då ingenting att erinra. Statsutskottet anslöt sig till statsrådets mening, och i kamrarna höjdes ingen enda röst mot en sådan utveckling. Herr Fast tillhörde redan då denna kammare, men jag vill icke sätta i fråga, att han på detta tidiga stadium skulle varnat för de konsekvenser, som ett bifall till vad statsutskottet den gången föreslog, skulle kunna medföra. Herr Fast var då en radikal yngling och icke den konservativa man, han blivit under de senare åren.

Det är emellertid icke blott år 1918, som riksdagen haft tillfälle att taga ställning till denna fråga. År efter år har riksdagen sedan anvisat medel till understöd åt dessa högre folkskolor och till avlöning åt deras lärare, men i bestämmelserna om villkoren för statsbidrag till avlöning åt lärare vid högre folkskola finns alltså bestämmelsen om att municipalsamhälle, efter Kungl. Maj:ts medgivande, må kunna inrätta en sådan högre folkskola. Så sent som i den stadga för högre folkskolor, som utfärdades år 1931, finnes denna bestämmelse kvar. Herr Fast har icke någon gång vid behandlingen av dessa anslagsfrågor på något sätt reagerat mot ifrågakvarande bestämmelse.

Ang. rätt för municipalsamhälle att upprätta högre folkskola. (Forts.)

Det synes mig därför nu vara en enkel konsekvens av det, som tidigare beslutats, att man biträder vad reservanterna föreslagit. Jag måste nämligen anse det ganska orimligt, att Kungl. Maj:t i konselj på ecklesiastikministerns föredragning säger till municipalsamhället: »Var så vänlig och upprätta högre folkskola! Ni kan få statsbidrag i det hänseendet. Vi kunna ge Eder bidrag till avlöning åt lärare o. s. v.» Men så kommer Kungl. Maj:t i regeringsrätten och säger: »Nej, var så god och låt bli det där, ty det ligger utanför ett municipalsamhälles befogenhet!» Här står Kungl. Maj:t i en dubbelställning, som gör det nödvändigt för Kungl. Maj:t att på ena hållet lämna bifall och på andra hållet säga nej. Herr Fast har en egenskap utöver den att vara konservativ, en egenskap som jag skattar mycket högt, nämligen att vara konsekvent. Om herr Fast konsekvent vill vidhålla den ståndpunkt, som han nyss utvecklade i sitt anförande, måste också herr Fast vid behandlingen av frågan om statsbidrag till avlöning åt lärare vid högre folkskola påyrka sådan ändring i statsbidragsbestämmelserna, varigenom Kungl. Maj:t framtages den rätt, som 1918 års riksdag gav, nämligen att lämna statsbidrag till municipalsamhälle, som upprättat högre folkskola.

Nu kan det sägas, att denna fråga icke har så stor betydelse, då det, såsom herr Fast framhöll, blott gäller en enda högre folkskola, nämligen folkskolan där uppe i Arvidsjaur. Jag är icke övertygad om att det blott gäller denna högre folkskola. Det är ju rätt naturligt, att municipalsamhällena hittills icke upprättat sådana högre folkskolor, då de därtill icke haft någon rätt. Om emellertid denna rätt funnits, är jag övertygad om att det även på andra platser skulle visat sig lämpligt, att municipalsamhälle ensamt utan att betunga kommunen i övrigt påtagit sig en sådan utgift, som måhända framför allt skulle vara till fromma för municipalsamhällets inbyggare. Det synes emellertid nu ligga till på det sättet, att man där uppe i Arvidsjaur kommit i en sådan situation, att den högre folkskolan måste upphöra med sin verksamhet, därest det icke göres någon förändring, eftersom det icke synes vara möjligt att få kommunen att påtaga sig ansvaret för denna högre folkskola. Jag måste också säga, att om det även blott skulle gälla denna enda högre folkskola — den är dock av ett sådant värde för bygden där uppe i norden och en sådan ljuspunkt för hela trakten, att den icke bör spolieras — skulle jag dock vara beredd att endast för den skolans skull vidtaga den ändring i lagen, som kunde vara erforderlig för att rädda skolan. Emellertid tror jag, som sagt, att det gäller icke blott den skolan, utan att det säkerligen även kan komma att gälla andra fall.

Utskottet har nu anvisat en väg till lösande av denna fråga, en väg, som jag uppriktigt sagt icke kan begripa, att erfarna kommunalmän kunna rekommendera. Vad är det, utskottet föreslår? Låt mig taga fallet Arvidsjaur! Jo, det föreslår, att Arvidsjours municipalsamhälle skulle bryta sig ut ur det skoldistrikt, som det för närvarande tillhörde, och bilda eget skoldistrikt samt sedan sluta kommunalförbund med kommunen i övrigt för ordnande av folkskoleväsendet, under det att den högre folkskolan skulle upprätthållas av municipalsamhället ensamt. Den anvisade vägen är givetvis icke framkomlig. Jag skulle vilja se den Kungl. Maj:t, som skulle medge Arvidsjours municipalsamhälle att ensamt bilda särskilt skoldistrikt för folkskoleväsendet. Strävandena ha tvärtom gått i motsatt riktning, nämligen att utöka skoldistrikten och göra dem mera ekonomiskt stabila. Att den mest skattekraftiga delen av en kommun skulle kunna få bryta sig ut ur skoldistriktet och lämna kommunen i övrigt åt sitt öde, kan väl knappast vara tal om.

Jag vill också erinra om att bestämmelse om kommunalförbund förutsätter medgivande från alla de i kommunalförbundet ingående kommunerna. Skulle

Ang. rätt för municipalsamhälle att upprätta högre folkskola. (Forts.)
nu Arvidsjaurs municipalsamhälle tillåtas att bryta sig ut och bilda eget skol-distrikt, hade det givetvis intet som helst intresse av att bilda kommunalförbund med den övriga delen av kommunen, utan det komme säkerligen att självt sörja för sitt skolväsende och lämna den övriga delen av kommunen åt sitt öde. För övrigt, alla, som haft någon erfarenhet av kommunalförbundens verksamhet, måste säga sig, att kommunalförbundsinstitutionen icke är lämplig till handhavande av folkskoleväsendet. Det är en ganska stel och tungrodd apparat. Det skall i förbundsordningen fastställas gränserna för förbundets verksamhet och formerna för densamma. Jag tror, att ingen kommun vill vara med om att avsäga sig beslutanderätten i fråga om skolväsendet och överlämna denna åt förbundsdirektionen. De fall, där kommunalförbund hittills bildats, ha avsett mera affärsmässig verksamhet t. ex. byggande av broar, inrättande av vattenledningsverk och dylikt, men jag har åtminstone hittills icke hört, att något kommunalförbund bildats för att övertaga folkskoleväsendet. Väl kan jag tänka mig ett kommunalförbund för övertagande av en högre skolform t. ex. kommunal mellanskola och dylikt, men jag kan knappast tänka mig lämpligheten av att överlåta åt ett kommunalförbund att hava hand om folkskoleväsendet. Nej, den väg, som utskottet föreslagit, är icke framkomlig, och, även om den vore framkomlig, är den högst opraktisk att tillämpa.

Då reservanterna liksom motionärerna icke förutsatt något annat än att det skulle bli ett medgivande för municipalsamhälle att efter Kungl. Maj:ts prövning i varje särskilt fall påtaga sig uppgiften att sörja för en högre folkskola, böra heller icke de risker föreligga av en reform på detta område, som herr Fast påtalat. Jag är övertygad om att varje Kungl. Maj:t kommer att mycket omsorgsfullt pröva sådana ansökningar och endast bifalla desamma i de fall, där verkliga förutsättningar förefinnas för att municipalsamhället skall kunna ekonomiskt stå risken för en sådan utgift.

Jag ber, herr talman, att på grund av de skäl, jag sålunda anfört, få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr *Bengtsson* i Norup instämde häruti.

Herr **Hallén**: Herr talman! Reservanterna ha fäst mycket avseende vid den P. M. angående högre folkskolor, som bifogades propositionen vid 1918 års riksdag, och jag ber att ännu en gång få framhålla, vad statsutskottet då sade, och som riksdagen instämde i, nämligen: »Mot förslaget att giva den högre folkskolan *en friare ställning* i fråga om den territoriella skolområdesindelningen än den hittills haft finner utskottet ingen anledning till erinran.» Detta instämde riksdagen i, men detta allmänna, platoniska yttrande får man icke tillmäta den betydelse, som reservanterna göra. Det visade sig också, att detta allmänna uttalande icke resulterat i något, och det har aldrig under åren framträtt något behov inom ett municipalsamhälle att få även denna befogenhet till de övriga. När det sedan i stadgan för de högre folkskolorna står: »Sådan må upprättas av skolområde, bestående av ett eller flera skoldistrikt, eller, efter Kungl. Maj:ts beprövande, av annan kommunal samfällighet eller förening av flera sådana», vågar jag bestrida, att man i detta inlagt även begreppet »municipalsamhälle». Hade man gjort det, hade saken för övrigt varit löst så, som motionärerna vilja ha det.

Om jag nu, herr talman, tar ett par exempel på våra municipalsamhällen, så är det ju så, att då de ligga ganska centralt inom en kommun är det socknens eller kommunens intresse att få denna högre skolform. Det går igenom i vanlig ordning hos de kommunala beslutande myndigheterna. Man kan också tänka sig att det finns ett par municipalsamhällen i skilda delar av en

Ang. rätt för municipalsamhälle att upprätta högre folkskola. (Forts.) kommun. Denna kommun har ett ganska stort skatteunderlag och en stor befolkning, och då kan det mycket väl ordnas så, att man kan stycka denna kommun i skolhänseende i två skoldistrikt. Det ha vi redan förut rätt till, då det föreskrives i lagen om ändring i kommunal och ecklesiastik indelning, att det går mycket väl för sig. Men det är en annan eventualitet, de ärade motionärerna avse. Det kan nämligen finnas ett municipalsamhälle i den andra ändan av kommunen, och där har socknen intet intresse att bekosta upprättandet av en högre folkskola eller samrealskola eller något sådant utan motsätter sig det. Då säger man: »Är det då icke hårt, att denna vrå av socknen icke kan få inrätta en högre folkskola?» Vi kunna förutsätta, att de, som bo där, i alla fall äro i minoritet, så att de icke i vanlig ordning kunna driva igenom ett beslut härom. Nå, huru skulle det då gå, om man medgäve detta municipalsamhälle denna rätt? Det innebär, att man skulle få taga hand om praktiskt taget kommunens alla borgerliga och även kyrkliga angelägenheter. Då säger någon: »Det är väl bra. Varför kan icke municipalsamhället få en högre folkskola? Varför får det icke hålla sig med egen begravningsplats och eget kapell eller annat sådant? Låt detta lilla samhälle, om det har råd, kosta på sig allt detta!» Ja, det kan ju låta mycket bra. Vad blir emellertid följderna av att man på detta sätt plottrar sönder den kommunala enheten? Dessa människor, som förutom sin vanliga kommunalskatt digna under en väldig municipalskatt, huru ställa de sig, när den större kommunens borgerliga och kyrkliga angelägenheter i fortsättningen skola behandlas? Det är klart, att med detta stora skattetryck äro de icke alls villiga att hjälpa vare sig med avseende å skolväsendet eller andra borgerliga angelägenheter. Jag menar, att en sådan utveckling är till förfång för hela kommunalförvaltningen. Den allmänna tendensen är ju, att man icke skall plottra sönder kommunerna på det sättet utan söka gemensamt åstadkomma en större kommunal enhet både ur skatteutjämnings synpunkt och ur andra synpunkter.

Jag hävdar alltså, att vi i utskottet ha rätt, då vi mena, att den naturliga vägen är att i sådana stora kommuner genomföra en skoldistriktsindelning. Riksdagen måste också taga hänsyn till att det praktiskt taget icke föreligger något behov, då det endast är i Arvidsjaurs kommun, som detta intresse framträtt. I övriga fall löser saken sig själv, som sagt. Överallt där ett municipalsamhälle har den geografiska belägenheten, att det något så när utgör ett centrum inom kommunen, där blir det också en hela kommunens angelägenhet att skapa en bättre skolform, om intresse därför överhuvud taget finnes.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herrar *Jonsson* i Eskilstuna och *Werner* i Höjen.

Herr **Holmdahl**: Herr talman! Jag måste säga, att jag blev rätt överraskad av det buller, som min enkla motion framkallat först i konstitutionsutskottet och sedan i kammaren. Jag trodde verkligen, att saken ur praktisk synpunkt låg mycket enkelt till, så att man knappast skulle kunna påvisa några som helst risker med anledning av den ändring i kommunallagarna, som vi motionärer föreslagit, men det ser ut, som om konstitutionsutskottet hade en annan mening och trodde, att vissa risker föreligga. Jag måste dock säga, att mitt allmänna intryck är, att man ännu icke fått något riktigt grepp om de farliga konsekvenser, som enligt utskotts majoritetens mening skulle kunna medfölja en dylik lagändring.

Herr talman! Vad det här gäller är helt enkelt att rätta till en inkongruens, som förelegat mellan gällande skollagar och våra kommunallagar. Ingenting annat, herr talman! I våra skollagar, när det gäller frågor om skoldistrikts

Ang. rätt för municipalsamhälle att upprätta högre folkskola. (Forts.)
rätt att upprätta en högre folkskola, alltså i vår stadga för högre folkskolor är det uttryckligen förbehållet Kungl. Maj:t att tillåta upprättandet av högre folkskola även i annan kommunal samfällighet än skoldistriktet utgör. Nu kommer konstitutionsutskottets ärade vice ordförande med det för mig fullkomligt överraskande påståendet, att denna bestämmelse i stadgan för högre folkskolor, där det talas om att efter Kungl. Maj:ts prövning må också annan kommunal samfällighet få tillåtelse upprätta en högre folkskola, icke avser municipalsamhällen. Jag vågar påstå, att detta icke kan vara riktigt. När Kungl. Maj:t framlade för 1918 års riksdag förslag om anslag till de högre folkskolorna, hade detta föregåtts av ett petitum från skolöverstyrelsen, och skolöverstyrelsen skrev i detta petitum hösten 1917, att det vore önskvärt att få den ändring i stadgan för högre folkskolor, att ett municipalsamhälle skulle få möjlighet att upprätta en sådan skola. Departementschefen uttalade även i statsverkspropositionen, att ifråga om municipalsamhällen skulle den högre folkskolan i många fall vara den lämpliga skolformen. Samma år fastställdes den nya stadgan för högre folkskolor. Jag tror icke, att vice ordföranden i konstitutionsutskottet skall kunna förmå kammaren att tro, att när Kungl. Maj:t motiverar sitt förslag i statsverkspropositionen på detta sätt och ämbetsverket motiverar det genom att nämna ordet »municipalsamhällen», denna bestämmelse i stadgan för högre folkskolor icke avser att möjliggöra för municipalsamhälle att upprätta en sådan här skolform. Motionärerna ha alltså endast avsett att rätta till denna inkongruens, som uppstått därigenom, att kommunallagarna omöjliggöra för municipalsamhälle att uttaxera medel för skoländamål.

Jag måste be att till herr Fast få säga, att det är icke riktigt att påstå, att det här är fråga om lagstiftning in casu. Denna fråga har ju varit uppe och debatterats och behandlats av statsmakterna på ett sådant sätt, att man i princip gått in för saken redan 1917—1918. Just detta problem behandlades nämligen i den stadga, som då utfärdades för den högre folkskolan, och skolöverstyrelsen har också framhållit, att det var behöfligt och önskvärt, att man fick denna möjlighet även beträffande andra kommunala samfälligheter än skoldistriktet. När vi sedan för något år sedan fingo en ny stadga för den högre folkskolan, har denna bestämmelse bibehållits, beroende på, att man ansett det självklart, att ett verkligt behov här föreligger.

Jag har icke förvånats över någon punkt i utlåtandet så mycket, som när utskottet säger, att det icke påvisats, att det föreligger något behov. Mina herrar! Detta är verkligen icke av nöden, om man något så när känner den högre folkskolans plats i vår skolorganisation. Den högre folkskolan är ju den enklaste och billigaste högre skolform, som avser att bereda möjlighet till fortsatta studier på folkskolans grundval. Överallt i vårt land, där tätt bebyggda samhällen uppstå, är det ett naturligt behov för medlemmarna i samhället att om möjligt tillgodose barnens möjligheter till en fortsatt och högre utbildning än den folkskolan ger.

Därför behöver man verkligen icke här föra i bevis, att det föreligger ett behov. För ett samhälle på 2,000 à 3,000 invånare är det självklart en fördel, ifall man kan få lov att upprätta åtminstone denna enklaste och billigaste form av högre skola, som den högre folkskolan innebär. Får man icke det, så kunna visserligen de föräldrar, som ha de ekonomiska möjligheterna härtill, inackordera sina barn på någon annan ort för att där låta dem fortsätta sina studier, men i de allra flesta fall finns det ingen möjlighet för barnen i dessa tätt bebyggda samhällen att kunna få denna fortsatta högre skolbildning.

När saken, herr talman, ligger till på detta sätt, är det verkligen förvånande, att konstitutionsutskottet sätter upp en förvånad min och säger, att motio-

Ang. rätt för municipalsamhälle att upprätta högre folkskola. (Forts.)
 närnerna ha icke påvisat, att det föreligger ett behov. Det är ungefär lika förvånande, som när man påstår, att här föreslås en lagstiftning in casu, fastän vi kunna lägga upp papperen på bordet och påvisa, att statsmakterna själva ha intagit samma ståndpunkt som vi åren 1917—1918 och därför också ändrat stadgan för högre folkskolor så, att Kungl. Maj:t skulle äga möjlighet att låta municipalsamhälle upprätta högre folkskola.

Jag måste för min del säga, att herr Fasts resonemang var i många avseenden högst egenartat. Han säger först, att det finns intet behov. För herr Fast, som dock är intresserad av skolfrågor och överhuvud taget av folkbildningsfrågor, är detta påstående ju mycket egendomligt, men han gör som sagt gällande, att det icke föreligger något behov, fastän municipalsamhällena ofta ha ett ganska betydande invånarantal. Sedan kastar han emellertid plötsligt om och säger, att det skulle medföra mycket farliga konsekvenser att gå in för detta, ty det kan hända, att municipalsamhällena vilja ha en samrealskola. Men om ett municipalsamhälle kan komma att behöva en samrealskola, så får jag verkligen säga, att då bör väl riksdagen åtminstone unna det att få en högre folkskola. Det är väl icke för mycket begärt. Jag vill icke bestrida, att ett municipalsamhälle kan växa så, att det kan vara fullt motiverat, att det får en samrealskola, men den dagen den sorgen. Man skall emellertid icke på en och samma gång dels göra gällande, att municipalsamhällena icke behöva högre folkskolor, dels söka skrämma kammaren med att här komma stora krav på skolbudgeten, ifall municipalsamhällena få den av oss begärda lilla förmänen, ty det hänger icke ihop på något sätt.

Därefter, herr talman, skall jag blott säga ett ord om utskottets argumentering. Utskottet för ju ett formellt och abstrakt teoretiskt resonemang. När utskottet skall argumentera emot en sådan enligt min mening fullkomligt oskyldig och praktiskt gagnelig ändring av kommunallagarna, så låter det på detta sätt från konstitutionsutskottets sida: Motionen föreslår sådan ändring i kommunallagarna, att »municipalsamhälle skall kunna övertaga samhällelig angelägenhet av helt annan typ än den, som nu tillkommer municipalsamhälle», och så fortsätter utskottet med fullkomligt obeskrivlig magistral ton, att härmed skulle »det nuvarande klart avgränsade begreppet municipalsamhälle brytas sönder och betydande rubbningar i den kommunala organisationen lätt bliva följden». Jag måste ju säga, att jag har verkligen aldrig drömt om några större revolutionära konsekvenser av denna motion. Utskottet använder nog också här större våld än nöden kräver, och det måtte bero därpå, att utskottet här rör sig med ett rent abstrakt teoretiskt resonemang. Utskottsmajoriteten har nämligen uteslutande haft intresse för den klart avgränsade idén municipalsamhälle, men vid den verklighet, som ett municipalsamhälle utgör, eller vid det behov, som där kan finnas, att få skolfrågorna lösta på ett förnuftigt sätt, har utskottsmajoriteten icke haft sin uppmärksamhet fästad.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

I detta yttrande instämde herrar *Petersson* i Storgården, *Lindskog*, *Lithander*, *Hage*, *Nilsson* i Antnäs och *Carleson* samt fröken *Wellin*.

Herr Fast: Herr talman! Är det så, att utskottsmajoriteten har förvånat motionären, så måste jag säga, att det resonemang och den motivering, som här har åvägabragts dels av reservanten, dels av motionären själv, har i allra högsta grad överraskat mig. Man har spelat på de strängarna, att det här skulle vara fråga om huruvida man var vänligt stämd gentemot undervisningsväsendet eller icke. Det kunde man ju ha väntat sig, ty då de principiella skälen äro svaga, brukar man ju vädja till känslorna. Sedan emellertid flera med-

Ang. rätt för municipalsamhälle att upprätta högre folkskola. (Forts.)
lemmar av statsutskottets skolavdelning instämt i yrkandet om bifall till utskottets hemställan, tycker jag man skulle kunna avfärda den sidan av saken, huruvida den ene är mera skolvänlig eller mera skolfientlig än den andre. Det hör enligt mitt förmenande icke till argumentationen i denna fråga.

Herr Andersson i Igelboda slog närmast in öppna dörrar, när han försökte utmåla, hur omöjligt det var att använda sig av skoldistriktsindelning av det slag, som en eller annan har ifrågasatt. Vad jag tillät mig säga i mitt förra anförande var, att när ett municipalsamhälle utgör ett stort befolkningscentrum och är väl beläget inom kommunen, så kan man ordna dessa saker inom ramen för gemensamheten mellan municipalsamhället och den övriga delen av kommunen, och jag hävdar bestämt, att detta ur skolans synpunkt också är det lämpligaste. Ty herrarna få resonera hur ni vill, så är det ändå så, att får jag min egen trakt väl tillgodosedd i skolavseende och betyder denna trakt mest både med avseende å beskattningen och röstresurserna, så blir skolväsendet ute i periferien lidande därpå, just därför att man får mindre intresse för hur det där blir ordnat. Herrarna komma icke ifrån detta faktum.

Vidare gör man gällande, att det icke blir några konsekvenser, därför att det här bara gäller en liten enkel anordning för att få en högre folkskola till stånd och ingalunda någon undantagslagstiftning. Ja, man röjer till och med undan det enda fall, som åberopats i motionen, nämligen Arvidsjaur. Jag måste för min del säga, att jag är glad över att utskottet icke behandlar kommunallagarna från dylika synpunkter. År 1930 hade vi en regelrätt strid icke blott i utskottet utan också i kamrarna om huruvida man skulle vidga ramen för kommunernas uppgifter. Det gällde 3 § i kommunallagen. Den gången ställde man sig emellertid på den ståndpunkten å den borgerliga sidan, att man icke ville vara med om någon uppjukning alls, och det fanns icke tillräckligt bjärta färger den gången för att måla ut hur farligt det var att på något sätt vidga denna ram.

Man gör alltså nu gällande, att det får inga konsekvenser med sig, ifall man låter den högre folkskolan vara ett av de ändamål, som ett municipalsamhälle får taga befattning med. Jag frågar: Är det den högre folkskolan, som för närvarande är det mest trängande spörsmålet för municipalsamhällena? Jag skulle vilja råda herrarna att tala med dem, som äro representanter för och känna till municipalsamhällenas många bekymmer. Nej, de ligga på helt andra områden och ha mycket, mycket större principiell räckvidd. Jag har därför förklarat för mitt vidkommande, och jag tror, att utskottet är berett att följa den linjen, att om herrarna vilja lägga hela denna samhällsform i stöpsleven, så äro vi beredda att vara med härom, ty på det sättet skulle vi få det hela överskådligt och kunna se till vilka konsekvenser det leder. På det sättet skulle vi kunna ge municipalsamhällena rörelsefrihet på de områden, där detta för närvarande är mest trängande. Detta tycker jag är en rimlig ståndpunkt, men jag kan icke vara med om att bara därför att riksdagen mer eller mindre platoniskt uttalat sig år 1918, så skall det nu vara nödvändigt med en konsekvenslagstiftning av den beskaffenhet, som här ifrågasättes. Jag tror nu, att det är omtvistat, huruvida municipalsamhällena verkligen tillhöra de kommunala samfälligheter i lagens mening, som det här gäller. Jag har icke motiveringen i min hand, men står det ingenting i motiveringen, så kan det mycket väl råda delade meningar om saken. Jag har nämligen haft tillfälle att under mellantiden efter mitt förra anförande höra mig för på den punkten. Det må emellertid vara hur det vill därmed, ty jag tycker att det hör bra litet till saken.

Herr Andersson i Igelboda påstod, att jag icke var konsekvent, eftersom jag icke påtalat denna sak år 1918. Ja, herr Andersson i Igelboda, jag gör

Ang. rätt för municipalsamhälle att upprätta högre folkskola. (Forts.) icke anspråk på att kunna behärska alla riksdagsfrågor. Jag är så anspråkslös, att jag medger, att jag icke behärskar ens alla de ärenden, som vi i vårt utskott ha att behandla, men jag kan försäkra, att jag också mycket sällan lägger mig i de utlåtanden, som komma från statsutskottet. Det få andra vaka över. Det är emellertid meningslöst att säga, att därför att man icke steg upp år 1918, skall man nu intaga en annan ståndpunkt än den, man efter saklig prövning ansett sig böra komma till. Jag tror, att man i det fallet får vara ganska försiktig, därför att det har visat sig, att även om man tror, att man behärskar en sak, så gör man sig ändå skyldig till missgrepp i vissa fall, därför att uppgifterna äro för många och för stora.

Sedan har man här framhållit, att det icke kan vara rimligt, att lagstiftningen å ena sidan lämnar Kungl. Maj:t rätt i fråga om vissa anslag och å andra sidan icke lämnar Kungl. Maj:t möjlighet att använda dessa anslag. I så fall får jag ju säga, att jag tycker det är en ganska egendomlig form, vari detta lagstiftningsförslag framkommit, ty ifall det visar sig, att det förefinnes en bristfällighet i lagstiftningen och att densammes tillämpning medför svårigheter för Kungl. Maj:t med avseende å de anslag, som Kungl. Maj:t och riksdagen gemensamt besluta, så bör det väl vara Kungl. Maj:ts sak att komma till riksdagen med ett ändringsförslag. Kungl. Maj:t har emellertid icke hörts av sedan år 1918, utan nu kommer det enskilda motionärer år 1936. Kanske detta, mina herrar, säger något om beskaffenheten av de starka skäl, som man här anser sig ha påvisat.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Med herr Fast förenade sig herr *Persson* i Trången.

Herr **Andersson** i Igelboda: Herr talman! Jag begärde ordet under herr Halléns anförande för att rätta det misstag, som han uppenbarligen gjorde sig skyldig till. Jag trodde icke jag skulle behöva taga tiden i anspråk för den saken efter herr Holmdahls klarläggande anförande på denna punkt, men då jag till min förvåning finner, att herr Fast alltjämt tvivlar på att riksdagen år 1918, då denna bestämmelse om utvidgning av rätten att anordna högre folkskolor infördes, skulle ha avsett municipalsamhällen, så kan jag icke underlåta att ordagrant anförva vad departementschefen vid det tillfället uttalade, vilket för övrigt herr Fast borde ha kunnat taga reda på, eftersom det finns återgivet i bilagan till den motion, som vi nu behandla. Statsrådet Wärner Rydén anförde till den ifrågavarande propositionen följande:

»Särskilt i sammanhang med senare tidens utveckling i fråga om industri och samfärdsel har det hos oss uppstått åtskilliga tätbefolkade samhällen, företrädesvis å större industri- och stationsplatser, vilka i de flesta fall bildat municipalsamhällen, i vissa fall även kommuner utan att samtidigt övergå till självständiga skoldistrikt. Även i sådana samhällen skulle en högre folkskola i många fall vara en lämplig skolform för tillgodoseende av den där uppväxande ungdomens behov av fortsatt utbildning.» Det bör väl numera icke vara något tveivel underkastat vad departementschefen i detta fall avsåg.

Statsutskottet yttrade: »Mot förslaget att giva den högre folkskolan *en friare ställning* i fråga om den territoriella skolområdesindelningen än den hittills haft finner utskottet ingen anledning till erinran.»

Detta uttalande godtogs också av riksdagen och återfinnes i riksdagens skrivelse. Saken är så fullkomligt klar på den punkten, att någon tvist överhuvud taget icke kan uppstå, synes det mig, om tolkningen av riksdagens beslut.

Herr Fast har anvisat en annan väg, som han finner vara rekommendabel. Han säger nämligen, att när ett municipalsamhälle nått den utveckling, att

Ang. rätt för municipalsamhälle att upprätta högre folkskola. (Forts.)
det kan vara motiverat att upprätta en högre folkskola, har också detta municipalsamhälle en så stark ställning inom kommunen, att det i kommunens beslutande organ kan genomdriva upprättandet av denna högre folkskola. Ja, jag tycker icke, att det är en väg, som man bör rekommendera, att man på detta sätt skall utnyttja sin maktställning för att påtvinga kommunen en skolform, som kanske icke kan bli till gagn för kommunen i dess helhet. Om jag nu tar fallet Arvidsjaur, så har det upplysts mig, att Arvidsjaur kommun har 9,500 invånare och en ytvidd av 54 kvadratmil samt ett antal skattekronor av omkring 24,000. Municipalsamhället har därav 1,152 invånare och 5,580 skattekronor och omfattar en areal av 280 hektar. Det är ju uppenbart, att detta municipalsamhälle icke kan med några maktmedel påtvinga Arvidsjaur kommun denna högre folkskola, om icke kommunen frivilligt vill upprätta en sådan. Det kan också ifrågasättas, om denna skola i Arvidsjaur municipalsamhälle kan vara av sådant gagn för kommunen i dess helhet, så stor som denna kommuns areal är, att det kan vara motiverat att kommunen i sin helhet övertager och bekostar skolan, vilken uppenbarligen huvudsakligast är till gagn för municipalsamhällets inbyggare.

Herr Fast fruktade, att därest ett municipalsamhälle och därmed den bärkraftigare delen av en kommun skulle få tillåtelse att upprätta en högre folkskola, så skulle detta borttaga intresset för förbättrande av den egentliga folkskolan. Jag kan icke finna, att det finns någon som helst grund för en sådan farhåga. För att en högre folkskola överhuvud taget skall ha några förutsättningar, måste den byggas på en god folkskola. Därför kan man icke tänka sig, att ett samhälle, som upprättar en högre folkskola, icke skulle ägna den egentliga folkskolan tillbörligt intresse. Det kan naturligtvis invändas, att skolformerna kunna vara olika i olika delar av en kommun. Det vet jag mycket väl, men all erfarenhet har ju dock visat, att det är icke det samhälle, som har det största intresset för att åt sina egna barn skapa bättre skolformer, som sedan håller igen, då det gäller andra delar av kommunen. Har man varit med om att förbättra skolväsendet i sin egen hemtrakt, har man mycket svårt att motsätta sig förbättring av skolväsendet för kommunen i övrigt. Denna farhåga synes mig därför icke på något sätt vara avgörande.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Hallén: Jag vill, herr talman, gentemot den ärade motionären vidhålla min uppfattning, att när det i stadgan för högre folkskolor av 1918 heter, att sådan skola må kunna upprättas av skolområde, bestående av ett eller flera skoldistrikt, eller efter Kungl. Maj:ts beprövande av annan kommunal samfällighet, så är municipalsamhälle icke en sådan kommunal samfällighet. Det är i stället en kommunal bildning. Vad som förmodligen föresvävat den, som skrivit författningen, är alltså en sammanslutning av kommuner i kommunalförbund eller dylikt.

Man må emellertid tillmäta dessa uttalanden från år 1918 vilken betydelse man vill, så ha dock de 18 år, som sedan dess ha förflutit, icke gått alldeles spårlöst förbi. Tilltron till lämpligheten utav att ge municipalsamhällena så att säga en ökad befogenhetsram har nog ingalunda vuxit.

Motionären uttalade sin förvåning över att utskottet bland annat skriver, att i motionerna föreslås sådan ändring i lagen om kommunalstyrelse på landet, att municipalsamhälle skall kunna övertaga samhällelig angelägenhet av helt annan typ än den, som nu tillkommer municipalsamhälle. Ja, det är väl ingenting ont att säga om detta. Det är väl alldeles riktigt. Att förbättra skolväsendet är väl dock en samhällelig angelägenhet av helt annan typ än gaturenhållning och annat sådant. Vad som närmast konstituerar begreppet

Ang. rätt för municipalsamhälle att upprätta högre folkskola. (Forts.) municipalsamhälle är de sanitära och hygieniska åtgärder, som det tätbebyggda samhället är i behov av att få genomföra.

Sedan kan man naturligtvis fråga, om icke de människor, som bo så tätt, skola få bygga sig varjehanda nyttiga institutioner för sin sammanlevnad, men då äro vi inne på nya uppgifter för dessa municipalsamhällen. Det är emellertid min övertygelse, att det icke alls är en lycklig utveckling att gå den vägen. Det måste bryta sönder den kommunala enheten. Ett municipalsamhälle kan då komma att lägga sig till med den ena saken efter den andra, och lägg märke till, att reservanterna mycket öppenlydligt säga ifrån, att de syfta mycket längre. De tänka även på kommunala mellanskolor och kommunala flickskolor, vilket är en så dyr historia. Det är alldeles uppenbart, att denna lilla kommunala del får icke något överdrivet intresse för den övriga stora borgerliga kommunens andra allmänna angelägenheter, som den dock fortfarande är engagerad uti, ifall den genom att lägga sig till med ytterligare uppgifter skulle få en betydligt mera betungande beskattning. Icke befrämjar detta den kommunala utvecklingen i den bygden, det är då alldeles uppenbart.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Linnér: Herr talman! Flera talare hava nästan sensationellt bedyrat sin överraskning över motpartens ståndpunkt. Jag skall icke alls tala om någon överraskning utan helt enkelt söka klargöra den juridiska innebörden av den ena eller andra ståndpunkten.

Från utskottsmajoritetens sida påstås, att ett bifall till reservationen skulle innebära en förändring av municipalsamhällesbegreppet. I själva verket torde det vara det, som är den springande punkten. Jag tror för min del — så vitt jag kan förstå — att detta är felaktigt. Det *skulle* vara en förändring av municipalsamhällsbegreppet, om reservanterna eller motionärerna hade föreslagit, att den omständigheten, att en högre folkskola skulle inrättas för en viss befolkningsgrupp, skulle medföra samma verkan i avseende å municipalbildningen som de övriga Kungl. Maj:ts beslut enligt § 87 kommunallagen för landet. Nu är det icke så, som förslaget är ställt, utan förslaget syftar i stället till, att man tar ut denna befintliga grupp av samhällen och frågar sig, om dessa samhällen med det begrepp och den omfattning de redan hava passa för att få tillstånd att upprätta en högre folkskola.

För att besvara den frågan får man naturligtvis i realiteten undersöka, vad det är för samhällen, och icke förskansa sig bakom en i högsta grad formell kommunaljuridik. Om man då ser efter, vad dessa municipalsamhällen äro, kan man i korthet säga, att det är en speciell typ av tätbebyggda samhällen, sådana som uppstå kring en industri, ett fiskläge eller någon annan sådan anläggning, där det är ett speciellt orsaksförhållande som gör, att människorna samlas sig på ett annat sätt än i kommunen för övrigt.

Detta är den ena grunden för tillvaron av ett municipalsamhälle. Den andra grunden är, att detta samhälle fortfarande är för svagt för att bilda en egen kommun.

Jag skall tillägga ytterligare en sak. Det är, att genom de senaste årens lagstiftning har man blivit mera försiktig med att bilda municipalsamhällen. Det har kommit in en viss restriktion i tillämpningen, så att man numera icke bildar municipalsamhällen annat än då det finnes ett rätt starkt behov av en sådan bildning. Anledningen till detta är den, att man fått andra lagstiftningsformer, speciellt de former, som den nya stadsplanelagen medför och genom vilka man slipper bilda municipalsamhällen. Man kan sålunda säga, att enligt den gällande lagstiftningen har man kommit därhän, att municipalsamhällsbildningen reserveras för samhällen av en viss styrka.

Ang. rätt för municipalsamhälle att upprätta högre folkskola. (Forts.)

Frågan är då, huruvida dessa samhällen äro lämpliga eller icke lämpliga för att få inrätta en sådan välfärdsanordning som en högre folkskola. Det är helt enkelt den frågan, som kammaren bör avgöra utan några större farhågor för att man störtar omkull grundvalarna för lagen om kommunalstyrelse på landet. Den senare anmärkningen tror jag herrarna kunna taga mycket lugnt. För min del är jag olyckligtvis icke tillräckligt inne i skolförhållandena för att kunna med säkerhet bedöma denna huvudfråga. Det har dock förefallit mig, som om man hade mycket starka skäl att tro, att möjligheter böra finnas, eftersom riksdagen uppenbarligen 1918 utgick ifrån detta förhållande.

I förbigående skall jag be att få säga till herr Hallén, att det uttryck herr Hallén här åberopade, »kommunal samfällighet», användes helt visst även i den bemärkelsen, att det innefattar municipalsamhällen.

Sålunda tror jag, att man icke behöver hava några större farhågor för att här ansluta sig till reservanternas mening, då ingenting händer beträffande grundvalarna för lagen om kommunalstyrelse på landet. I det individuella fallet kommer det givetvis att inträffa, att vederbörande municipalsamhälle får bära en ökad skatt för sin egen välfärdsanordning, men det blir ju beroende på municipalsamhället självt, ifall municipalsamhället vill hos Kungl. Maj:t begära en sådan anordning. Det blir ytterligare beroende på Kungl. Maj:ts prövning, huruvida samhället anses hava den styrka, att det kan bära en sådan skolform.

Herr **Bengtsson** i Norup: Herr talman! Genom mitt instämmande i herr Anderssons anförande har jag visat, på vilken sida jag kommer att rösta. Men då jag hörde det råd herr Fast gav kammaren, när det gällde att lösa denna fråga, måste jag reagera och söka belysa, vad det rådet innebär. Han rådde nämligen till, att om ett municipalsamhälle blir så starkt, att det får röstövertikt i kommunen, så kan det ju tvinga kommunen att införa en sådan här skolform. Jag undrar verkligen, om herr Fast vill stå för det rådet. Ty vad innebär det? Jo, det innebär, att om det är ett förmöget municipalsamhälle med stora årsinkomster, som vill införa en högre folkskola, så få de, som bo i utkanterna av socknen och kanske få nöja sig med halvtidsläsning för sina barn, deltaga i beskattningen och bidra till att hålla en högre folkskola i municipalsamhället. Jag varnar kammaren för att följa ett sådant råd. Låt det vara möjligt för ett municipalsamhälle, om det så vill, att både införa och bekosta en sådan skolform, som det gäller! Men låt dem, som äro mindre lyckligt lottade och bo i utkanterna av socknen, slippa skatteavgifter härför!

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservanternas hemställan.

Herr **Holmdahl**: Herr talman! Jag begärde ordet för en kort replik till herr Hallén. — Den är egentligen onödig efter herr Linnérs anförande. — Det var, när herr Hallén upprepade påståendet, att uttrycket »annan kommunal samfällighet» icke kunde innefatta municipalsamhällen. Nu har herr Hallén fått svar av en fackman på området. Han har icke fått rätt. Jag vill fästa uppmärksamheten vid, att frågan, hur konstitutionsutskottet ett tiotal år efteråt tolkar en stadga, har mycket liten relevans i detta sammanhang. Ty det är uppenbart, att både departementschefen och riksdagen med detta uttryck menat att just få in municipalsamhällen såsom sådana samhällen, där högre folkskola skulle kunna grundas. Det är uppenbart. Det framgår av vad jag förut anfört och vad herr Andersson i Igelboda anfört samt av de citat, som vi anfört av departementschefens uttalande liksom av ämbetsverkens petita 1917.

Sedan vill jag, herr talman, blott säga, att den fortsatta debatten förstärkt

Ang. rätt för municipalsamhälle att upprätta högre folkskola. (Forts.)
 det intryck jag fått av utskottets utlåtande, att de herrar, som nu företråda utskottets utlåtande, röra sig på rent abstrakta och teoretiska linjer. Här upprepade herr Hallén återigen, att en sådan här jämkning av kommunallagarna, som skulle möjliggöra för ett municipalsamhälle att upprätta och underhålla en högre folkskola, måste bryta sönder den kommunala organisationen. Det är bara påståenden. Jag förstår, att man kan komma till sådana påståenden, om man resonerar rent abstrakt och teoretiskt. Men om man verkligen ser till, vad detta skulle medföra, kommer man otvivelaktigt till det resultat, som herr Linnér påpekade, att det torde vara svårt att in concreto angiva, vilka farliga följder som skulle uppstå, om en sådan jämkning vidtoges i lagstiftningen. Här är nämligen fråga om en mycket vanlig och förnuftig sak: att efter växlande behov jämka på lagstiftningen. Där skall man icke låta några begreppsbestämningar avskräcka sig, om man icke realiter och in concreto kan påvisa, att det kan medföra vissa reella konsekvenser, som man bör tveka inför.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Fast: Herr talman! Endast ett par ord. Med anledning av den juridiska utredning, som vi fingo av landshövding Linnér, vill jag bara göra en liten reflexion, nämligen att jämställdheten för upprättande av en kommunal högre folkskola skulle icke bliva till finnandes ens med den av utskottet föreslagna ändringen, därför att jag förmodar, att ingen i denna kammare vill lägga i Kungl. Maj:ts hand att få dispenserera från kommunallagstiftningens allmänna bestämmelse om kvalificerad majoritet vid beslut i nya ärenden. Och att här, då ett municipalsamhälle träder in på folkskoleväsendets område för första gången, det rör sig om ett nytt ärende, torde vara obestriddigt. Detta beskär i högsta grad möjligheterna att komma fram på de vägar, som motionärerna själva anvisa. Kanske detta skulle kunna leda till, att man vill vara litet vänligare stämd, när vi på allvar taga upp frågan om den kvalificerade majoriteten vid fattandet av vissa beslut i kommunala ting.

Till detta vill jag lägga en annan reflexion med anledning av talet om förut-sättningarna för bildning av municipalsamhälle. Där gäller det ungefär det-samma som i fråga om köpingar. Landshövding Linnér hade rätt i att man prövar bärigheten av den del av kommunen, som skall utbrytas till eget samhälle i den ena eller den andra formen. Men under den senaste tioårsperioden för att icke säga tjuguarperioden har det mera varit hänsynen till den återstående delen av kommunen, som varit avgörande för huruvida man skulle göra den ena eller andra samhällsbildningen. Det är icke numera möjligt, anser man, för en kommun att sköta sitt skolväsen ensam, om man mitt i kommunen bildar en stad, en köping eller ett municipalsamhälle. Detta har lett till, herr talman, att min egen hemstad, som har 9,000—10,000 invånare, alltjämt enligt Kungl. Maj:ts brev i fråga om stadsrättigheterna får hava skolväsendet gemensamt med kommunen. Jag förmodar, att Kungl. Maj:t menat något med den saken, nämligen att det icke fanns tillräcklig bärkraft för den återstående landskommunen att ordentligt sköta folkskoleväsendet. Herrarna torde i varje fall hava skäl till att taga sig en liten tankeställare, om detta förslag icke medför konsekvenser av helt annan beskaffenhet än man här tänkt sig.

Herr Weijne: Herr talman! När jag instämde med herr Fast var det icke med hänsyn till teoretiska och formella synpunkter utan praktiska synpunkter. Jag vill nu säga några ord för att angiva, varför jag röstar med utskottet.

Ang. rätt för municipalsamhälle att upprätta högre folkskola. (Forts.)

Hur går det till, när ett municipalsamhälle önskar få en högre folkskola? Jo, först vänder man sig till den större enheten och frågar, om den vill vara med om att få skolan till stånd. Det är naturligt, att man icke kan gå förbi skoldistriktet. Först sedan man fått nej därifrån, tar municipalsamhället upp frågan för egen del. Därav följer, att redan vid början av skolans verksamhet föreligga vissa motsättningar, som ingalunda äro konstruerade, mellan den större enheten och municipalsamhället.

Emellertid är det önskvärt, att man gör hela skolväsendet så ekonomiskt som möjligt. Där man har högre folkskola, förekommer i allmänhet ett mycket utpräglat ekonomiskt samarbete med den vanliga folkskolan i fråga om lokaler, i fråga om undervisningsmateriel i viss utsträckning etc. Även ur andra synpunkter bör det vara *en* kommunal enhet, som svarar för både folkskolan och den högre folkskolan. Är det en annan kommunal enhet, som svarar för folkskoleväsendet, är jag rädd för att det icke blir det ekonomiska utnyttjande, som är önskvärt, och att det ur praktiska synpunkter är en farlig väg man ger sig in på.

Nu säga visserligen reservanterna, att Kungl. Maj:t skall i varje särskilt fall bedöma detta och att det föreligger ingen risk. Men var skall man draga gränsen? Det är icke så lätt att precis ange, vilka förutsättningar ett municipalsamhälle skall hava i fråga om storlek etc. och vilka förutsättningar skola föreligga i fråga om kommunens storlek och intresse för den föreslagna skolan o. s. v., för att Kungl. Maj:t skall så att säga frigöra municipalsamhället och låta det upprätta en högre folkskola. Det kan därför tänkas, att det kan utvecklas en praxis, att där man vill upprätta en högre folkskola men skoldistriktet icke vill vara med om det, tar municipalsamhället hand om saken. Kungl. Maj:t säger A i det ena fallet och säger också B i det andra, och man får sålunda en större splittring på skolväsendets område än som är önskvärt.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr **Hage**: Herr talman! Innan klubban faller i denna debatt har jag begärt ordet för att säga ifrån, att i de vidsträckta kommunerna i övre Norrland torde nog finnas en tämligen enhällig opinion, att det skall beredas möjlighet för municipalsamhälle, som vill anordna högre folkskola, att göra detta. Där resonerar man ut från praktiska synpunkter. Alla de doktrinära synpunkter, som kommit fram här i debatten, ha nog ringa anslutning på det hållet. Man följer det goda ordspråket: gagnar det samhället, så slå till. Det är ett gott ord i detta sammanhang.

Jag vågar alltså säga, att en sådan reform, som föreslås i motionen, är praktiskt lämplig och väl avvägd, särskilt när det gäller stora kommuner.

Från den utgångspunkten ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Holmdahl**: Herr talman! Herr Weijne började sitt anförande rätt lovande. Han sade, att han icke skulle fortsätta den juridiska debatten, icke hålla sig till den abstrakta formella linje, som delvis följts av talarna i denna debatt. Han skulle i stället giva sig in på det verkliga livet, och han skulle komma med praktiska realskäl, som talade emot motionen. Jag måste säga, att de praktiska realskäl, som herr Weijne framförde mot reservationen, verkligen voro i högsta grad uppkonstruerade. Det förhåller sig i själva verket så, att hans resonemang leder till just det, som han motsätter sig.

Det är riktigt, som herr Weijne säger, att när ett municipalsamhälle vill upprätta en högre folkskola, måste det först vända sig till det stora skoldistriktet. Där får det kanske nej. Enligt förslaget skulle då municipalsamhället självt kunna upprätta en sådan skola. Om det gör det, vad betyder

Ang. rätt för municipalsamhälle att upprätta högre folkskola. (Forts.)
 detta för det stora skoldistriktet? Jo, det betyder för detta en ekonomisk fördel och en fördel ur skolans synpunkt, därför att denna högre folkskola, som skall ligga inom distriktet, icke kommer att kosta den lantbrukande befolkningen ett enda öre, medan å andra sidan de lantbrukarbarn, vilkas hem ligga nära municipalsamhället få tillfälle att gå i den högre folkskolan. Det är tvärtom så, att ifall municipalsamhället får denna rätt och beslutar upprätta en högre folkskola, måste detta betraktas som något mycket tacknämligt ur skoldistriktets synpunkt. Det är verkligen med fullt fog, jag säger, att dessa farhågor, som herr Weijne nu framförde, måste sägas vara uppkonstruerade. Det finns inga anledningar att tro, att det icke skall bli ett gott samarbete i övriga folkskoleangelägenheter mellan municipalsamhället och skoldistriktet, därför att municipalsamhället fått en högre folkskola.

Herr talman! De praktiska skäl som anförts mot det förslag, som reserverna framfört, finner jag vara fullt ut lika uppkonstruerade som de formella, juridiska skälen.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Olsson i Mora: Herr talman! När den ärade motionären här har gjort gällande, att ett bifall till motionen icke skulle kunna medföra ett sönderbrytande av den kommunala organisationen, ber jag att i allra största korthet få fästa kammarens uppmärksamhet på att den juridiska expertisen från Upplandsbänken, som man åberopade, såvitt jag kunnat höra, icke förebragt någon som helst bevisning mot det påståendet, att ett bifall till motionen skulle innebära en utvidgning av municipalsamhällets kompetensområde. Den högt ärade talaren på Upplandsbänken förebragte en motivering, varför enligt hans uppfattning ett municipalsamhälle borde få besluta om sådana välfärdsanordningar som inrättandet av en högre folkskola. Därvid stannade hans utläggning. Hans förord för saken stannade vid en försäkran, att ett bifall till motionen icke kunde innebära någon större risk. För min del känner jag mig icke övertygad på den punkten. Jag har den bestämda uppfattningen, att frågan om en utvidgning av municipalsamhällets kompetensområde bör bedömas i ett större sammanhang. Jag ber därför att få biträda utskottets förslag.

Herr Weijne: Herr talman! Jag tycker icke om förhandsreklam i allmänhet, och jag tycker ännu mindre om den förhandsreklam, som herr Holmdahl ville lägga i min mun. Jag började icke så där lovande. Vad jag sade, var, att jag ville lägga praktiska synpunkter på frågan. Att herr Holmdahl finner dem uppkonstruerade, kan icke jag hjälpa, men jag beklagar det, ty jag tycker, att han med sin erfarenhet som ledare för det svenska folkskoleväsendet borde ha fått en ganska betydande kännedom om att samarbetet mellan olika kommunbildningar sannerligen icke är det lättaste att genomföra. Jag går så långt, att jag säger, att den svenska folkskolans ur organisatorisk synpunkt för närvarande svåraste problem är den bristande förmågan och den bristande viljan till samverkan.

Nu säger herr Holmdahl, att de, som bo utanför municipalsamhället, skulle vara tacksamma, om municipalsamhället ville taga bördan på sig. Jag tror, att de, som bo utanför municipalsamhället, i regel ha den uppfattningen, när de icke vilja, att kommunen skall upprätta en högre folkskola, att denna är en tämligen onödig inrättning. Kvar står i varje fall det förhållandet, att det måste bli ett samarbete i fråga om lokal och i andra avseenden samt att all erfarenhet visat, att ett sådant samarbete är svårt att genomföra och att det därför är önskligt att det finnes enhetlighet på skolans område.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Ang. rätt för municipalsamhälle att upprätta högre folkskola. (Forts.)

Herr **Linnér**: Herr talman! I anledning av vad herr Olsson i Mora yttrade skall jag endast påpeka, att herr Olsson icke tycks ha observerat, att jag framhöll, att begreppet municipalsamhälle är beroende på, under vilka förutsättningar ett municipalsamhälle kan komma till stånd. Däri föreslå motionärerna icke någon ändring, utan innebörden i motionen är, att man använder en befintlig typ, som icke förändras, för att sedan lämna denna typ av samhälle tillfälle till en ytterligare välfärdsanordning. Jag tillade också — jag framhåller detta, för att det icke skall uppstå något missförstånd — att om denna typ av samhälle efter Kungl. Maj:ts prövning får ett tillstånd att införa högre folkskola kommer detta självfallet att medföra en ändring i beskattningen.

Herr **Olsson i Mora**: Herr talman! Jag översätter denna förklaring så, att man behåller den gamla formen men ingjuter i denna form ett annat innehåll, än man tidigare tänkt sig.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Andersson i Igelboda, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppsägningsförfarandet.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda om omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 85 ja och 85 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

I följd härav nedlade herr talmannen i rösturnan en ja-sedel och en nej-sedel, så beskaffade, som i § 60 2 mom. riksdagsordningen föreskrives, varefter, på anmodan av herr talmannen, en av sedlarna upptogs ur urnan av herr Severin. Denna sedel utvisade nej; och hade kammaren alltså med avslag å utskottets hemställan bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

§ 12.

Härpå upptogs till behandling konstitutionsutskottets utlåtande, nr 8, i anledning av väckt motion om en allsidig, fri och förutsättningslös utredning av vår författningsfråga.

Uti en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 518, hade herr *Gustafsson* i Välsnäs *m. fl.* föreslagit, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville med beaktande av de i motionen anförda syn-

Ang. en allsidig utredning av vår författningsfråga.

Ang. en allsidig utredning av vår författningsfråga. (Forts.)
punkterna begära igångsättandet av en allsidig, fri och förutsättningslös utredning av vår författningsfråga i syfte att undersöka, huruvida icke vår författning borde revideras med hänsyn till under senare årtionden vunna erfarenheter om dess fel och brister».

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Sedan berörda hemställan föredragits, anförde:

Herr **Jacobsson**: Herr talman! I förevarande utlåtande hemställer konstitutionsutskottet om avslag å en motion, väckt av herr Gustafsson i Välsnäs, som tyvärr har insjuknat. I denna motion hemställas om en allsidig, fri och förutsättningslös utredning av vår författningsfråga. I motionen anföres ganska utförligt en hel del skäl, som motionärerna åberopa till stöd för sin hemställan om en dylik utredning. Därmed vill jag icke på något sätt säga, att motionen avser att vara uttömmande på detta område. Helt överlägset säger emellertid nu konstitutionsutskottet, att det är bra som det är, att det icke behövs någon ändring, och man bemöter icke något enda av de skäl, som anförts i motionen. Alla dessa skäl kvarstå sålunda fullkomligt orubbade, och med hänsyn därtill ber jag, herr talman, att få yrka bifall till motionen och alltså avslag på utskottets hemställan.

Under detta yttrande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Björck** i Kristianstad: Herr talman! Jag kan icke låta herr Jacobssons uttalanden stå oemotsagda. Han sade, att motionärerna anförde starka och vägande skäl för sin motion. Skälen kunna resumeras ganska kort.

Frågan om en omläggning av författningsväsendet upptar den största delen av motionen. De anvisningar, som där givas, äro icke av den innebörd och den beskaffenhet, att de kunna läggas till grund för en författningsutredning. Jag skulle kunna tillägga — jag kan i det fallet ge min komplimang till den föregående ärade talaren — att jag fick det intrycket av hans anförande, att han själv ansåg, att de knappast kunna läggas till grund för någon fruktbärande debatt, ty eljest hade han väl icke uttalat sig så kort i en så utomordentligt stor och viktig fråga som denna.

Jag kan ansluta mig till vad utskottet sagt och därtill lägga några ord. Jag vill framhålla, att om man ser ut över världen, kan man i Europa för närvarande skilja på två typer av författningar. Den ena typen är en typ, där man kommit till en viss stabilitet, där det råder demokratiska förhållanden, där val äga rum och när valen äro över antingen fortsätter regeringen eller blir det en ny regering. Det hela avlöper lugnt och stillsamt. Folket kan i lugn och ro fortsätta sitt arbete. Det är ett stabilitetssystem men också ett frihetssystem. Vi kunna korteligen säga, att det är det engelska systemet, vilket står som ett mönster för demokratiska författningar. Att detta är ett synnerligen förnämligt system, framgår allra bäst därav, att det utvecklats samtidigt med att England utvecklat och befestat sitt stora världsvälde. Vi ha den andra typen i länder, där det sker revolutioner och omvälvningar. Det är, som om det skulle vara svårt att där komma till stabila förhållanden. Det är något, som ständigt ligger och jäser, det är en viss oro och osäkerhet. Vi bevittna detta senast nere i Spanien, där det efter valen förekommit blodiga sammanstötningar och mycken oro.

Jag tror, att vi väl här i kammaren, de allra flesta åtminstone, och att den stora majoriteten av befolkningen i vårt land är ense om att vi höra och böra höra till det engelska författningssystemet. Vi ha månghundraårig frihetstradi-

Ang. en allsidig utredning av vår författningsfråga. (Forts.)

tion, som vi icke vilja övergiva. Vi ha relativt stabila förhållanden. Det föreligger enligt min mening intet behov av en författningsrevision, i varje fall icke efter de anvisningar, som givas i motionen. Jag skall för närvarande icke inlåta mig på dem, men vill säga, att det finns i dem tendenser, som enligt min uppfattning äro fullständigt främmande för det svenska demokratiska frihetssystemet. Jag vågar upprepa, herr talman, att det hos oss icke föreligger något behov av stora upprivande författningsstrider. Vårt folk behöver arbetsro. Vi kunna vara tacksamma och glada över att vi kommit till så pass stor stabilitet, som vi gjort.

Det är icke riktigt, som motionären säger, att man kan läsa ut ur utskottsutlåtandet, att allt är bra som det är. Utskottet säger tvärtom, att vi kommit fram till den nuvarande ordningen på de partiella reformernas väg och att vi anse, att på den vägen skola vi fortsätta.

Det är innehållet i utskottsutlåtandet, och jag skall inskränka mig till att yrka bifall till detsamma.

Herr Jacobsson: Herr talman! Herr Björcks anförande här ger vid handen, att han icke uppfattat eller förstått någonting av själva den grundläggande tanken i förevarande motion. Det säges däri redan i början följande: »Det säger sig självt, att en sådan tid med så våldsamma, tätt återkommande och allmänt omfattande kriser måste medföra lägen och situationer, där statsmakterna måste gripa in på ett helt annat sätt än tidigare och taga på sig helt nya maktbefogenheter, om icke statsmaskineriet skulle råka i olag och fruktansvärda lidanden oförskyllt drabba stora delar av rikets invånare.»

Hurudant är nu detta stats- eller samhällsmaskineri? Jo, tack vare den hastiga utvecklingen under de senaste decennierna fungerar detta samhällsmaskineri icke längre på ett fullt tillfredsställande sätt. Vi leva i en brytningstid, då någonting nytt håller på att arbeta sig fram. Detta är ju ett faktum, som icke längre förnekas av någon, sedan tre år tillbaka icke ens av högerpartiet. Men på vilket sätt vill herr Björck taga hand om samhället i denna brytningstid, ur vilken någonting nytt alltså måste uppstå? Vilka nya eller bättre banor är det, som herr Björck vill förordad eller bereda?

Vänsterpartierna komma här med positiva förslag, med sin socialisering av näringslivet, med krav på förstatligande av naturrikedomar, industriföretag, kreditanstalter, transportmedel och kommunikationsleder, som herr Andersson i Rasjön i årets remissdebatt så effektfullt citerade ur det socialdemokratiska partiets politiska program. Mot detta positiva vapen, denna positiva socialism sätter herr Björck i sin allmänna förkunnelse sitt negativa vapen, som icke har kunnat givas något annat namn än antisocialism och som syftar till att försöka smörja här och var, där det gnisslar som värst, utan tanke på att det är hela maskineriet, som har kommit på skev under de sista decenniernas oföretsdedda påfrestningar. Denna skevning upphäves ingalunda genom att man smörjer kuggarna här och var. Det hjälper icke heller med en ändring av en eller annan grundlagsparagraf. Den upphäves icke heller genom att man låter maskineriet byta ägare. Den upphäves allenast genom en riktig avvägning, som emellertid icke kommer av sig själv utan måste åstadkommas genom en reglering, ett organiserande av de uppgifter, som samhällsmaskineriet har att fylla till medborgarnas fromma.

Organisation är sålunda det positiva vapen, som här måste komma till användning, icke direkt mot socialismen utan mot vad som brister i den nya tidens samhällsorganism, och jag tror, att om det vapnet smides riktigt och användes på ett förnuftigt sätt, skall det helt visst i konkurrens med socialismen om människornas förtroende komma att taga hem segern.

Det är, som vi bl. a. ha anförat i motionen, just i ett skapande och byggande

Ang. en allsidig utredning av vår författningsfråga. (Forts.)
 av sådana kanaler för det samhälleliga organisationsarbetet, som de svenska statsmakterna under de närmast kommande åren enligt vår uppfattning ha möjlighet att göra en av sina mest betydande insatser, icke minst för främjande av trivseln inom näringslivet. Detta är ett huvudsyfte med vår motion, som ingalunda gör anspråk på att vara uttömmande men som dock torde innehålla tillräckligt med motiv för ett tillgodoseende av det framställda utredningskravet. Detta krav avvisas dock av konstitutionsutskottet, som enhälligt förklarar, att den nuvarande ordningen möjliggjort en fredlig och lyckosam samhällsutveckling samt att partiella grundlagsreformer allt fort böra begagnas, då så erfordras.

Strax bredvid herr Björcks namn under detta utskottsutlåtande finner man bl. a. herr Vougt. Jag föreställer mig, att det varit med ett visst löje, som herr Vougt instämt med herr Björck i förklaringen, att den nuvarande ordningen möjliggjort en lyckosam samhällsutveckling. Och det har helt säkert varit med ett ganska sardoniskt leende, som herr Vougt instämt med herr Björck i förordandet av partiella grundlagsreformer, då så erfordras. Herr Björck får nog tillfälle att pröva herr Vougt på den punkten, då motionen om reformering av grundlagsparagrafen angående monopolier kommer upp. Tror icke herr Björck att det i detta fall vore bättre med en folkomröstning, sådan som vi talat om i vår motion. Jag tror icke, att herr Björck behöver vara rädd för resultatet av en sådan. Jag tror tvärtom, att med ett sådant omröstningsresultat skulle denna fråga hava bragts ur diskussionen för en tidrymd, som är längre än den, varunder ett grundlagsskydd räcker. Men hålla herr Björck och hans anhängare på litet längre till på detta sätt med att vägra se vad som är uppenbart, då får helt visst herr Wigforss snart ett ganska lätt arbete, och det kommer att bli en lustiger forsfärd här i landet, då våra Björckar et consortes dansa utför Wigforssen och hamna i bakvattnet.

Herr Meyerhöffer: Herr talman! Den tämligen neutrala formulering, som konstitutionsutskottet givit detta betänkande, bröts ju av herr Björcks anförande. Men som vanligt föredrar herr Björck att tala antydningssvis och i gåtor. Han gör, som han har för sed, en världspolitisk uppläggning av perspektivet och anför, att vi ha två typer av stater här i världen, och så rekommenderar han den ena typen. I viss mån står väl detta i motsatsförhållande till vad som säges på första raden i konstitutionsutskottets utlåtande, där utskottet framhåller, att vårt statskick har utformats efter svenska förhållanden.

Ja, herr talman, för vår del anse vi, att andra länder få lösa sina författningsproblem på det sätt, dessa länder finna bäst, och vi skärskåda våra problem ur svenska förhållanden. Tror herr Björck, för att taga ett exempel, att vice ordföranden i hans egen partigrupp i denna kammare, doktor Ivar Anderson, är någon anhängare av dessa omstörtningstendenser? Jag har här i min hand ett författningsbetänkande av nationella ungdomsförbundet, där det finns en gemensam reservation av herr Anderson och herr Olsson i Staxäng. De framhålla däri, att de allmänna synpunkter på författningsproblemet, som kommittén anger i inledningen till sitt utlåtande, ansluta de sig till, varjämte de uttryckligen ange, att de positiva uppslagen om folkomröstning i syfte att begränsa riksdagens befogenheter enligt deras mening äro välvalda. Det som ligger till grund för denna motion är ju just nationella ungdomsförbundets en gång utarbetade författningsbetänkande. Vi ha därmed icke velat framföra annat, än att statsmakterna ha utvidgat sin befogenhet till områden, som förr legat fullständigt utanför statsmakternas befogenhetsområde, och att det krävs en helt annan karaktär på fördelningen mellan regering och riksdag av arbetsuppgifterna. Det krävs bl. a., att de stora frivilliga organisationerna — eller för landsorganisationen kanske från individens synpunkt sett föga frivilliga — kunna infogas i samhället på ett lämpligt sätt. Vi framhålla vidare, att antalet röstbe-

Ang. en allsidig utredning av vår författningsfråga. (Forts.)

rättigade har stigit på ett synnerligen kraftigt sätt, att propagandatekniken växt och givit hjälpmedel till att skapa, just vad herr Björek framhåller, ganska snabba omändringar. Allt detta gör, att man i tid måste taga upp dessa frågor och se till: är det nu så, att samhällslivet fungerar väl eller icke? Den knippa av motioner i konstitutionella frågor, som ligger på riksdagens bord, motioner avgivna av den ena eller andra gruppen, om tilläggsmandat från folkpartiet, om mindre arbetsbörda för riksdagen från högern, och från de mest skilda motionärer, visar väl, att allt icke kan vara väl beställt. Jag vet mycket väl, herr Björek, att detta icke för dagen står som någon viktig fråga. Men detta beror icke alls därpå, att allt skulle vara väl beställt, utan det sammanhänger med att svenska folket icke intresserar sig för författningsfrågor annat än i verkliga kristider. Och då resonerar man på ett annat sätt på många håll; då talar man om att kasta hela författningen över ända. Här är det icke fråga om att taga ställning till, huru det ena eller det andra landet löser sina problem, utan här är det fråga om att skapa sådana förutsättningar, att de omvälvningar, som ägt rum i andra länder, icke skola behöva förekomma hos oss, utan att vi skulle författningsmässigt trygga oss däremot.

Vi inse till fullo, att detta problem är så pass stort, att vi visst icke kunna lägga fram den slutgiltiga lösningen i vår motion. Vi säga icke mer, än att den allsidiga utredning, som enligt vår mening bör komma till stånd, bör beakta även de frågor, som av oss äro framlagda. Och, herr talman, enligt min mening finns det goda skäl för att verkligen i tid se upp med detta spörsmål och komma fram till en förutsättningslös utredning. Är det så, att vår motion, såsom herr Björek säger, innehåller antydningar om olyckliga lösningar, så kasta detta över ända och skär bort det. För övrigt blir man icke så imponerad av detta tal, då man hör kammarens socialdemokrater uttala sig i denna sak. När de själva tillhöra ett parti, som har republiken på sitt program, och förfasa sig över vissa av våra ändringsförslag, så kan väl denna kritik icke vara av sådan natur, att man måste falla på knä och tycka, att nu äro socialdemokraterna framstående väktare av det bestående. Det är svårt att göra detta, så länge de icke från sitt program avlägsnat sådana punkter, som gå oändligt mycket mera radikalt emot svenskt samhällslivs naturliga växt, än vi i vår motion enligt herr Björek antydningssvis tillkännagivit. Bundsförvanter av den art, som herr Björek här fått, vilka vilja ha republik införd i vårt land, syfta ju mycket längre i omstörtning av vårt samhällsskick, än vad någonsin vi tre motionärer göra.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till motionen.

Herr **Björek** i Kristianstad: Herr talman! Herr Jacobssons anförande styrkte mig i min tidigare i dag uttalade uppfattning, att den föreliggande motionen icke är någonting att lägga till grund för en författningsrevision. Herr Jacobsson inblandade i sitt anförande allt mellan himmel och jord och sade bl. a.: »Vad vill herr Björek göra mot socialismen?» — Ja, herr Jacobsson, det skall bli val till sommaren, och jag ämnar göra vad jag kan för att kämpa för min övertygelse inom den demokratiska författningens ram. Jag vet icke, om herr Jacobsson ämnar göra andra trollkonster till sommaren för att få socialdemokraterna nedtystade. Vad är det herr Jacobsson syftar på? Var snäll och sjung ut, så att jag förstår vad han menar, ty jag förstår det icke.

Herr Jacobsson sade också: vore det icke bra, om vi finge denna folkomröstning, det hade väl ändå varit bättre. Var har herr Jacobsson den folkomröstningen? Här är det bara fråga om en utredning. Sedan den blivit beslutad, skulle det tillsättas en kommitté: och sedan den kommit med förslag, kunde det möjligen bli fråga om en grundlagsändring. Sedan skulle det bli nya val, och först då, när vi kommit ända dithän, hade vi kunnat använda herr Jacobssons folkomröstning. Men skulle det icke kunna tänkas, att det s. k. wigforsseri, som hr Jacobsson

Ang. en allsidig utredning av vår författningsfråga. (Forts.)

talade om, kommit till makten, innan vi fått denna folkomröstning? Den skulle då bli en mycket klen tröst. Herr Jacobssons uttalande visar, huru litet han egentligen smält av innehållet i motionen. Det är icke så, som herr Jacobsson tycks ha för sig, att därför att man begärt en folkomröstning, så har man den utan vidare. Herr Jacobsson behöver icke ironisera över sardoniska leenden, ty man ler verkligen sardoniskt, då man hör en stor reformator komma med uttalanden, som visa, att han icke förstår de reformer som han varit med om att föreslå.

Jag skall icke länge uppehålla mig vid herr Meyerhöffer, ty det var icke något djupare innehåll i vad han sade — då är innehållet i motionen oändligt mycket intressantare. Jag vill icke uppehålla kammarens tid med alltför många citatplock, men jag skall få be att få taga ett par stycken ur motionen. Man skall enligt motionen behålla andra kammaren — det är mycket välvilligt, att man får göra det — den skall t. o. m. bygga på den allmänna rösträttens grund — och det är ännu välvilligare. Men så heter det: »Det innehåll, som genom den allmänna rösträtten tillföres det offentliga livet, upptager och kan blott upptaga en del av statsmaktens politiska verksamhetsfält. Ty mål och riktlinjer för statens strävan erbjuda även de internationella och politiska problemen, de världsekonomiska sammanhangen och de allmänna kulturidéerna. Här framtvinga sig avgöranden ofta nog oberoende av de folkliga önskemål, som genom den allmänna rösträtten föras fram till en kanske flyktig dagsländetillvaro.» Och vidare: »Vad 'väljarfolket' önskar och äskar måste prövas, vägas och avslipas mot de fordringar, som resas av rikets yttre läge och av det inre, andliga och materiella odlingsarbetets behov. Det ofta formlösa innehåll, som genom den allmänna rösträtten tillföres det samhälleliga livet, är därför snarast att betrakta som ett råmaterial, som det allmänna först i omsmält, siktat och sovrat skick bör tillgodogöra sig.»

Ja det där sista, herr talman, det måste jag ju säga, är alldeles riktigt. Det, som genom den allmänna rösträtten, genom andra kammaren, föres fram är mycket ofta formlöst till sitt innehåll, och det kan vara ett råmaterial och ibland kanske icke ens det. I det fallet är denna motion, får jag säga, ett ypperligt exempel. Och kammaren bör naturligtvis visa, att den icke vill acceptera ett så illa genomtänkt förslag genom att avslå det. Då visar kammaren, att den är betydligt bättre, än motionärerna föreställt sig. Motionärerna eller den, som skrivit motionen — ty det är mycket möjligt, att den är skriven av någon, som icke tillhör kammaren; det intrycket får man — denne skribent säger visserligen icke rent ut — herr Meyerhöffer sade om mig, att jag bara kom med antydningar, men, mina herrar, vad är detta annat än antydningar? — men det lyser fram ur motionen, att kammaren icke duger till att handlägga alla spörsmål. Vad skall man sätta i stället? Det är det, man icke får reda på, herr Meyerhöffer. Det går icke att komma och begära utredning på så lösa linjer; kammaren kan icke bygga en utredning på sådana antydningar.

Sedan skall jag med ett par ord beröra vad som i motionen säges om det korporativa systemet. Det heter, att under 1920-talet började man i flera europeiska länder försöka att lösa svårigheterna genom införandet av ett korporativt författningssystem, och det framgår, att den, som skrivit motionen, har sitt hjärta på den sidan. Men han vågar icke riktigt driva det korporativa systemet, utan han säger: »Detta är i varje fall en tanke, som än så länge måste ställas på framtiden.» Det är mycket vänligt, att man ställer den på framtiden, men man har icke övergivit den. Låt oss emellertid titta litet på det korporativa systemet eller det totalitära systemet, som det också kallas. Huru ser det ut? Jo, det, som är det väsentliga i detta system, är ledaren, der Führer, och hela systemet är hierarkiskt uppifrån och ned. Det talas i motionen om att legalisera korporationerna.

Ang. en allsidig utredning av vår författningsfråga. (Forts.)

Ja, det går icke alls till så i det korporativa systemet, utan där skapar staten korporationerna för sina syften; det är alls icke fråga om legalisering av förut befintliga korporationer, som motionärerna ge en antydan om. I detta korporativa system är det, som sagt, ledaren och diktaturen, som är det väsentliga. Skola vi uttala oss om denna anvisning för en svensk författningsutredning, så måste jag säga, att den är ganska främmande för svensk frihetskänsla och svensk frihets-tradition.

Jag behöver, herr talman, icke anföra mera ur motionen och jag skall icke besvara kammaren ytterligare. Jag tror, att ett enhälligt konstitutionsutskotts-betänkande talar tillräckligt tydligt, och är säker på, att kammarens ledamöter, om de hava läst motionen, skola samfällt ställa sig på samma sida som konstitutionsutskottet. Jag skall därför, herr talman, be att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Meyerhöffer: Herr talman! Jag vill säga till Herr Björck med anledning av vad han yttrade angående folkomröstningen, att det kan väl icke gärna vara annat än ett demokratiskt krav att man frågar folket i val: huru ställer ni er till viktiga nationens livsfrågor. Och det är väl ändå typiskt, att i den författningskommitté, som utformat detta betänkande, sitta en massa män med den erfarenheten och den allmänna inställningen i politiska ting, att man icke ett ögonblick tänker sig annat, än att här ha vi velat skapa en möjlighet att komma in på en linje, där man i nationens livsfrågor kan vädja direkt till folket.

Herr Björck tycker, det är vänligt av oss att vilja bibehålla andra kammaren. Det hade varit ännu bättre, om av konstitutionsutskottets betänkande hade framgått, att han verkligen senterade denna vänlighet från vår sida. Herr Björck går däremot icke in på den frågan, som här framdrages, huruvida det nuvarande systemet med två kamrar verkligen fungerar på ett sätt, som är lyckligt och tillfredsställande ur statsmakternas synpunkt, vilket ju är det väsentliga i detta problem.

Därefter går jag över till en annan fråga. Herr Björck talade om att leda utvecklingen. Det fanns för några år sedan en statsminister, som hette C. G. Ekman, vilken började sin regeringsbana med att i en mycket stolt programförklaring tala om att nu skulle ministären leda landets politiska utveckling. Jag förmodar, att icke ens herr Björck skulle vilja inlägga däri den tolkningen, att C. G. Ekman och folkpartiet var inne på diktatoriska linjer, därför att de i sin programförklaring sade ifrån, att här ämnade de — vilket vi anse vara helt naturligt från en regerings sida — verkligen lägga ledande synpunkter på det hela.

Med anledning av vad herr Björck sade om råmaterial och om vem som skrivit motionen vill jag säga, att jag har så mycken erfarenhet från min tid inom högerpartiet om huru det går till att skriva motioner, att herr Björck icke bör upp-taga den frågan till diskussion. Det går till på liknande sätt inom nationella gruppen som inom de stora partierna, därför att riksdagsarbetet tar så mycken tid i anspråk, att det förberedande arbetet mycket ofta får göras av helt andra personer än motionärerna. Herr Björck har själv skrivit under minst hundra motioner, som han knappast läst igenom, än mindre hunnit smälta. Högern hade nämligen ända tills i fjol den egenheten, att hela partiet i gemen skrev under motionerna. På den punkten vill jag emellertid icke gå in med några delikata beskrivningar av huru det gick till, herr Björck, ty det vore icke riktigt fint av mig, när jag lämnat partiet, att taga upp ett så ömtåligt ämne till debatt.

Då herr Björck talade om korporativa statssystem, så bör det icke vara herr Björck obekant, att före representationsförändringens genomförande av de Geer och andra hade vi ett system, som i många hundra år fungerat, och som byggde på ständersystemet och således vilade på korporativa grundvalar. Det är först med införandet efter amerikanskt mönster av det tvåkammersystem vi nu hava,

Ang. en allsidig utredning av vår författningsfråga. (Forts.)
 som man brutit emot denna gamla svenska historiska utveckling. Det är så vi se ett korporativt system. Herr Björck har, då han talar om författningssystem, klippt av vid tiden för världskrigets inbrott, och allting, som existerade före världskriget, är för honom någonting förgånget, ehuru konstitutionsutskottet så vackert talar om historiskt givna förhållanden. Och ändå är någonting av det svåraste att klara ut i tiden just nu det system, som bryter fram inom arbetarvärlden i fackföreningar, byggda på solidaritetsprincipen. Det håller på att slå igenom även inom många andra folkgrupper, och huru det systemet skall inlemmas i själva samhällssystemet utan att på något vis komma i kollision med det samma är ett problem att lösa. Behandlingen av tredjemansrätten, där den nuvarande starka regeringen yrkade avslag på sin egen proposition, därför att landsorganisationen och fackföreningarna ville någonting annat, är väl ändå om något ett bevis på att vi behöva komma till andra arbetsformer.

Jag vet, herr talman, att även om jag ägde herr Björcks förmåga att i skrift ge klart och tydligt uttryck för vad jag tänker och icke serverar råmaterial endast, och även om jag ägde vad i tal vore likvärdigt en Demostenes tunga, skulle jag naturligtvis icke kunna övertyga herr Björck på denna punkt. Ty för honom har frågan om diktatur kontra demokrati blivit något slags tvångsinställning. Då kommunikationsministern går upp och talar angående radiotjänst, så blir det till ett argument för herr Björck: vi skola värna vår demokrati, vi skola akta oss för nazism, därför skola vi ha vår nuvarande radiotjänst. Gäller det lingonplockning i backarna i Kristianstads län, ser herr Björck också häri frågeställningen demokrati eller diktatur. Det är på samma sätt, när herr Björck skall lösa författningsproblemet. Jag vill tillägga det, att man använder samma formulering som talarna ha gjort här i debatter förut i dag, när det gällt frågor, som legat inom konstitutionsutskottets område, då man helt enkelt har uttalat: låt oss icke ta så doktrinärt på frågorna, utan låt oss ta praktiskt på frågorna, då det gäller, huru vi skola forma det svenska samhället, då det går emot en ny ekonomisk och social kris, för att på bästa sätt rida igenom stormen. Och vad t. ex. konstitutionsutskottets ordförande själv sagt angående korporativism, som vi fört fram i vår motion och vilket vi citerat, det visar att konstitutionsutskottets ordförande har en helt annan uppfattning angående det korporativa systemet och dess uppbyggande än den som herr Björck på konstitutionsutskottets vägnar har gjort sig som talesman för.

Ja, herr talman, jag säger än en gång: hela det knippe motioner som vi behandla idag, vad folkpartiet fört fram om tilläggsmandat och annat och vad den stumma figuren i talmansstolen har tillkännagivit i en intervju i Nya Dagligt Allehanda helt nyligen på den punkten, allt detta vittnar väl till fullo om att vi nu äro inne i en tidsperiod, då det gäller att ordna statens styrelseform med avvägning och balans mellan statsmakterna och med avvägning av riksdagens befogenheter gentemot starka organisationer i tiden. Dessa spörsmål måste lösas, och jag säger än en gång, att jag är icke så förmäten, att jag tror, att jag funnit någon patentiösning på den punkten, utan det bör vara en samverkan av många i frågan väl införsatta personer. Men den undersökningen ha vi ingen anledning att i något slags renlärighetsiver à la herr Björck bara vifta bort.

Herr Jacobsson: Herr talman! Det lilla i sak som herr Björck anförde i sitt sista --- skall jag säga ironiska, själv kanske han kallar det för koncilianta — inlägg har herr Meyerhöffer nu bemött, och jag har sålunda ingen anledning att förden skull förlänga debatten. Jag skall bara nöja mig med att säga, att när man hör herr Björcks anförande, får man det intrycket, att herr Björck är att hänföra till den kategori av riksdagsmän, som, när det gäller att ta ståndpunkt till en motion, mera tänka på motionärens namn och politiska hemvist än på motionens innehåll.

Ang. en allsidig utredning av vår författningsfråga. (Forts.)

Herr **Anderson** i Norrköping: Herr förste vice talman! När jag hört på denna debatt och konstaterat, att detta är kanske enda gången under denna riksdag, då andra kammaren får en principdebatt om författningsfrågan, har jag icke kunnat underlåta att dra mig till minnes den tid för en aderton—tjugu år sedan, då jag som riksdagsreferent hade tillfälle att åhöra de stora debatter, som då fördes om författningsfrågan. Författningsfrågorna ha förlorat sin aktualitet, de ha i alla händelser förlorat sitt intresse för den svenska riksdagen. Det är påfallande, att hela författningsdiskussionen i vårt land har, man kan säga, praktiskt taget sedan början av tjugutalet, kommit i stå. Det har icke kommit upp några nya uppslag. Det ges inga livgivande impulser. Den samlar överhuvud intet intresse.

En orsak till detta är naturligtvis, att den författningsreform som vi fingo under åren 1918—1921 var så pass genomgripande, att det tar en ganska lång tid för att smälta den, för att verkningarna av den skola göra sig fullt ut gällande, och för att de reaktioner, som den måste framkalla förr eller senare, också skola göra sig gällande. Det ligger naturligtvis också något i det som herr Björck anförde, att vi kommit fram till ett visst jämviktsläge. Inget parti här i landet har egentligen känt något starkare behov att nu kräva någon radikal förändring, framför allt av det skälet att man icke har linjerna för denna radikala förändring klara för sig. Det kanske allra starkaste skälet för att författningsfrågan kommit i bakgrunden är, att den fortfarande existerande majoritet, som dikterade författningsreformen under dessa år, icke har någon anledning att önska någon ändring i sitt verk.

Svårigheterna att ge anvisning på några klara reformlinjer framgå bäst av den motion som nu behandlas. Den försöker att skissera ett program för en genomgripande författningsreform. Men dessa riktlinjer äro, det kan jag säga utan att begå någon orätt mot motionärerna, illa genomtänkta. Hela motionen saknar den genomtänkta motivering, den fasta grund, som behövs, icke minst när man skall gå fram och reformera författningen.

Nu säger den ene av de ärade motionärerna mycket riktigt och med en påfallande anspråkslöshet: det är icke vår avsikt att endast det som säges i denna motion skall bli föremål för den av oss begärda utredningen, utan den skall vara allsidig och förutsättningslös och omfatta icke bara dessa problem utan alla frågor, som här från olika håll förts fram till aktualitet genom motioner och i den offentliga debatten. Och naturligtvis har han rätt i att en författningsreform skulle komma att ta upp en hel massa problem, som under årens lopp mer eller mindre starkt gjort sig gällande. Men vi ha en vana i riksdagen, en mycket respektabel vana, att om en motionär begär att man i en riksdagsskrivelse till Kungl. Maj:t skall anhålla om en utredning, så bör i en sådan riksdagsskrivelse anges några riktlinjer, som visa, hur den riksdagsmajoritet, som dikterat skrivelsen, tänkt sig utredningens bedrivande och vad man syftar till. Det är detta man saknar i denna motion. Det finns antydningar i olika riktningar, men det finns ingen samlande linje. En del av dessa projekt äro sådana, att de naturligtvis väcka rätt mycket uppseende och framkalla ett visst intresse — borttagandet av första kammaren utan att ersätta den med något nytt led i det svenska jämviktssystemet, sänkningen av rösträttsåldern till 21 år och tillskapandet av ett s. k. ekonomiskt råd äro ju nyheter, när dessa krav komma fram från konservativt håll.

Herr Meyerhöffer har nyss åberopat mitt namn i detta sammanhang, då han erinrade om, att jag var medlem för några år sedan av en författningskommitté, som tillsatts av det då existerande Sveriges nationella ungdomsförbund, och det är riktigt. Jag var med i kommittén och var också med om åtskilliga av de rekommendationer, som kommo därifrån. Jag reserverade mig å andra sidan mot de mest genomgripande förändringar, som kommittén föreslog, Jag skulle nog ha önskat, att det program, som då framlades, hade fått ligga till grund mera odelat för den motion, som herrarna från nationella gruppen väckt, därför att där fanns i

Ang. en allsidig utredning av vår författningsfråga. (Forts.)
 alla fall ett försök att arbeta igenom hela saken och se den i ett sammanhang, och framför allt fanns det en genomgripande strävan att knyta an till den svenska författningens bärande element och traditioner. Jag vill icke bestämt säga, att motionärerna här ha brutit mot denna strävan att knyta an till den svenska författningen, men det finns luckor i deras tankegång och luckor i deras förslag. Man kopplar icke in utan vidare i författningen ett helt nytt element som detta ekonomiska råd.

Detta ekonomiska råd är för övrigt ett diskussionsuppdrag, som givetvis har sitt intresse. Första gången den tanken kom fram var icke, som en del tro, från Winston Churchill i en tidningsartikel för två år sedan. Saken har diskuterats mycket, mycket längre tillbaka och även prövats i ett par länder, men med negativt resultat. Jag tror det räcker att hänvisa till Finlands erfarenhet. Här i Sverige föreslogs saken för något år sedan i en artikel av professor Cassel med en motivering, som var bestickande nog. Och visst kan man framföra en ganska bestickande motivering för ett ekonomiskt råd. Man säger, att det är omöjligt för den praktiska sakkunskapens män att i den nuvarande riksdagen få göra sig gällande på något sätt. Riksdagsarbetets natur är sådan, att de mycket upptagna männen icke kunna tillhöra riksdagen och där uträtta ett nyttigt arbete, om de samtidigt skola ha andra saker att sköta, och det är den erfarenhet, som vi litet var fått göra, att riksdagsarbetet mer och mer tar sin man i anspråk och drar honom bort från andra uppgifter. Men om man tror, att detta skulle kunna avhjälpas och att man skulle kunna ge det praktiska livets män större möjlighet att göra sig gällande i vårt politiska liv genom att först skära ned representationen — det är en sak för sig — och så skapa ett helt nytt element i författningen, ett ekonomiskt råd, då borde den naturliga gången vara, att man försökte att författningenslignat koppla in detta nya element på sådant sätt, att det verkligen blev en faktor i statslivet att räkna med. Såvitt jag kan se, ha motionärerna icke tänkt sig detta, utan deras ekonomiska råd är löst påhängt författningen och blir därför i praktiken, om det kommer till stånd, ingenting annat än en låt oss säga rådgivande instans, ett forum för diskussioner, som kunna bli intressanta, ibland kanske nyttiga, men som i regel icke komma att få något politiskt resultat. Saken är ju helt enkelt den, att om motionärernas författningsprogram här skulle realiseras, komme ju tyngdpunkten fullständigt att ligga i den enkammare, som de tänkt sig, och det återhållande inflytande som det ekonomiska rådet skulle kunna utöva, bleve säkerligen mycket minimalt. Det bleve helt och hållet de politiska maktförhållandena i enkammarriksdagen, som finge avgöra vilken grad av hänsyn man skulle taga till det ekonomiska rådets framställningar.

Detta förslag om det ekonomiska rådet är allt för litet genomtänkt. Saken är tilltalande vid första påseendet, men när man försöker att tränga den närmare in på livet, får man klart för sig, att man vinner icke det man vill vinna, nämligen bättre representation för näringslivet. Vill man den saken får man se till att rationalisera riksdagsarbetet på sådant sätt, att det blir möjligt att bereda plats för flera representanter från näringslivet.

Jag skall icke gå in på frågan om en- eller tvåkammerssystem och icke på sänkningen av rösträttsåldern. Här har ju diskussionen icke rört sig om dessa frågor, utan den har hittills varit, jag måste säga det, en något personligt färgad polemik mellan representanter för två partier, och det är väl icke den sortens författningsdiskussion, motionärerna eftersträvat med sin motion.

Jag har försökt antyda två synpunkter på själva problemet. Men vad jag egentligen vill säga skall jag nu komma fram till med några få ord. Jag tror, att den svenska riksdagen handlar felaktigt, om författningsproblemet år efter år skjutes undan såsom något mindre väsentligt. Det är icke så, att författningsfrågan nu saknar aktualitet. Den har i själva verket ständig aktualitet. Utvecklingen går

Ang. en allsidig utredning av vår författningsfråga. (Forts.)

nu med snabbare takt än förr, och i samma mån som dess resultat börja klarna mogna också kraven på förändringar i författningen. Den är en levande organism, som måste anpassa sig efter samhällets växt. En folkrepresentation, som icke ständigt aktger på behovet av författningens anpassning till den levande verkligheten, ryktar illa sin uppgift. Motionärerna ha således rätt enligt min mening att göra anspråk på större intresse för själva saken, även om de icke kunna ha några sakliga skäl att göra anspråk på något större intresse för just denna motion. Den sak, som de bragt på tal genom motionen, förtjänar däremot ett allvarligt övervägande i den svenska riksdagen i denna stund lika väl som om ett eller två år, då den under alla förhållanden blir aktuell. Jag menar med detta, att det är ett stort misstag att tro, att den svenska demokratien på något vis skulle bli lidande på att man här tar upp författningsfrågorna undan för undan till allvarlig prövning. Tvärtom ligger det i allra högsta grad i demokratiens eget intresse, att författningsfrågorna ägnas en sådan uppmärksamhet. Det är klokt att söka finna en praktisk lösning undan för undan, allt eftersom de mogna, för att hindra sådana lösningar under exceptionella förhållanden som skedde 1918. Jag tror icke, att det är lyckligt för det svenska samhället, att vi få författningsfrågor behandlade på det sätt som skedde då, och jag vet, att många ännu kvarvarande medlemmar av den dåvarande majoriteten ge mig rätt därutinnan. Även om de anse, att resultatet i stort sett var det som de önskade, gilla de icke sättet för behandlingen. Men om det är så, att man skjuter ifrån sig författningsfrågan år efter år och låtsas tro, att denna saknar aktualitet, kommer förr eller senare den tidpunkt, då den får en blott alltför stor aktualitet, och då lösningen ger sig i panikstämning och under intrycket av tillfälliga, oroliga stämningar.

Jag tror, att det skulle vara mycket lyckligt, om demokratien här i vårt land ville ägna författningsfrågan en större uppmärksamhet. Jag vill peka på en fråga, som man fortfarande kan säga har samma aktualitet som den haft vid de föregående tillfällena, då riksdagen har behandlat den. Det är förstakammarproblemet. Tvåkammarproblemet löser man naturligtvis icke så lättvindigt som motionärerna velat göra genom att helt enkelt knipsa bort den ena kammaren. Jag tror, att det numera finns en absolut klar majoritet i den svenska riksdagen bakom tvåkammar-systemet. Fortfarande består kravet på ett jämviktssystem i den svenska författningen. Man löser icke denna fråga genom att införa en decisiv folkomröstning, lika litet som man genom en decisiv folkomröstning skapar den garanti mot ett enkammarsystems risker, som motionärerna ha tänkt sig. För visso behöva vi ett tvåkammarssystem fortfarande, men därmed är icke sagt, att det nuvarande tvåkammarssystemet fyller sin uppgift. Jag tror, att det är synnerligen önskvärt, att man utan dröjsmål ånyo tar upp frågan om tvåkammarssystemets plats och utformning i det svenska författningssystemet. Det finns givetvis också en hel del andra frågor, som man redan nu kan säga äro mogna för ny prövning. I alla händelser komma de att bli det under den närmaste tiden.

Jag vill, herr talman, sluta med att uttala den förhoppningen, att den svenska riksdagen, när den nästa gång får en principdebatt om vår författningsfråga, kunde ta den på ett något annat sätt än vad som skett idag. Den frågan är för stor, för betydelsefull för oss alla för att dras ned i en personlig polemik mellan några av kammarens medlemmar. Man får ta allvarligt på dessa uppgifter, och det ligger i den svenska demokratiens intresse, jag upprepar det, att se denna fråga som en levande verklighet, som aktualiseras undan för undan, och som man icke kan skjuta undan med en enkel gest eller med några fraser i ett utskottsbetänkande.

I detta anförande, under vilket herr talmannen återtagit ledningen av förhandlingarna, instämde herr *von Seth*.

Ang. en allsidig utredning av vår författningsfråga. (Forts.)

Herr Björck i Kristianstad: Herr talman! Jag tror, att debatten har givit mig en bekräftelse på vad jag redan i dess början nämnde, nämligen att denna motion icke rimligen kan läggas till grund för en utredning och jag måste vidhålla mitt yttrande, att den icke är någon lämplig utgångspunkt för en allvarlig diskussion i författningsfrågan, sådan som nu doktor Anderson efterlyste.

Jag begärde ordet närmast för att rikta en gensaga mot herr Jacobssons påstående, att jag skulle fästa mig mera vid om motionen kom från ett visst håll än dess sakliga innehåll. Jag vill på det bestämdaste tillbakavisa detta hans påstående. Jag tror, att jag såväl i dag som tidigare visat, att jag uteslutande ser till saken. Jag kan försäkra herr Jacobsson, att det inte finns många här i kammaren, som läst denna motion så uppmärksamt som jag. Jag har läst den många gånger och suttit och tänkt på många visdomsord i densamma, som jag inte riktigt kommit underfund med. Det är först efter denna sakliga granskning, som jag fattat min ståndpunkt, och jag skulle ha kommit till precis samma resultat oberoende av vilka namn som stått under motionen. Vem eller vilka som undertecknat motionen har alltså icke haft någon betydelse för mig.

Jag skall inte ingå på någon längre polemik gent emot herr Meyerhöffer, som ju i sitt anförande var ytterst personlig. Sådana där personliga mellanhavanden kunna vi göra upp i annan ordning. Så renhjärtade parlamentariker som herr Meyerhöffer och jag skola inte belasta protokollet med sådant där. Ja, vi skola vara mycket förnämligare parlamentariker än så. Vi skola föregå med gott exempel i alla väder, och jag tror, att vi göra klokt uti att på det sättet medverka till en reformering och en förbättring av det parlamentariska livet i vårt land.

Herr Meyerhöffer ville emellertid gärna, att jag skulle uttala mig om förslaget om första kammarens avskaffande. Den frågan har herr Ivar Anderson redan berört, och jag kan för egen del instämma med honom. Jag är sålunda ense med honom därom, att detta är ett problem, som säkerligen ger oss anledning att syssla med på ett helt annat sätt än motionärerna tänkt sig. Jag trodde först, när jag läste den delen av motionen: det här skall väl vara den radikala delen, och här ser man, hur beslutsamhetens friska hy framträder på motionärernas kinder. Men när jag sedan filosoferade över saken, kom jag att tänka på, att det där ju ingenting annat är än en gammal bekant. Det är ju det gamla socialdemokratiska kravet på första kammarens avskaffande. Jag undrar, om den punkten inte finns kvar i partiprogrammet, men denna programpunkt har blivit föråldrad. Jag tycker då i mitt stilla sinne, att när nu motionärerna skulle göra en inventering av den socialdemokratiska programgarderoben, så kunde man ha fått tag i ett plagg, som inte var fullt så luggslitet som detta. Jag tycker därför, att herrarna inte skola förfasa sig så mycket över att jag nu kommit på samma sida som socialdemokraterna, ty herrarna ha ju plockat till sig denna reform från den socialdemokratiska programgarderoben. Det vill jag visst inte klandra herrarna för, ty man tar vad man kan allt efter råd och lägenhet. Det finns inget patent på dessa reformer, utan vem som helst har rätt att göra dem till sina. Men då skall inte heller herrarna klandra mig för att jag råkat komma på samma sida som herr Vougt.

Jag skall, herr talman, tillägga några ord om det ekonomiska rådet, som är en mycket väsentlig sak i motionen. Det skulle, som herr Ivar Anderson framhållit, praktiskt taget bli betydelselöst, ty det skulle inte få annat än en rådgivande uppgift. Nu har utvecklingen gått mer och mer i den riktningen, att statsmakterna inhämta yttranden från alla möjliga organisationer och korporationer. Var och en får säga sin mening och yttrandena granskas sedan av de statliga myndigheterna. Nu vet jag, att tanken på ett ekonomiskt råd varit uppe och diskuterats förut. Jag undrar för min del, om näringslivet skulle känna sig särskilt tillfreds med detta råd, i vilket olika intressen skulle brytas mot varandra och enighet skulle i många fall bli svår att ernå. Det här är ett problem, som man kan

Ang. en allsidig utredning av vår författningsfråga. (Forts.)

få anledning sysselsätta sig med och begrunda, men jag vill framhålla, att jag i det sammanhang, vari dessa frågor här framförts, inte anser dem vara av den beskaffenhet, att det är anledning att djupare inlåta sig på dem. Jag vill endast konstatera, att utvecklingen redan nu går i den riktningen, att statsmakterna vända sig till och rådfråga föreningar och korporationer.

Herr Meyerhöffer: Herr talman! Jag skall också fatta mig mycket kort i en replik till herr Björck i Kristianstad. Jag vill bara säga att skall man nu sluta upp med alla personliga uppgörelser, såsom han tillrådde mig, så blir det inte vid så många tillfällen som herr Björck och jag få ta till orda här — i alla händelser inte herr Björck.

Herr Björck förebrår oss, att vi skulle ha anammat delar av det socialdemokratiska partiprogrammet. Jag vill gent emot detta hans påstående bara säga, att jag inte bryr mig om vem som är upphovsman till en sak, som jag anser vara bra. Om herr Björck i Kristianstad kommer med ett enligt min mening gott uppslag, skall jag gärna biträda honom, även om det personligen skulle innebära en självövertvinnelse.

Jag får vidare uttala min tillfredsställelse med det sätt, varpå herr Ivar Anderson här tagit till orda. Hans anförande i denna sak präglades liksom alltid av det, som utgör styrkan men också svagheten i hans framställningskonst. Det är så riktigt och bra en massa saker och ting som han säger. Han har med fullt fog kritiserat en del saker i denna motion, vilka enligt vad motionärerna själva erkänna måhända inte erhållit en i allo lycklig utformning. Detta beror emellertid på den oförmåga, som vidlåder oss alla, att kunna kläda våra tankar i de för ändamålet bästa orden och att ge dem det fullödigaste uttrycket. Herr Anderson i Norrköping pekade på — och detta med full rätt — en hel del saker och ting, som röra sig i tiden, och som naturligtvis kunnat få en bättre stilisering och utformning i vår motion. Han gjorde dock i det avseendet några oriktiga påståenden, såsom till exempel när han sade, att denna motion inte anknyter till den svenska historiska utvecklingen. Vi ha onekligen anknutit till just denna utveckling och detta oändligt mycket mer än konstitutionsutskottet och herr Björck i Kristianstad, som — jag säger det ännu en gång — överhuvud taget bara anlägger världshistoriska perspektiv hämtade från tiden efter världskriget, och som bara ser till, hur det förhåller sig i våra grannländer. Vi ha tvärtom anknutit just till utvecklingen av det svenska samhället. Om den saken behöver man inte tveka.

Herr Andersons i Norrköping personligen koncilianta läggning gör ju honom mycket väl skickad att kunna förebrå vem som helst, oberoende av partiställning, att föra en personligt färgad polemik. Jag måste i ärlighetens namn erkänna, att han för egen del mycket sällan tillgriper en dylik polemisk metod. Jag vill emellertid här fästa uppmärksamheten på det som enligt min mening utgör en så fullständig brist i herr Andersons i Norrköping anförande — här liksom så många gånger eljest — och jag frågar då: Vilken lösning har han själv att föreslå? Herr Anderson i Norrköping påminner om en stabschef, som har utformat många och kloka planer men överlämnar avgörandet till härföraren. Slutet på det hela måste ändå bli frågan: Vad tar vederbörande för ställning till det hela, vilken linje väljer han? Herr Anderson i Norrköping kommer här med några allmänna deklamationer såsom att det här är fråga om ett synnerligen allvarligt problem och att motionären har fullständigt rätt i sin framställning men att hans utformning är av den art, att motionen inte kan läggas till grund för det nya, som kan behövas. Jag har för min del uppmärksamt läst herr Andersons i Norrköping förslag i Nationella ungdomsförbundets kommitté. Jag finner där samma strävvan att göra rätt åt alla och orätt åt ingen, men hela förslaget utmynnar

Ang. en allsidig utredning av vår författningsfråga. (Forts.)
i något sådant där diffust och allmänt i stället för något raklinjigt, som man har att gå efter. Är det då inte bättre — och jag anknyter här till herr Andersons i Norrköping anförande — än att vi sedan få en författningsändring à la 1918, att vi se upp med frågan i tid och knyta an till rådande förhållanden?

Herr Andersons i Norrköping kritik lider av den väsentliga bristen att inte inrymma några direkta slutyrkanden, och detta är för visso en stor brist.

Detta är vad jag velat säga med denna min replik.

Herr **Anderson** i Norrköping: Herr talman! Herr Meyerhöffer erkände, att han och hans medmotionärer inte i allo lyckats med att kläda sina tankar i de bästa orden. Jag vill för min del säga, att jag inte alls klandrat motionens form, ty den tror jag kan få ett högt betyg. Det är tvärtom dess tankegång — eller rättare bristen på en genomtänkt motivering — som jag anmärkt på.

Herr Meyerhöffer frågar nu, vilken ställning jag själv intar. Jag tycker, att jag ganska klart sagt ifrån detta. Här ha vi ju inte att ta ståndpunkt till ett reformprogram, som riksdagen skall säga ja eller nej till, utan vi diskutera frågan om vi överhuvud taget anse, att det är på tiden att man ägnar författningsfrågan en mera ingående uppmärksamhet. På den frågan har jag svarat ett klart ja, och jag har också anfört några skäl för det svaret. Att jag inte framställt något yrkande här faller av sig självt. Jag vet inte, om någon föregående talare ställt något yrkande — i varje fall uppfattade jag inte, om herr Jacobsson gjorde det; det kan ju hända att så var fallet, men jag hörde det i varje fall inte. Jag tycker inte, att denna debatt behöver avslutas med något yrkande. Skulle jag nödvändigtvis ställa ett yrkande, så skulle det naturligtvis gå ut på bifall till utskottets förslag. Ty jag måste ändå ge utskottet rätt uti, att en genomgripande författningsrevision nu saknar underlag i folkets åskådningssätt.

Vad jag med mitt anförande velat fästa uppmärksamheten på och vädja till kammaren om, det är att man måtte uppmärksamma författningsfrågan. Den frågan kan man inte skjuta undan. Den äger sin ständiga aktualitet, och vill man undvika genomgripande författningsrevisioner med ty åtföljande risker, gör man klokt uti att ta upp reformfrågorna till behandling allt eftersom de visa sig mogna för en lösning.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 13.

Ang. åtgärder till lättande av riksdagens arbetsbörda m. m. Till avgörande förelåg nu konstitutionsutskottets utlåtande, nr 9, i anledning av väckta motioner om åtgärder till lättande av riksdagens arbetsbörda eller begränsning av dess arbetstid.

Uti de likalydande, till konstitutionsutskottet hänvisade motionerna nr 173 i första kammaren av herr *Bagge m. fl.* och nr 398 i andra kammaren av herr *Skoglund m. fl.* hade föreslagits: »att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om att Kungl. Maj:t ville företaga en utredning, i vad mån en utgallring kunde ske av vissa mindre viktiga frågor från riksdagens arbetsuppgifter till förminskande av riksdagens arbetsbörda utan att grundlagens bärande maktfördelningsprinciper därför rubbas, samtidigt varmed även andra möjligheter att lätta riksdagens arbetsbörda eller begränsa dess arbetstid böra tagas under övervägande, samt att för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kan ge anledning».

Ang. åtgärder till lättande av riksdagens arbetsbörda m. m. (Forts.)

Utskottet hemställde, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet var fogad reservation av herrar *Gustaf Adolf Björkman*, *C. V. Lindmark*, *Rahmn*, *Lindskog*, *Ewald Lindmark* och *Björck* i Kristianstad, vilka yrkat, att utskottet måtte hemställa om bifall till motionerna.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr **Lindskog**: Herr talman! Det starkaste skäl som kunnat anföras emot den motion, som behandlas i föreliggande utskottsutlåtande, och emot den reservation, till vilken även jag har anslutit mig, är naturligtvis detta, att frågan så sent som 1932 var uppe här i riksdagen, då det hela ledde till vissa partiella reformer. Man skulle under sådana förhållanden kunna tycka, att det är för tidigt att nu ta upp frågan på nytt. Det där låter naturligtvis alltid säga sig, men det förefaller dock som om de fyra år, som sålunda förflutit, tydligt visat, att de reformer, som genomfördes 1932, inte varit tillräckliga, utan att de stora olägenheter, som tidigare vidlått riksdagens arbetsformer och arbetssätt, kvarstå allt fortfarande och detta i tämligen oförminskad skala.

När frågan var före i konstitutionsutskottet, hördes den ofta använda glosan, att riksdagen borde genom självuppfostran bidra till att det bleve en bättre och mera praktisk arbetstakt i riksdagen. Den glosan återfinner man inte här i utskottsutlåtandet, men i stället står där en annan, som tydligen syftar åt samma håll. Det står nämligen, »genom utvecklingen av praxis torde kunna uppnås resultat i angivet avseende», d. v. s. med snabbare handläggande av ärendena. Ja, det är mycket lätt att tala om riksdagens självuppfostran, och det är också mycket lätt att tala om en utveckling av praxis. Det beror emellertid på, åt vilket håll utvecklingen av praxis går, om den går till en förbättring eller till en försämring av riksdagens arbetssätt. Det beror också på, om riksdagen verkligen visar sig mäktig den självuppfostran, som är nödvändig, om man skall undgå en reformering av själva formerna. Jag vill inte neka till, att detta tal om utvecklingen av praxis rätt mycket erinrar om det där underverket, som uttryckts med det enkla ordet tulipanmaros. Det har knappast visat sig, att riksdagen verkligen har utvecklat en praxis åt rätta hållet. 1936 års riksdag har inte hunnit långt på sin bana, men ändå är det inte svårt att peka på åtskilliga debatter här, som tyvärr visat, att någon dylik utveckling till självuppfostran i fråga om debatternas uppläggning inte funnits, men som man skulle kunna ha rätt att vänta sig med tanke på den opinion, som har sin uppmärksamhet fäst på riksdagen, och som undrar, hur det går till här inom dess murar. Man kan inte neka till, att det är särskilt i tre olika avseenden som de nuvarande arbetsformerna icke fungera, som de borde göra. Det ena gäller anhopningen av de viktigaste ärendena vid slutet av riksdagen. I slutet av maj och i början av juni fullkomligt vråkas ärendena in på riksdagens bord, ärenden som äro av genomgripande art och karaktär, och som ofta äro så stora, att riksdagens ledamöter inte, om de så arbetade alla 24 timmar på dygnet, ens skulle kunna orka läsa igenom det väsentligaste av dem. Det ligger en fara för själva arbetsresultatet i denna anhopning av arbetsmaterial mot slutet av riksdagen. Vidare skulle man kunna säga, att här i riksdagen upptagas till behandling en hel del småärenden, vilkas detaljer riksdagens medlemmar praktiskt taget inte ha ett tillräckligt intresse för och ej heller tillräckliga kunskaper att tränga in i. Om man går till förhållandena i utlandet, så finner man, att dylika bagatellärenden inte alls behandlas av parlamenten där.

Ang. åtgärder till lättande av riksdagens arbetsbörda m. m. (Forts.)

Slutligen torde man kunna säga, att debatterna här ofta nog råka in på avvägar, att de ofta röra rent personliga förhållanden och därtill av ganska oangenäm art. Härmed är jag inne på det förslag som herr De Geer framförde i fjol, och till vilket jag anslöt mig, nämligen att man inte kan komma ifrån nödvändigheten av att debatterna ordnas på ett mera praktiskt sätt genom att man lägger större makt i talmännens händer, så att de kunna ha möjlighet att avklippa en debatt, om den visar sig leda till fullkomliga oformligheter, eller så att de lättare skulle kunna »klippa av» en talare, som alltför långtrådigt utlåter sig om saker, som inte höra till ämnet o. s. v. Det där är något som allt mer kommit ur bruk. Det är ju tämligen orimligt, att talmännen skola sakna befogenhet att vidtaga dylika åtgärder, om vilka alla dock måste vara ense, att de äro välbefogade. Jag kan inte neka mig nöjet att läsa upp några rader ur ett yttrande, som hölls här i denna kammare 1932 utav en av kammarens mest bemärkta ledamöter, en nuvarande medlem av regeringen. Han yttrade sig då på följande sätt: »Jag har aldrig drömt om att det kunde finnas en mera ibiten byråkratism i detta land än den, som jag redan under min redan ganska långa riksdagsmannabana mött i det svenska parlamentet. Det är, så vitt jag förstår, en farlig sak för en riksdag, som skall uppträda som samhällets reformator på alla möjliga områden, som skall stå med pekpinnen i handen gent emot våra ämbetsverk och brösta sig över sin förträfflighet gent emot byråkratien, att den själv medan den predikar om vatten dricker vin i hemlighet. Det är en stor fara, det upprepar jag, ty det skadar riksdagens ställning inför den allmänna opinionen. Denna behöver ha en känsla av att den, som skall vara andras läkare också skall förstå konsten att bota sina egna krämpor. Det är på den punkten det brister.» Ingen kan förneka, att dessa herr Engbergs ord ha fullkomlig giltighet ännu i den dag som i dag är. De ha icke i något avseende mistat sin aktualitet under de fyra år, som gått. Alla äro faktiskt ense om, att det inte är bra som det är. Men då blir frågan: skall riksdagen erkänna sig stå maktlös och inkompetent, när det gäller brister, som alla erkänna förefinnas? Jag medger gärna och öppet, att det ingalunda är lätt att finna botemedel. Jag har även i utskottet medgivit, att några av de botemedel, som föreslagits i motionen, inte förefalla vara gångbara, då det gäller att rätta till bristerna. Det finns dock andra punkter i motionen, som i hög grad äro värda att tagas vara på. Jag för min del menar, att riksdagen nu borde vara mogen för att skrida till en ny utredning, en utredning som måste göras grundligare än den förra, vilken ju enligt riksdagens egna direktiv måste företagas i alltför snabb takt, då de sakkunniga, såsom de själva erkänt, hade för kort tid på sig. Det är en hel del frågor, som härvidlag rada upp sig, och som säkerligen en dylik utredning skulle kunna komma tillrätta med. I detta sammanhang skulle jag med en liten travestering vilja upprepa vad herr Anderson i Norrköping nyss sade, då han yttrade, att den folkrepresentation, som inte ständigt anpassar sig efter nya och växlande krav, illa ryktar sin uppgift.

Herr talman! Med dessa kortfattade ord skall jag be att få yrka bifall till reservationen.

Herr *Lundqvist* instämde häruti.

Herr **Hallén**: Herr talman! Den sista ärade talarens anförande genomdades av en mycket måttfull och moderat ton, kan man säga. Det var kanske inte heller med så särskilt optimistiska känslor som han tog till orda till förmån för den föreliggande motionen. Det är ju också ganska märkligt, att denna motion, som dock är undertecknad av ledaren för ett stort parti, företer så pass många och betänkliga brister som den gör, en sak som ju också herr Lindskog

Ang. åtgärder till lättande av riksdagens arbetsbörda m. m. (Forts.)
ärligt erinrade om. Även reservanterna säga ju, att det är åtskilliga uppslag, som äro av den art att tvekan om deras lämplighet kan föreligga. Ja, det vill jag sannerligen lova, ty det finns här uppslag, som knappast någon i denna kammare skulle vilja ta på allvar. Jag nämner som exempel förslaget om, att man skulle kunna förvägra en motion den sedvanliga behandlingen för att därigenom spara tid, ett förslag, som, därest det genomfördes, i stället skulle leda till ett slags remissdebatt vid motionens avlämnande, vilken skulle kunna bli inte bara häftig utan även lång, och sålunda inte alls tjäna sitt syfte. Det ligger något odiöst bakom detta att man mot enskilda ledamöter och smågrupper av riksdagen skulle kunna använda dylika kraftmedel. Detsamma gäller också den framförda tanken på en begränsning av debatterna, eller att man med en viss kvalificerad majoritet skulle kunna tvinga folk att avstå från debatterna. I en dylik åtgärd lurar dock en väldig frestelse till maktmissbruk i olika politiska intressens tjänst.

Nu är det, som herr Lindskog mycket riktigt angav, en del omständigheter, som bidra till att liksom töja ut riksdagen, och det är ju därom striden står; man vill få en del ärenden att gå en smula fortare undan och vinna tid. Herr Lindskog framhöll först som en av dessa olägenheter den oerhörda anhopningen av ärenden fram på vårsidan. Det är mycket riktigt. Såsom en andra olägenhet, vilken även motionärerna ha talat om, framhölls, att riksdagens arbetstid belamras med en massa småfrågor. Motionärerna ha påpekat, att vissa ärenden redan ha överflyttats till Kungl. Maj:t eller Kungl. Maj:ts verk men anse att man kan fortsätta på den vägen och ha därvidlag särskilt pekat på de små pensionsärendena. Det är visserligen sant, att pensionsfrågorna äro småärenden, och ehuru det emellanåt hände att det blev många debatter mellan herrar Lovén och Bäcklund, som på den tiden tillhörde andra kammaren, om en liten soldatpension, kan väl ändå ingen påstå, att dessa bankoutskottsärenden brukat förlänga vårt arbete. Inte är det för deras skull som vi sitta här den 15 eller 20 juni ibland, ty bankoutskottet är väl det utskott, som kanske minst av alla förrycker riksdagsarbetet. Den tredje olägenhet, som herr Lindskog i detta sammanhang framhöll, var, att debatterna kommo på avvägar. Ja, han nämnde även, att de ibland få en otrevligt personlig färg. Det är mycket sant också, och jag instämmer med honom uti att beklaga detta — men om det har någonting med själva arbetstiden att skaffa är väl mera ovisst.

Den största olägenheten är den otjänliga anhopningen av ärenden. Men inte kan man säga, att denna motion med sina i vissa stycken mycket tvivelaktiga uppslag är någon grundval, varpå riksdagen kan skrida till en utredning. Jag menar, att det helt enkelt är periferia ting som man pekat på. Man plockar fram en småsak här och en annan där och tror, att där kanske man vann en liten smula, och där skulle det kanske en dag kunna gå litet fortare om man gjorde så och så.

Den ömma punkten, som herr Lindskog själv rörde vid, är, att den huvudsakliga arbetstiden flyttas fram till våren genom de mängder av stora propositioner, som då föreläggas riksdagen, för övrigt ofta efter propositionstidens utgång. Detta visar enligt min mening, att vi behöva en jämnare fördelning av arbetet. Vi komma hit den 10 januari, och sedan går det två, tre veckor och kanske ännu längre tid, innan arbetet i vissa utskott är i full gång. Vad visar detta hän på? Jo, att vi skulle behöva ha det så ordnat, att när vi komma hit den 10 januari, skulle här finnas arbete färdigt och berett och till vilket man kunde ta ställning. Jag förutsätter i så fall en höstsession och en vårsession, men detta har riksdagen ännu icke vågat gå med på. Man invänder att man inte kan ha det så ordnat, emedan budgetårets omläggning omöjliggör detta, men

Ang. åtgärder till lättande av riksdagens arbetsbörda m. m. (Forts.)
 man kan väl tänka sig att frågor som icke äro av budgetär art skulle kunna behandlas vid en höstsession. Jag kan inte ta upp denna fråga i detta sammanhang, men det är dock en utväg där man i varje fall kunde åstadkomma något för att få en jämnare arbetsfördelning under riksdagsmånaderna i stället för den ojämnhet, som nu råder. I början av riksdagen kunna ju många ledamöter resa till sina hemorter och fullgöra kommunala och andra värv, ty man vet, att riksdagen inte kommit i gång med arbetet. Men sedan blir det orimligt forcerat i sista stund.

Detta är vägar, på vilka man skulle kunna komma till rätta med dessa missförhållanden. Dessa antydast alls icke i motionen, och därför anser jag, att densamma icke är tjänlig att lägga till grund för någon ny framställning till Kungl. Maj:t i denna fråga. Med hänsyn härtill, herr talman, ber jag för närvarande att få hemställa om bifall till utskottets avslagsyrkande.

Herr Skoglund: Herr talman! Det råder tydligen olika meningar om vad det är motionärerna vilja åstadkomma. Jag erkänner utan tvekan, att det inte är några storverk vi sikta till, utan det är små enkla, praktiska reformer, som borde kunna genomföras utan större rabalder på något håll.

Vi äro väl alla överens om att riksdagens arbete ökar år från år allt efter som samhället blir den klockarfar, som allting skall bestyra. Med denna utveckling måste också riksdagens arbete bli utökadt. Pappershögarna på våra pulpeter växa och bli större för varje år, åtminstone har jag den uppfattningen. Under sådana förhållanden är det väl icke underligt, att man ser sig omkring efter någon möjlighet att minska på arbetsuppgifterna — och även, om jag så får säga, på dessa pappershögar? Törs jag göra den frågan till både damerna och herrarna här i kammaren: Är det någon av er, som orkar med att i detalj läsa igenom allt vad vi få oss förelagt här, alla propositioner, alla utskottsutlåtanden, o. s. v.? Jag tror knappast, att någon vågar svara, att han ordentligt läser allt. Vore det icke då en fördel, om man skulle kunna avföra exempelvis pensionsärendena? Därigenom skulle vi minska riksdagens arbetsbörda med omkring 100 motioner; jag gjorde ett hastigt överslag och vill minnas, att jag kom till att ett hundratal motioner äro väckta i år, som gälla mycket små pensionsbelopp. Därtill kommer säkerligen ett stort antal kungl. propositioner, som också röra liknande ärenden. Nog skulle vi väl kunna tänka oss, att dessa ärenden kunde avgöras på ett annat sätt än att riksdagen skall besluta i detalj.

Härmed vill jag ingalunda ha sagt, att det icke är en viktig och allvarlig angelägenhet, då en änka eller en åldring skall ha en pension på 400—500 kronor, men vad jag vill säga är att jag tror inte det är en fråga av den storleksordningen, att 380 riksdagsmän behöva syssla med och bilda sig en uppfattning om den saken. Det kunna vi tryggt överlåta åt Kungl. Maj:t eller Kungl. Maj:ts ämbetsverk, och jag skulle tro, att ifrågavarande änka eller åldring då också får saken bedömd på ett betydligt vederhäftigare sätt. Ty när, som det händer ibland, kamrarna stanna vid olika beslut i dessa pensionsärenden, blir det gemensam omröstning, som kanske äger rum 14 dagar eller en månad efteråt, och då är det inte så lätt att hålla reda på hur man röstade första gången. Jag måste erkänna, att jag många gånger känt mig oviss vid dessa gemensamma voteringar, och jag ber att få ställa den frågan till kyrkoherde Hallén, om inte också han haft sina betänkligheter vid sådana tillfällen.

Följden utav att riksdagen har en så stor arbetsbörda blir naturligtvis, att riksdagstiden blir långt utdragen och att arbetet forceras mot slutet. Kyrkoherde Hallén säger visserligen, att dessa s. k. småärenden icke inverka i detta

Ang. åtgärder till lättande av riksdagens arbetsbörda m. m. (Forts.)
avseende, utan det är de stora propositionerna, som fördröja det hela. Detta är i stort sett riktigt, det erkänner jag, det är oftast de stora propositionerna, som icke framläggas i sådan tid, att riksdagen hinner behandla dem och kan åtskiljas inom rimlig tid. Men även sådana här mindre ärendena få vi många gånger till behandling rätt långt fram under riksdagen och vid en sådan tidpunkt, då utskottet skulle kunna vara sysselsatta med att behandla s. k. stora propositioner. Vi kunna också som bekant få långa debatter i kamrarna om dessa ärenden. Det är möjligt, att det blir något bättre, sedan herr Bäcklund flyttat över till första kammaren, ty när herrar Bäcklund och Lovén m. fl., som herr Hallén erinrade om, talades vid i pensionsfrågor, brukade det i regel bli en lång debattdag. Det kunde falla det socialdemokratiska partiet in att flytta herr Bäcklund tillbaka till andra kammaren, och för att gardera oss mot verkningarna av något sådant tycker jag vi skulle kunna taga motionärernas förslag i övervägande.

Jag förstår, och det göra vi alla som undertecknat motionen, att en del svårigheter uppstå, när man skall försöka uppnå ett praktiskt resultat, men vi äro dock av den uppfattningen, att svårigheterna icke kunna vara större än de mycket väl kunna låta sig övervinnas. Jag tror det är riktigt, att man i god tid undersöker om riksdagens arbete kan begränsas. Vi ha haft en författningsdiskussion här nyss, som pågått ett par timmar, och därunder har det ju uttalats farhågor för, att den nuvarande författningsordningen icke håller för framtiden. Jag skall icke inlåta mig på den frågan i detta sammanhang, men jag vill betona, att har icke riksdagen sin uppmärksamhet fäst på sig själv och kan den icke ålägga sig en viss moderation och inse sin egen begränsning, är risken betydligt större för att vi få en författningsreform, sådan som vi icke vilja ha den och kanske på ett sådant sätt, som vi inte tycka är lyckligt.

Vad vi ha föreslagit skulle jag vilja kalla en Schlyterreform. Justitieministern säger ofta, att det är stora frågor som måste utredas. Men så tar han upp den ena mindre frågan efter den andra och säger att under tiden kunna vi alltid genomföra dessa, det är bara till nytta. Ibland reagerar kammaren, men oftast får han sin vilja fram. En sådan där liten Schlyterreform tycker jag vi mycket väl skulle kunna kosta på oss även beträffande riksdagens arbetssätt.

Vad som gjort utskottet betänksam, jag hörde också att kyrkoherde Hallén var betänksam, är att vi i motionen även pekat på vissa möjligheter i fråga om begränsningen av talartiden i kammaren, i fråga om rätten att motionera, o. s. v. Vi ha i motionen mycket tydligt, i varje fall om man läser den ordentligt, framhållit, att vad vi först och främst syfta till är att avföra en del mindre ärenden från riksdagsbehandling. Är den vägen emellertid icke framkomlig och riksdagens arbete alltjämt sväller ut, då måste man börja fundera på att tillgripa andra utvägar för att begränsa både antal ärenden och debatterna. Kyrkoherde Hallén anser, att det skulle vara hart när otänkbart att vägra remiss på en motion. Jag måste erkänna att jag också tror att därvidlag uppstå rätt stora svårigheter, dock icke större än att andra parlament ute i världen försökt sig på något liknande och funnit det möjligt. Och jag undrar, om vi inte ibland få motioner av den art, att kammaren mycket fort känner sig övertygad att det inget är att göra åt dem, t. ex. då borgmästare Lindhagen motionerar om att vi skola avskaffa både den andliga och materiella fattigdomen i världen.

Det är inte heller lätt och inte sympatiskt att nödgas begränsa den enskilde riksdagsmannens rätt att yttra sig i kammaren, men vi ha haft debatter — och vi ha haft sådana redan i år — av den beskaffenheten att man får anled-

Ang. åtgärder till lättande av riksdagens arbetsbörda m. m. (Forts.)
ning överväga, huruvida man icke borde försöka skilja på praktiskt riksdagsarbete och propaganda och tänka sig, att propagandan får förläggas utanför riksdagshuset.

Andra länder ha i detta fall vidtagit åtgärder, som där tydligen fungera ganska tillfredsställande. Därmed vill jag icke ha sagt, att vi skola okritiskt försöka ta efter vad som sker utomlands, men de nyttiga lärdomar, vi kunna göra på annat håll, skola vi icke vara rädda för att tillgodogöra oss. Jämföra vi med Norge, Danmark, Holland, Belgien och Schweiz, alla dessa länder som vi betrakta som demokratiska länder med demokratisk författning, så har intet av dessa länders parlament en sådan frihet som vi i fråga om att motionera, interpellera och tala.

Vilja vi göra vad vi kunna för att hålla både riksdagens och även riksdagsmännens anseende uppe, böra vi ägna en tanke också åt riksdagens arbetsformer. Riksdagen är oerhört konservativ när det gäller att förbättra sina egna arbetsmetoder. Och jag skulle vilja säga, att de radikala partierna när det gäller riksdagen själv äro mer konservativa än de som eljest kalla sig konservativa. Det är tydligen icke möjligt att komma någon vart i denna fråga i dag, men, mina herrar, den kommer nog igen, och en annan gång kanske inte riksdagen anser den så omöjlig och svår att lösa som kyrkoherde Hallén här har gjort.

Herr Fast: Herr talman! Därest motionärerna komma igen, vilket huvudmotionären nyss sade, vill jag hoppas, att man ger några sådana uppslag, som överhuvud taget kunna allvarligt diskuteras såsom gagnande då det gäller att lösa de problem som beröras i den föreliggande motionen. I densamma förekommer ingenting, som icke förut varit prövat av en kungl. kommitté. Delvis har riksdagen och delvis har konstitutionsutskottet varit tvungna att skala bort vissa stycken av förslaget såsom varande icke genomförbara för närvarande. Vi bruka ändå följa den principen, att om man vill ha upp en fråga, som synes böra bli föremål för behandling, skall den innehålla något nytt, som tillkommer och som ger anledning till att man allvarligt skall överväga situationen, inte minst då det är fråga om att tillsätta kungl. kommittéer.

Vad huvudmotionären i denna kammare lade största tonvikten vid var egentligen behovet av att avlasta från riksdagen en del s. k. bagatellärenden, nämligen dessa små pensionsärenden. Ja, motionären kände själv, att han var ute på litet farlig mark, ty vad som för den ene kan vara ett litet ärende kan för andra, ja, t. o. m. för en grupp, vara en livsfråga. Det är inte alltid miljonerna som äro avgörande, huruvida en fråga är stor eller liten, utan detta beror på vad den inneboende principen betyder för de människor, som skola bli föremål för denna hjälp.

För mitt vidkommande har jag starka betänkligheter — och det var närmast detta, herr talman, som föranledde mig att begära ordet — emot en utveckling, enligt vilken man skulle skapa praxis utanför riksdagen, inom ämbetsverken, i för stora medborgargrupper livsviktiga frågor. Jag tror det är bättre att denna praxis skapas inom riksdagen. För övrigt, var ämnar man placera dessa ärenden, man talar om att flytta över till Kungl. Maj:t? Jag tror, att Kungl. Maj:t bättre än riksdagen behöver avlastning, ty det är säkerligen den stora arbetsbördan i departementen, som gör, att vi få en del propositioner sent, vilket i sin tur föranleder en förlängning av riksdagens arbete. Men sannerligen om dessa små pensionsmotioner någonsin föranlett, att vi suttit här en enda dag längre än vi annars skulle ha fått göra!

Dessutom tycker jag man karikerar, när man försöker göra gällande, att svårigheterna växa undan för undan. Om vi gå tillbaka och undersöka kam-

Ang. åtgärder till lättande av riksdagens arbetsbörda m. m. (Forts.)
marplenas längd både i denna och första kammaren skola vi finna, att vi icke på långt när hålla på så länge t. ex. på lördagskvällarna eller -nätterna som vi tidigare gjorde. Man skall väl se saken sådan den är. Under fjolåret var det knappast någon debatt, som varade längre än till klockan 12. 1918—1920 hade vi många gånger debatter till klockan 5, och t. o. m. en gång till $\frac{1}{2}$ 6 på morgonen. Samhällets funktioner ha icke minskat, men det förefaller mig, som om man hade ansträngt sig till det yttersta för att icke i onödan upptaga tiden i kamrarna. Det är inte så illa ställt, som man söker göra gällande, och man gör icke demokrati och riksdagen någon tjänst genom att försöka karikera riksdagens arbete.

Man vill vidare begränsa debatten och lägga avgörandet i talmannens hand, så att man inte här skulle få några propagandatal. Jag vet inte, mot vem den ärade talaren riktade sig, om det var mot något särskilt parti eller någon talare. Jag har tidigare i dag blivit beskyldd för att vara ganska konservativ, men så konservativ vill jag aldrig bli, herr talman, att jag utan vidare vill vara med om att lägga i en talmans hand denna rätt att avgöra, huruvida en talare skall få hålla det eller det talet, såvida han håller sig inom sakhetsens och vanliga umgängesformers gränser. Vad som i dag kan anses som propaganda kan kanske inom ganska kort tid vara praktisk politik. Den saken äro vi icke i dag vuxna att avgöra på detta sätt. Jag tror det är bättre att man här får säga sådant, som kan skorra illa i öronen i riksdagen — där gör det mindre skada än utanför.

När man allvarligt vill söka bot för riksdagens betungande och ojämnt fördelade arbetsbörda, skall man komma med praktiska uppslag av annan art än de som här föreligga och som nyligen prövats och vägts men av riksdagen befunnits för lätta.

Slutligen vill jag erinra om ett förslag, som riksdagen redan förra gången, då denna fråga var föremål för behandling, avvisade. Då framhölls, att när utvecklingen gått i den riktning, att man ansåge det värt att göra ett nytt övervägande, borde utskottet självt framkomma med ett positivt uttalande om hur man skulle kunna råda bot på saken, alltså utan att man i fråga om riksdagens egna angelägenheter behövde skriva till Kungl. Maj:t och använda sig av kungl. kommittéer. Även nu tycker jag, att vi böra kunna reda ut denna fråga själva.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Skoglund: Herr talman! Endast ett par ord i anledning av herr Fasts yttrande, att dessa frågor nyligen varit prövade. Om jag icke läst felaktigt i det utlåtande, som ifrågavarande kommitté, som arbetade 1931, avlämnade, yttrar kommittén att den fann, att just de frågor, vi nu behandlat, föllo utanför dess uppgift, och man ansåg sig alltså icke kunna framställa några förslag eller ge några anvisningar härvidlag. Kommittén uttalade med andra ord ingalunda, att dessa frågor voro av den art, att man icke hade anledning ta hänsyn till dem, men kommitténs uppdrag var icke sådant, att den ansåg sig böra ta upp dem i det sammanhanget.

I övrigt delar jag herr Fasts uppfattning, att man icke i onödan skall tillgripa sådana restriktioner som att begränsa talartiden, o. s. v. Men om vi icke ge akt på oss själva utan stå blinda för att det finnes en hel del svagheter i vårt arbete här och icke heller vilja ta hänsyn till vad väljarna ute i landet tänka om oss och våra arbetsmetoder, då är det möjligt, att det går så, att vi ganska snart måste fundera över en hel del sådana reformer, som vi kanske tidigare icke velat vara med om.

Ang. åtgärder till lättande av riksdagens arbetsbörda m. m. (Forts.)

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Jag har begärt ordet blott för att fästa uppmärksamheten vid en enda sak. Och då skall jag inte gå längre tillbaka i tiden än till vad åtskilliga av oss här kunna minnas.

Riksstaten 1912 slutade, om jag inte minns fel, på mellan 257 och 258 miljoner kronor. Vad slutade den på i fjol, och vad kommer den att sluta på i år? Jo, över en miljard. Jag tror, att redan en sådan jämförelse visar, att man får vara litet försiktig i sina omdömen om hur riksdagen arbetar. Det är klart, att i en sådan omdaningstid, som det varit sedan 1912 och till dags dato, är det inte bara nya behov, som komma till synes i budgeten i form av ökade siffror, utan det är också själva samhället, som så småningom håller på att organiseras på annat sätt. Jag är inte ett spår rädd för att säga till mina valmän, att det arbetas hårdare i riksdagen nu än tidigare. Det var detta jag velat ge uttryck åt, herr talman.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Lindskog begärde emellertid votering, i anledning varav, efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 14.

Herr statsrådet *Schlyter* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 85, med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 3 juni 1932 (nr 170) med särskilda bestämmelser om handläggning av inskrivningsärenden, m. m.

Nämnda proposition bordlades.

§ 15.

Rörande viss komplettering av lagen angående rikets flagga. Å föredragningslistan fanns vidare upptaget konstitutionsutskottets utlåtande, nr 10, i anledning av väckt motion om viss komplettering av lagen angående rikets flagga.

I en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 75, hade herr *Meyerhöffer m. fl.* föreslagit, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om förslag till komplettering av lag den 22 juni 1906 angående rikets flagga».

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Rörande viss komplettering av lagen angående rikets flagga. (Forts.)

Efter föredragning av berörda hemställen lämnades på begäran ordet till

Herr **Meyerhöffer**, som anförde: Herr talman! Jag har i en motion föreslagit, att bestämmelser till komplettering av lagen om rikets flagga skola utfärdas, så att icke missbruk av rikssymbolen skall ske av tanklöshet, såsom flaggans misspyrdande med bokstäver eller emblem, dess hissande eller nedfirande på oriktigt sätt, såsom att den är uppe efter mörkrets inbrott, att blekta flaggor komma till användning, etc.

Jag måste säga, att jag på sätt och vis ser utskottets behandling av motionen som en stor personlig framgång. Motionen har visserligen blivit avstyrkt av ett enhälligt utskott, men man får inte ställa anspråken alltför högt. Jag har i alla händelser kommit därefter, att utskottet icke har konstaterat, att motionen var oriktig eller direkt skadlig. Utskottet säger i stället, att det syfte, som vi avse med denna tydligen berättigade motion, kan vinnas på bättre vägar, genom fortsatt upplysningsverksamhet. Hur detta skall gå till vet nu inte jag, och sannolikt inte den ärade representant för konstitutionsutskottet, som eventuellt tar till orda efter mig. Hade man använt sig av möjligheterna att t. ex. höra de organisationer, som närmast äro sakkunniga i detta ämne, såsom riksheraldikerämbetet eller de frivilliga organisationerna, med överståthållaren i spetsen, som speciellt vårda sig om flaggan, hade det sannolikt blivit uppenbart, att utsikterna att nå så långt på upplysningens väg, som utskottet tror, med de resurser, man har till förfogande, äro synnerligen begränsade, samt att det just är på grund av dessa omständigheter, som vi befinna oss i den situation där vi nu äro beträffande rikssymbolen.

Herr talman! Jag ber med dessa ord att i korthet få yrka bifall till min motion och uttala min tacksamhet för den icke illvilliga behandling den fått i utskottet.

Vidare yttrade:

Herr **Hallén**: Herr talman! Jag ber att i korthet få yrka bifall till utskottets hemställan.

Jag måste emellertid grumla motionärens glädje en liten smula genom att tala om för honom, att hans motion, var den enda, som vi i konstitutionsutskottet icke ansågo vara i behov av en vanlig s. k. utredning eller föredragning. I stället för att söka utarbета en sådan avgjorde vi den ögonblickligen, så att säga på stående fot. Och då det efterlystes, vad man skulle ha för motivering, menade vi, att motionärens egen motivering gav så rikt stoff för ett avslag, att vi kunde lösa frågan omedelbart.

Motionären uttalade vidare sin glädje över att vi icke hade ansett, att motionens syfte icke borde befrämjas. Det är ju klart, att vi allesamman hålla på flaggan, men vi ha verkligen med dessa korta rader menat, att i en tid då svenska flaggan som rikets symbol vinner allt mer i kärlek och förståelse i vida kretsar, är det ingen lämplig tidpunkt att kringgärda bruket av flaggan med allehanda petiga detaljer och föreskrifter. Vi skola väl inte ha konsulenter, som gå omkring i gårdarna och se efter, om flaggorna äro blekta eller ha trasiga fransar eller möjligen icke äro nedtagna tio minuter efter solnedgången! Det är genom sådana kitsliga detaljbestämmelser man kan fördärva många goda saker här i vårt land. Vi vilja icke att flaggan skall drabbas av det ödet och ha därför avfärdat motionen.

Herr **Meyerhöffer**: Herr talman! Jag har tydligt märkt, och fick nu också höra av herr Hallén, att motionen avgjordes på stående fot, men jag tror inte,

Rörande viss komplettering av lagen angående rikets flagga. (Forts.) att det är motionen som sådan som föranlett detta, ty hade man givit sig tid att tränga in i den, hade man säkerligen kommit till andra slutsatser.

Jag måste säga, att jag blev mycket överraskad av att finna en socialdemokrat, som är så rädd för övervakande och ingripanden just i dessa myrdaleriets dagar. Jag blev mycket tacksam över att finna, att konstitutionsutskottets vice ordförande plötsligt är på den linjen. Tyvärr kan jag emellertid icke tro, att herr Halléns plötsliga omvändelse, som nästan har religiös karaktär, skall bli av en mer bestående art.

Jag har naturligtvis, herr talman, aldrig tänkt mig något sådant som petiga detaljer eller att konsulenter skulle anlitas för detta, även om jag gärna skulle ge herr Hallén en bisyssla som konsulent då han kunde springa omkring och se på flaggningen, det skulle jag inte alls missunna honom. Jag hade emellertid tänkt mig en annan, långt rationellare lösning. Vårt land saknar till skillnad från en del andra länder klara stadganden och föreskrifter i dessa avseenden. I vårt grannland Danmark exempelvis finnas bestämmelser av helt annan art än i vårt land. Där lägger man fram för folket normer och riktlinjer till vägledning för användandet av flaggan. Det är naturligtvis detta som bör finnas, då det gäller rikssymbolen. Om herr Hallén hade tagit litet mera allvarligt på problemet, skulle han icke i detta avseende ha behövt draga sådana utomordentligt förhastade slutsatser, som han gjorde.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

§ 16.

Till behandling företogs härpå konstitutionsutskottets utlåtande, nr 11, i anledning av väckt motion om borttagande ur kommunallagarna av bestämmelsen om två tredjedels majoritet för beslut i vissa frågor.

Uti en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion nr 2, hade herr *Ström m. fl.* föreslagit, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om förslag till nästa års riksdag om sådan ändring av kommunallagarna att bestämmelsen om två tredjedels majoritet för beslut i vissa frågor borttages».

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Häremot hade reservation anmälts av herrar *Hallén, Oscar Gottfrid Karlsson, Karl Aug. Johanson, Nils A. Andersson, Anders Andersson, Andersson* i Igelboda, *Fast, Andersson* i Malmö och *Svensson* i Landskrona.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr *Ström*: Herr talman! De skäl som utskottet anfört för sitt avstyrkande äro desamma som tidigare framlagts, och dessa skäl ha ju förut diskuterats i denna kammare, varför det inte finns någon anledning att nu ingå på dem.

Men då konstitutionsutskottet säger, att utskottet icke prövat frågan ur annan synvinkel än den av motionärerna åberopade, ter sig det hela litet egenomligt. Ty motionärerna ha yrkat, att denna bestämmelse om $\frac{2}{3}$ majoritet skulle borttagas ur kommunallagarna. När motionärerna ha gjort ett sådant

Ang. borttagande ur kommunallagarna av bestämmelsen om två tredjedels majoritet för beslut i vissa frågor.

Ang. borttagande ur kommunallagarna av bestämmelsen om två tredjedels majoritet för beslut i vissa frågor. (Forts.)

yrkande i motionen, förmodar jag, att det också är utskottets sak att bedöma motionen med den kläm den har. Motiveringen för motionen är att framför allt bostadsfrågans lösning ute i kommunerna har försvärats genom att man haft en sådan lagstiftning, som förhindrat majoriteten att genomföra en önskvärd förbättring härutinnan med kommunens och statens bistånd. Detta ha vi anført, men det är som bekant på det sättet, att denna bestämmelse utgjort ett stort hinder även i åtskilliga andra frågor.

Man måste fråga sig: Vad är det för underlig demokrati man vill slå vakt om? I en kommunalförsamling på 60 ledamöter skall nu en tredskande minoritet på 21 personer kunna stoppa goda uppslag och förslag blott för att de icke förmått samla $\frac{2}{3}$ majoriteet. Man tycker ändå, att detta är att binda de kommunala församlingarna alltför mycket. Vid den tidpunkt då man genomförde denna bestämmelse var det på det sättet, att stadsfullmäktige och andra kommunalförsamlingar inte hade så många och brännande frågor att syssla med som de ha för närvarande. Nu ha de ju arbetslöshetsfrågorna, de ha att skaffa bostäder åt bostadsbehövande, många gånger i hård kamp med fastighetskapitalet, de ha att ordna tomt- och stadsplanefrågor genom att säkra inköp av markområden runt samhällena för att förhindra tomtspekulationer och jobberier med tomterna. I fråga om allt detta kan en tredskande minoritet hindra en sund utveckling om de motsätta sig dessa lösningar — och de motsätta sig kanske därför att egna intressen många gånger driva dem att göra det.

När nu staten gör sina insatser för bostadsfrågans lösning genom de lånefonder som upprättats och genom att exempelvis, vilket är det allra nyaste, skaffa de barnrika familjerna bostäder, så borde det också vara anledning se till, att det icke finnes bestämmelser i kommunallagarna som förhindra en mycket stor majoritet att utnyttja och fullfölja de beslut, som riksdagen fattat. En sådan liten tredskande minoriteet kan faktiskt nu omöjliggöra, att de av riksdagen beslutade åtgärderna omsättas i levande livet.

Låt oss tänka på den kommitté, som hade till uppgift att utreda frågan om bostäder åt barnrika familjer och låt oss samtidigt se på det resultat, som bostadssociala kommittén kommit till. Det har därvid befunnits, att det behövs nya bostäder åt 20,000 familjer under den närmaste tiden. För att man skall få i gång denna verksamhet har redan tidigare anvisats rätt stora belopp. Det kan nu mycket väl tänkas, att det i några av dessa kommuner, där man kanske bäst behöver denna byggnadsverksamhet, finnes en tredskande minoritet uppgående till en tredjedel, som vill förhindra en byggnadsverksamhet av detta slag, och det kan ju mycket väl tänkas, att denna minoritet är i nära beröring med fastighetskapitalet. Det är förnämligast med tanke på en dylik eventualitet, som vi anse det vara nödvändigt att genomföra en förändring härvidlag. Men även många andra skäl tala därför, framför allt det skälet, att man icke bör ha en demokrati med så stora inskränkningar, som man nu har. Det vore väl underligt om icke folket, när det gäller kommunernas angelägenheter, skulle, liksom när det gäller rikspolitiken, gå med på att låta representanterna få handla och besluta enligt vanliga demokratiska principer. Det är dessa skäl, som föranlett, att vi åter framfört denna motion, och som gör, att vi yrka bifall till densamma. Konstitutionsutskottet har i denna fråga kommit till ungefär enahanda resultat som i vissa andra frågor, som vi här i dag diskuterat. Jag vet ju nu icke, hur lång tid utskottet har använt för behandlingen av denna fråga, men det kan ju hända, att utskottet varit litet slarvigt både vid behandlingen av denna motion som vid behandlingen av en del andra motioner.

Ang. borttagande ur kommunallagarna av bestämmelsen om två tredjedels majoritet för beslut i vissa frågor. (Forts.)

På grund av det anförda och under hänvisning till de synpunkter, som vi tidigare framfört i denna fråga, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den i ämnet väckta motionen.

Herr Lundqvist: Herr talman! Det är icke första gången, som denna fråga ligger på riksdagens bord. Den är alltså välbekant för kammarens ledamöter. Jag kunde icke heller med bästa vilja i världen utvinna något nytt ur herr Ströms anförande. På grund härav, och då kammaren alldeles nyss avslagit högermotionen om utredning rörande rationellare arbetsmetoder här i riksdagen, gäller det ju nu att i stället söka länka in *praxis* på sådana linjer, att debatterna icke onödigt förlängas. Jag vill därför inskränka mig till att utan ytterligare motivering yrka avslag å motionen och bifall till utskottets hemställan.

Herr Andersson i Igelboda: Herr talman! Från socialdemokratiskt håll har vid flera olika tillfällen uttalats partiets mening i den fråga, som vi här behandla. Några nya synpunkter lära knappast kunna komma fram i denna sak. Herr Ström har ej heller kunnat prestera något nytt, utan endast kommit med synpunkter, som många gånger tidigare framförts och övervägts. Vi ha från socialdemokratiskt håll ingen som helst anledning att ändra någonting av den uppfattning, som vi tidigare uttalat. Men å andra sidan finnes det ju ingen anledning att år efter år upprepa samma synpunkter. Vi få väl ge oss till tåls, tills vi få majoritet i riksdagen. Då tror jag, att det skall bli möjligt att genomföra en dylik ändring, kanske också utan att behöva besvara Kungl. Maj:t med en utredning i saken.

Jag har för närvarande intet yrkande.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Ström, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 11, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr Ström begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 78 ja och 42 nej, varjämte 33 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 17.

Härefter förelåg till avgörande konstitutionsutskottets utlåtande, nr 12, i anledning av väckt motion angående ändring i kommunalförfattningarnas bestämmelser om tiden för offentliga stämmor.

Ang. ändring i kommunalförfattningarnas bestämmelser om tiden för offentliga stämmor.

I en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 520, hade herr *Hermanson m. fl.* föreslagit, »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till sådan ändring av nu gällande kommunalförfattningar angående tiden för offentliga stämmor, att de kommunala samfundens medlemmar i största möjliga omfattning beredas tillfälle att deltaga i dessa stämmor».

Utskottet hemställde, att riksdagen, med bifall till förevarande motion, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till sådan ändring av nu gällande kommunalförfattningar angående tider för offentliga stämmor, att kommunernas medlemmar i största möjliga omfattning bereddes tillfälle att deltaga i dessa stämmor.

Reservation hade emellertid avgivits av herrar *Gustaf Adolf Björkman, C. V. Lindmark, Ewald Lindmark* och *Nilsson* i Karlstad, vilka yrkat, att motionen ej måtte bifallas.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr Lindmark: Herr talman! Motionärerna hemställa om utredning och förslag till sådan ändring av nu gällande kommunalförfattningar angående tiden för offentliga stämmor, att de kommunala samfundens medlemmar i största möjliga omfattning beredas tillfälle att deltaga i dessa stämmor. Gällande bestämmelser på ifrågavarande område finnas i lagen om kommunalstyrelse på landet, 17 §. Där bestämmes bland annat, att ordinarie kommunalstämma i december månad må besluta om under vilka dagar kommunalstämmorna under nästföljande år må hållas. Motionärerna äro icke nöjda med denna anordning. De anse att gällande bestämmelser ha missbrukats i stor omfattning och vilja följaktligen ha mera detaljerade bestämmelser, som skola råda bot på dessa missbruk.

Vad som åsyftas i motionen koncentreras i följande mening: »Detta syftemål torde enklast och lättast kunna nås genom en ändring av kommunallagarna, som föreskriver, att de offentliga stämmorna skola hållas på sön- eller helgdagar eller eljest på sådan tid, då åtminstone det allra största flertalet av kommunernas medlemmar icke äro upptagna av sitt arbete.» Närmast synas motionärerna åsyfta, att stämmorna skola hållas på sön- och helgdagar. Vi reservanter hysa den uppfattningen, att det givetvis är ett önskemål att så många som möjligt, som vilja deltaga i dessa stämmor, också böra bliva i tillfälle att göra det. Men vi anse icke, att det är lyckligt, om man i kommunallagen skulle slå fast, att stämmorna skola hållas på sön- och helgdagar. Vi förmena, att den nuvarande bestämmelsen, som medger frihet att välja, är långt mycket bättre och tillgodoser det demokratiska kravet härutinnan på ett bättre sätt än motionärernas förslag.

I motionen återfinnes uttrycket »eljest på sådan tid», då åtminstone det allra största flertalet av familjernas medlemmar icke äro upptagna av sitt arbete. Vad menas egentligen med detta uttryck »eljest på sådan tid»? Är det icke så, att det som motionärerna här önska bäst tillgodoses med den bestämmelse, som vi för närvarande ha. I utskottet gjordes under diskussionen i detta ärende gällande, att man borde kunna ha stämmorna på lördagseftermiddagen. Men hur skulle en sådan bestämmelse kunna lämpa sig till exem-

Ang. ändring i kommunalförfattningarnas bestämmelser om tiden för offentliga stämmor. (Forts.)

pel i våra stora norrländska kommuner, där vederbörande stämmodeltagare många gånger ha flera mils väg till stämmolokalen. För de stora kommunerna på landsbygden i Norrland förblir det ett önskemål att stämmorna hållas på sådan tid på dagen, att vederbörande kunna hinna till stämmolokalen och åter till sina hem på samma dag.

Hur skulle man för övrigt kunna i en lagparagraf tillgodose det önskemål, som motionärerna framkommit med, om man ej går in för den bestämda formen att stämmorna skola hållas på sön- eller helgdag. Kan man överhuvud taget komma med en bättre formulering än den vi redan ha, enligt vilken vederbörande kommunalstämma har frihet att bestämma i saken och laga efter omständigheterna såsom det bäst tarvas. Enligt min uppfattning har man i detta fall endast tvenne alternativ att välja på. Antingen skall man fastslå i författningen, att stämmorna skola hållas på sön- eller helgdag — vi reserverar vilja icke att stämmodagarna skola fastslås på detta sätt — eller också skall man låta kommunerna som nu sker ha rätt att välja stämmodagar efter rådande förhållanden på sätt nu sker. Utskottet säger i sitt utlåtande bland annat: »Med hänsyn till de synnerligen olikartade förhållandena i skilda delar av landet låter det sig över huvud icke göra att fastställa någon viss för alla kommuner gemensam dag såsom den till dessa stämmor lämpligaste.» Detta är också just precis reservanternas mening. Om detta är riktigt, är den nuvarande formuleringen i lagen den, som bäst tillmötesgår de olika behoven och den som giver vederbörande kommuner de största möjligheterna, när det gäller att bestämma härvidlag.

I debatten tidigare här i dag om de högre folkskolorna och municipal-samhällena framhöll herr Fast med styrka vikten av att man ej i onödan rubbar på och gör ändring i de gällande kommunallagarna. Jag undrar, om man icke kan säga detsamma här och detta i långt högre grad. I ett sådant ärende som detta är det sannerligen icke nödvändigt att skrida till en förändring i nuvarande formulering av lagen, som faktiskt täcker alla rimliga behov.

Jag skall be att få läsa upp vad författningen ordagrant säger på ifrågavarande punkt. Det heter däri: »Ordinarie kommunalstämma i december må beträffande ordinarie kommunalstämma eller kommunalstämmor under nästföljande år besluta, å vilken dag sådan stämma skall hållas eller huruvida stämman skall hållas å sön- eller helgdag.» Denna formulering är god och den har tagit nödig hänsyn till de olika förhållandena i landet. Jag ber, herr talman, att med denna motivering få yrka avslag å motionen.

I detta anförande, under vilket herr förste vice talmannen ånyo övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herrar *Pehrsson* i Göteborg, *Wallerius*, *Hansson* i Rubbestad, *Larsson*, *Nilsson* i Karlstad och *Hassler*.

Herr Hallén: Herr talman! Från en del håll har den missuppfattningen kommit till synes, att det här skulle vara fråga om något försök från utskottets sida att speciellt få sön- och helgdagar till stämmodagar. Först och främst är ju denna fråga kvantitativt av liten betydelse, då ju $\frac{1}{9}$ -delar av landets befolkning för närvarande bor i kommuner, som ha fullmäktigesystemet. I dessa kommuner har man redan sett till, att man icke fått söndagarna fördärvade genom dessa stämmor. I de kommuner, där de återstående $\frac{2}{9}$ -delarna av landets befolkning bo, har man allmänna primärstämmor och även där är det säkerligen ingen, som åstundar att få sabbatsdagarna förstörda på detta sätt.

Syftet med detta är ej — så står det ej heller skrivet i utskottets utlåtande — att få söndagarna till stämmodagar utan syftet är att se till, att stämmor-

Ang. ändring i kommunalförfattningarnas bestämmelser om tiden för offentliga stämmor. (Forts.)

na hållas på tider, då flertalet av kommunernas medlemmar äro lediga, d. v. s. efter slutat arbete. Jag vill nämna, och det framgår för övrigt av utskottets utlåtande, att utlåtandet har rönt anslutning från samtliga partier. Icke mindre än 3 av högers ledamöter och även representanter från bondeförbundet ha biträtt utlåtandet. Vad är då orsaken härtill? Jo, det upplystes i utskottet, att det ej är något särskilt ovanligt, att man i kommunerna — i Östergötland sker så i ett 50-tal kommuner — har betydelsefulla stämmor klockan 9.15 på förmiddagen under vardagarna. Är det icke karakteristiskt detta att man håller sammankomster mitt under brinnande arbetstid och till på köpet sammankomster, vid vilka det skall förekomma ordinarie val och fastställande av budgeten för kommunens allmänna drätsel. Man skulle kunna tro, att något sådant möjligen kan hända i något undantagsfall. Men genom företeendet av annonser styrktes det, att ett dylikt system praktiseras i ett flertal landsändar. Då gick utskottet — det blev nästan nationell samling härför — in för utlåtandet, vilket — det säger jag ännu en gång — ej äsyftar annat än att stämmorna skola hållas efter arbetstidens slut. Jag vill se den, som verkligen har hjärta att motsätta sig ett sådant krav.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Olsson i Mora: För min del har jag ingen passion för söndagar såsom stämmodagar. Det enda jag kan säga om det anförande, som hölls av den ärade talaren på Västerbottensbanken är, att han slog in öppna dörrar. Herr Lindmark polemiserade mot uttalanden, som ingen här i kammaren har fällt, och ej heller återfinnas i utlåtandet. Det är faktiskt så, att ingen har ifrågasatt en allmän bestämmelse om, att stämmorna skola hållas på sön- och helgdagar. Vad utskottet förordar är en ordning, som innebär en valfrihet, men en valfrihet under behörigt demokratiskt hänsynstagande till att det stora flertalet av de röstberättigade i kommunerna beredas tillfälle att deltaga i kommunalstämmorna.

Jag ber, herr talman, att få biträda yrkandet om bifall till utskottets förslag.

Herr Lindmark: Herr talman! Herr Halléns yttrande innehåller en platonisk önskan om hur tillståndet bör vara. Om vi tänka närmare igenom vad problemet innebär, komma vi icke till någon annan slutsats än den, som jag redan har framhållit, nämligen, att skall man genomföra en ändring härutinnan, måste det ske antingen genom införandet i kommunalförfattningarna av en bestämmelse om att stämmorna skola hållas på sön- eller helgdag eller också måste man stanna vid status quo, eventuellt vid en uttalad önskan om, att man bör se till att de flesta av kommunernas medlemmar bli i tillfälle att deltaga i stämmorna. Möjligen skulle man anförä eftermiddagarna såsom exempel på en lämplig tid för stämmorna. Men, mina herrar, kan man i en lagparagraf lämpligen införa sådana bestämmelser, som närmast kunna betecknas som råd och anvisningar? Är det ej så, att en författning bör vara så formulerad att den är bestämd i sina former.

Det är inte mycket att tillägga. Man måste härvidlag fästa sig vid vad motionärerna framfört såsom motiv. De uttala ju den bestämda uppfattningen, att på grund av att stämmorna anordnas på vardagar stora svårigheter uppstått, och man söker därför få sön- och helgdagar till stämmodagar. Jag tror, att det är viktigt, att vi uppmärksamma detta redan nu och se till, att vi inte överrumplas på något sätt.

Ang. ändring i kommunalförfattningarnas bestämmelser om tiden för offentliga stämmor. (Forts.)

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels och på avslag å den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Lindmark begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 12, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppsyningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 18.

Ang. viss ändring i fattigvårdslagen.

Vid nu skedd föredragning av andra lagutskottets utlåtande, nr 15, i anledning av väckt motion om viss ändring i lagen den 14 juni 1918 om fattigvården yttrade:

Herr **Karlsson** i Grängesberg: Herr förste vice talman! Av föreliggande utskottsutlåtande framgår klart och otvetydigt, att andra lagutskottet avsluter sig till motionens syfte. Utskottet förordar visserligen icke bifall till motionen, men motiveringen är ett klart ståndpunktstagande för *positiva åtgärder* i den riktning vi påyrkat i motionen. Även om jag anser, att utskottet borde ha kunnat gå något längre och i någon form förordat lagstiftning i ämnet, vill jag ändå uttala min tillfredsställelse över att utlåtandet är så avfattat, att även genom ett bifall till utskottets förslag föres frågan ett bestämt steg framåt, och vi ha därmed vunnit det huvudsakliga syftet med vår motion.

Med den föreliggande motionen ha vi avsett att söka tillförsäkra av kommunen helt omhändertagna understödstagare en viss *bestämd rätt* att få en liten slant med av det pensionsbelopp, som fattigvårdssamhället äger uppbära för dessa pensionärer och understödstagare. Enligt lagen om allmän pensionsförsäkring äger fattigvårdssamhälle rätt att uppbära folkpensionen för sådan understödstagare. Detta gäller både hans avgiftspension och pensionstillägget. Samma bestämmelse finns även i 1935 års lag om folkpensionering, som träder i kraft den 1 januari 1937. När den nya lagen träder i kraft, komma pensionsbeloppen att bli något förhöjda. Det blir, som vi veta, inte någon särskilt betydelsefull förhöjning. Men något blir det i alla fall. Denna ökning av understödstagarnas pensioner kommer då fattigvårdssamhället till godo. Jag och mina medmotionärer ha ansett, att det vore skäligt och riktigt, att dessa pensionärer då finge en i lag fastställd rätt att för egen del behålla en mindre del av pensionerna. Därigenom skulle pensionärerna få en liten möjlighet att ordna något för sig själva, skaffa sig någon förströelse, och göra livet och tillvaron litet ljusare.

I sitt utlåtande har utskottet nu erinrat om att Svenska fattigvårdsförbun-

Ang. viss ändring i fattigvårdslagen. (Forts.)

det sedan åtskilliga år tillbaka haft sin uppmärksamhet riktad på denna sak. Redan år 1924 gjorde sålunda förbundet en undersökning rörande förhållanden på detta område. Upplysningar inhämtades då från en del större städer, huruvida understödstagarna, som voro intagna på de kommunala anstalterna, erhöle någon del av de pensioner, som anstalterna ägde uppbära för dem. I Svenska fattigvårdsförbundets tidskrift för år 1924 lämnades en kortfattad redogörelse för innehållet i de svar, som lämnats. Om de inhämtade upplysningarna skrev tidskriften bl. a. följande: »Vad som i första hand frapperar är den fullständiga bristen på överensstämmelse mellan de på olika håll tillämpade principerna. På somliga håll betraktas pensionerna enbart som ett tillskott i fattigvårdsstyrelsens kassa. Pensionstagarna erhålla icke någon del av desamma, och deras ställning på anstalten avviker icke i något avseende från övriga understödstagares. På andra håll åter lämnar man pensionstagarna kontant ett väsentligt belopp per år (på ett håll 80 kr.), att användas efter eget skön utan att någon minskning av dem på annan väg tillkommande förmåner därav föranledes. Mellan dessa båda ytterligheter märkas allehanda mellanformer.» Beträffande förhållandena på landsbygden anförde tidskriften: »Såvitt vi hava kunnat finna, växlar pensionstagarnas ställning på landsbygdens anstalter likaledes i hög grad. Kanske är det dock här mindre vanligt att de få behålla någon väsentlig del av pensionen.» I början av år 1926 översände Svenska fattigvårdsförbundet en skrivelse till landets samtliga fattigvårdsstyrelser med en vädjan till dessa att beakta önskemålet att pensionärerna skulle få för egen del behålla någon del av de pensioner, som fattigvårdssamhället uppbar för de helt omhändertagna pensionärerna. I skrivelsen framhöll förbundet bl. a. följande: »Erfarenheten visar, att mycket står att vinna, om man med gott omdöme låter skyddslingarna själva disponera över mindre kontanta belopp.» . . . »Verkningarna härav hava varit av synnerligen glädjande art. Trevnaden och belåtenheten på ålderdomshemmen har ökats och en god stämning i allmänhet främjats, under det att kommunens kostnader för ändamålet varit relativt obetydliga. Emellertid är det synnerligen vanligt, att man träffar på ålderdomshem, där denna angelägenhet helt eller delvis förbisetts. Förbundet har därför önskat främja ett enhetligt och med såväl klokhet som omtanke om de gamla förenligt förfaringssätt på detta område. Saken gäller sålunda att — i korthet sagt — de gamla på ålderdomshemmen med regelbundna, kortare mellanrum böra erhålla mindre kontanta belopp, över vilka de själva fritt få disponera.» Det heter vidare i skrivelsen: »Nära till hands ligger att betrakta beloppet som en del av en skyddslings pension, en del, som denne alltså får behålla. Detta är säkerligen mycket lämpligt, men i så fall är det nödvändigt att tillse, att de som icke åtnjuta pension likväl erhålla ett kontant belopp. För övrigt synes det vara ur alla synpunkter riktigt och bäst, att kommunen gottgör sig de på ålderdomshemmen intagnas folkpension. Av vad redan sagts torde framgå, att det här gäller något, som vederbörande alltid skall kunna påräkna, om han icke missköter sig. Härav följer också, att beloppet bör oförändrat utbetalas, även om personen genom utfört arbete förvärvat s. k. flitpengar.»

Det anförda är i kort sammanfattning de viktigaste synpunkterna i Svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundets omnämnda skrivelse. Andra lagutskottet understryker nu dessa synpunkter och säger därom i sitt utlåtande:

»Utskottet ansluter sig i princip till de synpunkter, åt vilka Svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet givit uttryck i sin ovan återgivna skrivelse i januari 1926 till landets fattigvårdsstyrelser. I likhet med förbundet anser utskottet det sålunda vara önskvärt, att de personer, som intagits å kommunernas fattigvårdsanstalter, med regelbundna mellanrum erhålla mindre kon-

Ang. viss ändring i fattigvårdslagen. (Forts.)
 tanta belopp, över vilka de själva fritt få förfoga.» Utskottet anser sig emellertid icke för närvarande, som det heter i utskottsutlåtandet, böra tillstyrka, att riksdagen skrider till direkta lagstiftningsåtgärder, utan förutsätter, »att strävandena på detta område skola fortsätta och på frivillighetens väg i allt vidare utsträckning medföra verkan».

Som jag i början av mitt anförande framhöll, är utskottets utlåtande sålunda ett klart ställningstagande för positiva åtgärder i den riktning vi i motionen påpekat, och om riksdagen nu följer utskottet, böra därmed de synpunkter, som framförts, få en sådan tyngd, att samtliga fattigvårdsstyrelser i landet komma att följa de riktlinjer, som därmed dragits upp för verksamheten på detta område.

Jag förutsätter även, att, då utskottet givit utlåtandet denna formulering, därmed också är utsagt, att utvecklingen på området skall följas med uppmärksamhet. Det är även önskvärt, att Kungl. Maj:t på ett eller annat sätt, exempelvis genom länsstyrelserna eller statens fattigvårdsinspektör, låter denna riksdagens uppfordran till fattigvårdsstyrelserna snarast möjligt komma till samtliga fattigvårdsmyndigheters kännedom.

Som frågan nu ligger till, kommer jag, herr talman, för närvarande inte att påyrka bifall till motionen. Vi kunna avvakta och se, vilken verkan riksdagens bifall till utskottets utlåtande kommer att få. Skulle denna riksdagens admonition till fattigvårdsstyrelserna inte få önskad verkan, böra emellertid enligt vår bestämda mening lagstiftningsåtgärder på förevarande område vidtagas.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **Hage**: Herr talman! Då herr Karlsson i Grängesberg icke framställt något yrkande, skall jag inskränka mig till att yttra endast ett par ord.

I utskottet tillät jag mig göra ett yrkande om utredning i frågan. Jag fann nämligen, när jag närmare såg på motionen, att sådan densamma var utformad kunde den inte omedelbart bifallas. Däremot tror jag, att det hade varit mycket önskligt med en utredning i frågan, och för min del skulle jag gärna ha sett, att utredningen kunnat mynna ut i att en lagstiftning på detta område fått en sådan utformning, att vederbörande fattigvårdsmyndigheter »böra» utbetala de pengar det är fråga om till pensionstagarna att fritt förfogas av dessa. — Detta uttryckssätt är i överensstämmelse med en formulering, som ganska ofta förekommer i sociala lagar, och i allmänhet vinner man med en dylik något mjukare formulering ungefär detsamma som om man skreve »skall». Emellertid kommo jag och mina meningsfränder i minoritet och då blev frågan den, om man skulle reservera sig eller ej. Jag fann då, att det utlåtande, som kom från majoriteten, var så välvilligt skrivet till förmån för saken, att jag ansåg det vara mycket bättre med en reservationslös samling omkring ett utlåtande som detta. Det är från den utgångspunkten jag för min del tänker yrka bifall till utskottets hemställan, och jag fattar det hela så, att maningen till vederbörande myndigheter att handlägga saken så, som här antytts, skall, när den ges på ett sådant sätt, som här skett, verka i den riktningen, att i stort sett den förordade principen blir tillämpad inom våra kommuner. Jag tror alltså, att motionen, även om den nu icke blir bifallen, skall lända till gagn för hela denna fråga.

Från denna utgångspunkt ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Kammarerna biföll utskottets hemställan.

§ 19.

Slutligen upptogs till behandling andra lagutskottets utlåtande, nr 16, i anledning av väckta motioner angående genomförande av viss ändring i lagen om begränsning av tiden för bageri- och konditoriarbete.

Ang. viss ändring i bageriarbetslagen.

Andra lagutskottet hade till behandling förehåft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade likalydande motioner, nämligen nr 75 i första kammaren av herrar *J. A. Theodor Nilsson* och *Jacob Hansson* samt nr 185 i andra kammaren av herr *Frankenberg m. fl.*, i vilka motioner föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning rörande förutsättningarna för genomförande av sådan ändring av lagen om vissa inskränkningar beträffande tiden för förläggande av bageri- och konditoriarbete, att lagen bleve tillämplig på alla bagerier, vilka tillverkade bröd för avsalu, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade emellertid avgivits av herrar *Olof Carlsson, Hage, Olovson* i Västerås, *Hansson* i Trollhättan och *Molander*, vilka föreslagit, att utskottet måtte hemställa om bifall till de i motionerna framställda yrkandena.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr Hage: Herr talman! Här föreligger en socialdemokratisk reservation, däri vi yrka bifall till en utredning i föreliggande fråga. Bakom reservationen stå de socialdemokrater, som äro antecknade för reservationen, men dessutom ytterligare två, som icke hade tillfälle att deltaga i frågans slutbehandling. Socialdemokraterna stå alltså enhälliga bakom en reservation, däri vi påyrka en utredning.

Den sak, som här behandlas, gäller ju bagerilagen, en lag med vissa bestämmelser varigenom nattarbete i bagerier förhindras. Genom lagen förbjödes arbete i bagerier dels sön- och helgdagar, dels vardagar mellan kl. 8 e. m. och 5 f. m. Emellertid är denna lag sådan, att vissa bagerier, de s. k. hembagerierna, där arbetet skötes utan biträde av annan än make och hemmavarande barn, äro undantagna från bestämmelsen om förbud mot nattarbete.

Vi socialdemokrater ha vid upprepade tillfällen yrkat, att denna inskränkning skall borttagas, och vi hålla alltjämt fast vid den ståndpunkten. Bestämmelsen om att man icke skall bedriva arbete i bagerier mellan kl. 8 e. m. och 5 f. m. är tillkommen av sanitära och hygieniska skäl. Man har förklarat, att bageriarbete är hälsovådligt i viss utsträckning, och man har i överensstämmelse med utredningar, som skett, och genom ett internationellt samarbete funnit, att det är rimligt, att det existerar lagar, som förhindra sådant nattarbete. Men har en sådan lagstiftning tillkommit på den grund, att arbetet i fråga anses hälsofarligt, då det bedrivs under natten, måste man ju säga sig att det är hälsofarligt icke blott för dem, som arbeta i de stora bagerierna, utan även för dem, som arbeta i familjebagerier. Och man kan våga det påståendet, att i avseende å dessa senare är hälsofarligheten större även därför, att där saknas ofta de sanitära anordningar, som finnas i de stora bagerierna. Detta är alltså en synpunkt, som är bestämmande för oss, när vi gå in för en utredning, som kan leda till att undantaget beträffande familjebagerierna uppläses.

Därtill kommer en annan omständighet. Genom att tillåta dessa hembagerier att börja sitt arbete tidigare på dagen, ger man dem en handikapställning

Ang. viss ändring i bageriarbetstidslagen. (Forts.)
i förhållande till de andra bagerierna. Staten stiftar alltså en lag i detta fall, enligt vilken man icke behandlar människor lika utan ger en gren av bageriverksamheten en fördel framför en annan gren. Resultatet torde också ha blivit, att de som fått denna fördel utnyttjat den till förfång för dem som bedrivit bagerirörelse i större bagerier, där det finns anställd personal, som inte tillhör bageriidkarens familj. Vi ha nu den uppfattningen, att lagen skall vara rättvis åt båda hållen. Och från den utgångspunkten ha vi varit med om att tillstyrka en utredning i enlighet med yrkandet i motionen, däri man kräver, att denna fördel för hembagerierna skall avskaffas. Detta yrkande vann ju på sätt och vis majoritet i andra kammaren vid förra årets riksdag. Det avgavs lika många röster på båda sidor, och med lottens hjälp vann den linje majoritet, som här representeras av reservanterna. Jag vill uttrycka den förhoppningen, att det skall bli majoritet även i dag. Nu har jag hört, att i första kammaren, där man visserligen avvisade reservationen, samlade sig dock omkring densamma en mycket stor minoritet, och man var ganska nära att uppnå majoritet. Jag tror alltså, att man kan våga det påståendet, att det finns en stark opinion här i riksdagen för en lagstiftning, som syftar till att ställa det lika för olika slag av yrkesidkare inom detta område.

Med denna motivering ber jag för min del, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som är fogad vid utskottets utlåtande.

Herr Frankenberg: Herr talman! Vi motionärer ha haft ett svagt hopp att andra lagutskottet med hänsyn till kammarens beslut föregående år och även med hänsyn till det rikhaltiga material, som vi i år ha bifogat motionen, skulle tillstyrka vår framställning om en utredning i ärendet. Emellertid intar utskottsmajoriteten samma ståndpunkt i år som föregående år.

Jag vill erinra om, att skillnaden i årets motion och den, som väcktes av ungefär samma motionärer föregående år, är, att man i föregående års motion begärde en direkt lagändring utan föregående utredning, under det att motionen i år utmynnar i en hemställan om en utredning i ärendet.

Som läget är på detta område och som framgår av den av livsmedelsarbetarförbundet företagna undersökningen synes det mig vara en mycket långsökt motivering, som andra lagutskottets majoritet anför i utlåtandet. Det finns bara en enda motivering, nämligen den, där man säger, att den inom arbetarskyddslagstiftningen hävdade principen om frihet till arbete för arbetsgivaren och hans familj bör upprätthållas även inom bageriyrket.

Jag vill hålla före, att en opartisk utredning av denna fråga behöver ju inte betyda, att denna princip så att säga brytes eller kränkes. Å andra sidan vill jag särskilt understryka, att det här inte är fråga om att försöka förbjuda någon att arbeta, utan vad som önskas är endast, att alla, som ha sysselsättning inom bageri- eller konditoriyrket, skola vara lika inför lagen. Det är ju alldeles naturligt, att en sådan lag som den s. k. bagerilagen, som ger en del medborgare vissa rättigheter på andras bekostnad, är en lag, som så småningom kommer att förändras. Det sköter utvecklingen själv om.

Jag anser, att med den ståndpunkt, som andra lagutskottets majoritet intar både i år och föregående år, medverkar man inte till att ordna denna sak, som nödvändigt förr eller senare måste ändras, utan man endast fördröjer en utredning, som jag skulle tro kommer att utmynna i att riksdagen behöver ändra vissa förhållanden, och på så sätt bidrager man till att göra ont värre. Sveriges bageriidkareförening, som man sannerligen inte kan klandra för att inte hysa borgerliga åsikter och framför allt inte hyser den uppfattningen att det inte skall vara fri företagsamhet här i landet — ty så mycket känner jag herrarna i Sveriges bageriidkareförening, att jag vet att de jämt och stän-

Ang. viss ändring i bageriarbetstidslagen. (Forts.)

digt tala om den fria företagsamheten — nödgas av omständigheterna i denna fråga att ställa sig på motionärernas sida. Detta gör inte en dylik arbetsgi-varförening med mindre än trängande skäl föreligga.

Den utredning, som bifogas motionen, ger en ganska klar bild av, hur utvecklingen gestaltat sig för familje- och hembagerier och andra bagerier under de senaste fem åren. Man vinner ingenting med att i detta avseende ställa sig på en negativ linje. Visserligen kan man säga — vilket ju andra lagutskottet stöder sig på — att denna fria näringsprincip skulle brytas, men enligt min uppfattning bryter man ingalunda näringsfriheten därför att man bestämmer att alla skola ha samma möjligheter och samma utgångspunkt, då det gäller att tillverka vissa varor. Socialstyrelsen ansåg redan 1925, att det hade skett en onormal utveckling av hem- och familjebagerierna. Ehuruväl man i föreliggande utlåtande inte direkt gick på ett bifall till motionen framgick det dock tydligt, att detta var ett område, som borde bli föremål för en utredning, och den utredning, som livsmedelsarbetarförbundet har företagit föregående år, visar ju, hur det förhåller sig på detta område. Jag ber att få anföra några siffror.

Som man av livsmedelsarbetarförbundets utredning ser, fanns det 1930 691 familje- och hembagerier inom de områden, som förbundet låtit undersöka, och 1935 hade denna siffra ökat till 1,233. Det är alltså en ökning av nära 50 procent, och ingen skall i detta avseende kunna säga — i varje fall inte övertygande för oss, som känna till förhållandena på detta område — att detta inte skulle inverka ofördelaktigt på de bageriådkare, som sysselsätta yrkeskunnigt folk och som sålunda också i verklig mening bedriva bagerirörelse. Jag förmodar, att man även kan ställa denna fråga i samband med en annan fråga, som riksdagen beslöt att vidtaga en utredning om föregående år, nämligen frågan om införande av legala kompetensvillkor inom hantverket. Jag anser, att det skulle ur praktisk synpunkt vara lämpligt, att en utredning bedrevs jämsides med denna även beträffande arbetstidens reglerande i konditori- och bageriyrket. Jag anser således, att dessa två frågor ha likartade utgångspunkter, och under sådana förhållanden ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Sandström: Herr talman! Denna motion är ju en gammal bekant. Vi behandlade den även förra året. I viss mån föreligger en olikhet, då motionärerna i år yrka på en utredning, under det att de i fjol yrkade på en direkt lagändring, men det kan ju smälla lika högt, om man tar en utredning, som skall leda fram till en lagändring, eller en lagändring direkt.

I likhet med förra året har andra lagutskottets majoritet ansett, att denna motion icke bör vinna riksdagens bifall. Man skulle ju kunna inskränka sig till att helt enkelt yrka bifall till denna utskottets hemställan under förmlan, att frågan i år icke är i något annat läge än förra året, men det är i alla fall några synpunkter, som i år ha framkommit och som kanske i detta sammanhang kunde böra beröras.

Det är nämligen så, att då motionärerna förra året kommo med sin motion, kunde de peka på en mycket hög arbetslöshetssiffra för bageriarbetarna. Denna arbetslöshetssiffra har i år ställt sig avsevärt gynnsammare. Arbetslösheten inom bageriarbetarkåren har nämligen sedan föregående år till den sista november 1935 nedgått med omkring 30 procent. Detta är ju ganska avsevärt, och man finner därav, att en ej oväsentlig förbättring har inträtt. Visserligen förefinnes där fortfarande en viss arbetslöshet, och den är inte heller så obetydlig och den är ju mycket beklaglig, men denna arbetslöshet är nog beroende på andra fak-

Ang. viss ändring i bageriarbetstidslagen. (Forts.)

torer än den omständigheten, att de s. k. familjebagerierna ha fått en något mera gynnsam ställning i den arbetstidslag, som rör bagerierna, än de bagerier, som arbeta med lejd arbetskraft. Detta beror naturligtvis mest på den starka nedgången i brödkonsumtionen i vårt land, som ägt rum. Under tioårsperioden 1923—1933 har nämligen brödkonsumtionen i Sverige nedgått med inte mindre än 21 procent, således med mera än $\frac{1}{5}$. Det är alldeles givet, att en så avsevärd nedgång i brödkonsumtionen måste inverka menligt på bagerihanteringen.

Nu tro kanske de ärade motionärerna, att man genom att bifalla denna motion skulle kunna höja brödkonsumtionen, men ett sådant påstående kan väl inte på allvar framställas. Snarare kanske det skulle kunna verka i motsatt riktning. Nu är det dock bättre tider och man kan hoppas och tro, att denna nedgång i arbetslösheten inom bageriarbetarfacket kommer att fortsätta och att alltså brödkonsumtionen i landet även kommer att stiga och att det förra då skulle vara en följd av det senare.

I fråga om motiven för en utredning fäste jag mig vid, att herr Hage som reservant mest uppehållit sig vid de hygieniska och sanitära förhållandena. Han ansåg, att detta var en skyddsföreskrift, som föreskrivits för bagerierna och som det skulle vara lämpligt och fördelaktigt och i hygienens intresse att införa även beträffande familjebagerierna. Motionären däremot ställer sig på en annan ståndpunkt, och det är tydligt av hans anförande och även av ordalydelsen i motionen såväl föregående år som detta år, att motionärens motiv grundar sig på konkurrenssynpunkter. Man vill nämligen ha familjebagerierna i samma kategori som de andra bagerierna för att få bort en besvärande konkurrens. Av samma slag är också bageriiddkareföreningens ståndpunkt. Det är rena konkurrenshänsyn, som där göra sig gällande, och dessa ha orsakat, att bageriiddkareföreningen förra året, då vi behandlade motionen, ställde sig på motionärens sida och ville, att familjebagerier inte skulle få ha någon särställning.

Vad berör nu denna framställning för kategori? Jo, den rör de s. k. hembagerierna, som arbeta endast med hjälp av familjemedlemmar och inte ha någon lejd arbetskraft. Denna kategori har utskottets majoritet funnit vara att räkna bland de svagare i samhället. Den är således att anse som en sådan kategori, som bör erhålla stöd och hjälp. Vi hade också tänkt oss, att herrar socialdemokrater, som ju alltid föra på tungan talet om att de vilja skydda de svaga, skulle taga hänsyn till denna omständighet och intaga en annan position till detta förslag. Men då inte dessa svaga företagare, som ju försöka att med en ringa årsinkomst undvika att komma det allmänna till last, få något stöd från herrar socialdemokrater, är det så mycket mera angeläget för utskottsmajoriteten att ge dem detta skydd.

Jag tror, att innebörden av detta förslag har alldeles oerhört överdrivits. Jag tror inte, att bageriarbetarna och de större bagerierna komma i någon bättre ställning, även om man skulle bifalla denna motion och inbegripa hembagerierna under bageriarbetstidslagen. Det är nog så, att den kvantitet bröd, som tillverkas i dessa familjebagerier, är försvinnande liten i förhållande till den, som de övriga bagerierna bringa ut i marknaden. Det finns vid årets motion fogad en utredning. Denna utredning visar, hur många hembagerier det finns i 139 städer. Motionären har redan omtalat, att det numera är 1,233 stycken och att en icke oväsentlig höjning skett av deras antal. Men denna statistik, som är bifogad motionen, skulle varit mycket mera värdefull, om den även talat om, vilka kvantiteter, som den ena och den andra kategorien tillverka. Skulle man anført dessa siffror, skulle man nog samt funnit, av hur ringa betydelse dessa familjebagerier äro ur konkurrenssynpunkt sett. Jag läste häromdagen en annons i en tidning. Det var en bagerifirma, som utbjöd sina varor och talade om med fetstil, att deras årstillverkning uppgick till inte mindre än 1 miljon kg. bröd. Detta var således en enda firma,

Ang. viss ändring i bageriarbetstidslagen. (Forts.)

och jag tror man kan säga, att det är en mycket liten brädel av landets brödkonsumtion, som tillverkas av familjebagerierna.

Herr talman! Jag skall inte uppehålla tiden längre utan med vad jag nu sagt anser jag, att jag väl motiverat ett bifall till utskottets förslag. Jag ber alltså att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Frankenberg**: Herr talman! Jag fäste mig särskilt vid herr Sandströms yttrande, att arbetslöshetssiffran skulle ha sjunkit, vilket påstående ju är riktigt, men man må också ställa denna arbetslöshetssiffra, som uppges i utskottets utlåtande, i relation till de förhållanden, vari vi för närvarande befinna oss. Vi ha dock en arbetslöshetssiffra för bageriarbetarna här i landet på 1,939, alltså i runt tal 2,000. Den har sjunkit med 761 arbetslösa från föregående år. Men då man nu vet, att vi leva i en högkonjunktur, då jag tror att folk i allmänhet också köper mera bröd, förstår man, att siffran 1,939 arbetslösa bageriarbetare är synnerligen hög efter de förhållanden, som vi leva i. Det är således enligt min mening icke någon motivering att säga, att därför att arbetslöshetssiffran sjunkit, skulle sannolikt inte konkurrensen vara starkare från hem- och familjebagerierna.

Av herr Sandströms anförande fick jag en känsla av att en hel del av vad han sade bestyrker riktigheten av vårt förslag om en utredning. Särskilt vill jag till herr Sandström säga, att vi motionärer ha inte tänkt oss att genom en utredning förmå folk att äta mera bröd. Det är fjärran ifrån oss, och det är ju en sak, som man inte kan tvinga någon till. Men jag vill ställa den frågan till herr Sandström: Tror herr Sandström, att han kan hålla brödkonsumtionen nere genom att hindra en utredning? Det är en logisk fråga. Under alla förhållanden är det inte på det sättet, som herr Sandström vill göra gällande, att hem- och familjebagerierna ha en ganska liten andel i brödproduktionen. Varför Sveriges bageriudkareförening stöder denna motion är, att denna arbetsgivareförening utgöres av de mindre och medelstora bageriudkarna här i landet, och det är dessa mindre och medelstora bagerier, som ha organiserad arbetskraft, som lida starkast av denna haltande lagstiftning. Det är inte de större bagerierna, ty de äro bättre tekniskt utrustade och kunna därigenom konkurrera, utan det är dessa mindre bagerier, de mindre kapitalstarka, kan man säga, som få se sin produktion minskad, och därigenom uppstår arbetslöshet bland de yrkeskunniga arbetarna, som sålunda gått sin vanliga treåriga lärotid och därigenom hoppas kunna komma upp på ett bättre plan. Det är just denna typ av bageriarbetare, som få gå arbetslösa. Jag anser, att även om arbetslöshetssiffrorna sjunkit, är det icke någon motivering. Här föreligger en rättssak, att en lag icke skall hjälpa en del medborgare och stjälpa en del andra. Det ären rättssak, och därför har jag förhoppning om att frågan tränger sig fram, även om herr Sandström och andra för ögonblicket icke äro beredda på att gå med på saken. Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr **Sandström**: Herr talman! På herr Frankenbergs till mig framställda, ganska ologiska fråga vill jag svara, att jag är en vän av alla åtgärder, som kunna vara ägnade att öka brödkonsumtionen i landet, detta icke minst för jordbrukets vidkommande. Det vore fördelaktigt för jordbruket, om man kunde få upp konsumtionen, men jag kan inte förstå, hur ett bifall till denna motion skulle kunna inverka därpå. Samtidigt ber jag få nämna, det socialstyrelsen har i ett utlåtande förklarat, att man numera i de s. k. familjebagerierna i allmänhet icke synes börja arbeta tidigare än de större bagerierna. Det förhåller sig så, att det icke är annat än i nödfall man går upp och gör nattarbete. Det är endast de familjebagerier, som leverera bröd till de tidiga morgonkaféerna, som göra nattarbete, men det är icke så stor del av familjebagerierna som göra detta.

Även från den synpunkten synes det opåkallat att pressa in dessa familjebagerier under bageriarbetstidslagen.

Ang. viss ändring i bageriarbetstidslagen. (Forts.)

Herr Carleson: Herr talman! Jag är uppkallad av herr Frankenberg, vilken förmenade, att det här skulle vara fråga om en rättssak. För att skydda arbetare inom industrier och företag har genom lagbestämmelser stadgats viss begränsning i arbetstiden och vissa andra skyddsåtgärder. Vad beträffar arbetstiden skulle sålunda genom det förhållandet, att man ur social synpunkt velat för arbetare inom företag begränsa densamma enligt herr Frankenbergs mening föranleda därtill att skyldighet skulle uppstå för en person att icke för egen räkning begagna sin arbetskraft utöver den tid de personer använda, som äro anställda inom företag.

För övrigt vill jag fråga, hur man kan avhjälpa arbetslösheten på denna väg. Om man skulle fastställa, att det skulle vara samma arbetstid på hembagerier som hos bageriföretag, skulle det sålunda betyda, att produktionen inom hembagerierna skulle sjunka på grund av minskad arbetstid så mycket, att något större antal av de nu arbetslösa bageriarbetarna skulle få arbete. Det säger sig självt, att detta icke kan ske utan att inverka på arbetstillgången vid hembagerierna och alltså inverka på arbetslösheten därstädes.

För övrigt är frågan såsom redan framhållits en principfråga. Man utsträcker sålunda en social lagstiftning till skydd för arbetare därhän, att man gör det till ett brott, att personer använda för egen räkning sin arbetskraft på den tid de behaga.

Herr Frankenberg: Herr talman! Om jag inte missförstod herr Carleson, hade han fått den uppfattningen, att det gällde här, att arbetarna ville ha sin arbetstid reglerad och att jag skulle anse detta vara en rättssak. Är det så, så har herr Carleson fattat saken felaktigt. Det är så, att enligt lagen hem- och familjebagerierna ha rätt att börja arbetet klockan 10 på kvällen och sedan arbeta hela natten, under det alla andra, även de som bara ha en enda anställd, icke få börja förr än klockan 5 på morgonen. Denna omständighet, som förnekats i kammaren men som icke desto mindre är verklig, är det, som har gjort, att såväl Sveriges bageriidkareförening som Sveriges hantverksorganisation ställt sig på motionärernas linje och mena, att det bör vara lika för alla.

Jag vill också säga, att om herrarna hade tillfälle att göra en titt ute i landet på hembagerierna och familjebagerierna, skulle ni enbart ur hygienisk synpunkt vara med om den begärda regleringen beträffande nattarbetet, kanske även framställa längre gående krav än vad motionärerna gjort. Å andra sidan är det så, att om en arbetsgivare är egen företagare och hans produktion utökas, har han ingen annan att gå till för att få hjälp än till barnen inom familjen, särskilt om han inte vill taga in utomstående, något som han antagligen inte vill, ty då får han inte arbeta på natten. Även ur arbetarskyddssynpunkt borde det vara kammaren angeläget att granska frågan. Det kan inte vara bra att tillåta vissa medborgargrupper att under vissa förhållanden tvinga sina barn till nattarbete. Det är en mycket allvarlig sak, och det påpekades i det yttrande, som svenska livsmedelsarbetareförbundet då avgav, att det förekommit sådant på vissa platser i landet. Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Carleson: Herr talman! Det var alldeles som herr Frankenberg säger, det var ett misstag när jag talade om arbetstidens längd. Jag menade arbetstidens förläggning. I sak är det dock detsamma därför att herr Frankenberg gör till rättssak en social anordning, som är gjord till skydd för arbetare hos företagare.

Vad för övrigt angår det tal som fördes nu som förut att det skulle vara bevis till stöd för motionärernas sak, att samma önskan finnes från bageriarbetarnas och bageriidkarnas sida, så är det väl ingenting, som bättre visar, hur staten genom sina åtgärder hjälper bägge parterna till att få ett slags monopol eller skrä-

Ang. viss ändring i bageriarbetslagslagen. (Forts.)

väsande därför att naturligtvis bageriidkarna kunna känna sig trängda lika mycket som arbetarna av sådana, som vilja arbeta med egen arbetskraft och med anhöriga.

Herr Hage: Herr talman! Jag vill säga till herr Carleson, att om vi ha en arbetarskyddslagstiftning för att skydda arbetarna från sociala och sanitära utgångspunkter, så finnes det icke någon anledning att undantaga söner och döttrar till bageriidkare från denna skyddslagstiftning, därför att en son eller en dotter, som arbetar i faderns eller moderns bageri, är väl också arbetare. Och behöver man skydda arbetare i allmänhet, så behöver man skydda dem, även om de stå i släktskapsförhållande till den, som äger bageriet. Jag menar, att ett släktskapsförhållande bör icke vara avgörande på något sätt. Ty behöva arbetare skyddas genom lagstiftning, så behöva även bageriarbetare, som råka vara söner eller döttrar till ägaren, skydd. Säkerligen är det för dem en nackdel med nattarbete i lika hög grad. Den omständigheten, att de råka vara söner eller döttrar till ägaren, har icke någon betydelse i det avseendet. Om man skall vara konsekvent i detta, talar allt för bifall till reservationen.

Herr Frankenberg: Herr talman! Det är en fråga, som det skulle vara mycket intressant att få besvarad av herr Carleson. En bageriidkare har börjat sin verksamhet på en plats, där han var den första i branschen, och under tiden som samhället växte upp har han kunnat utvidga rörelsen. Han har nedlagt ett stort kapital däri och åstadkommit ett modernt bageri, hygieniskt och välordnat. Om nu på denna plats det uppstår en massa mindre bagerier av den typ, som vi inom bageriyrket kalla »fuskare» i egentlig mening, och deras antal blir så stort, att detta bageri — låt mig kalla det Carlesons bageri — inte bär sig och det uppstår arbetslöshet och bageriägaren har svårt att klara sina finanser beroende på att dessa mindre fuskare få tillverka bröd på natten, kan herr Carleson anse detta rätt under sådana förhållanden? Det är vad som försiggår i verkliga livet. Det växer upp bagerier snart sagt i varje hus, i varje fall nybyggt hus i städerna, vilket gör, att de stora, medelstora och mindre bageriernas ägare inte kunna få skäligen vinst på sitt arbete eller kunna leva någorlunda ordentligt. Jag kan åberopa flera bevis härför, fastän det kanske är onödigt och skulle draga ut debatten för långt.

Man jag vill tillägga, att även om kammaren i år inte bifaller utredningsförslaget, har man inte tystat ned saken, utan jag förmodar, att de bageriidkareföreningar och andra, som äro intresserade av saken, komma att så snart som möjligt åter göra sina krav gällande mycket starkt.

Herr Carleson: Herr talman! Jag vill besvara den fråga, som herr Frankenberg framställde. Herr Frankenberg talar om, att på en plats finnes ett välordnat bageri, och så kommer det konkurrenter som göra det besvärligt för företaget. Sådant kan sägas om alla företag i Sverige. Jag tycker, att det hela syftar uppenbart till att man vill monopolisera en näring till vissa sammanslutningar, när man icke kan på annat sätt betvinga konkurrensen. Jag kan ej finna, att man i detta fall skulle vara mera nödsakad att i större utsträckning gå till staten för att få hjälp än inom andra grenar av näringslivet, där det bästa företaget visar sig vara det, som i längden bär sig. Jag antar, att ett bröd, som är mindre hygieniskt, i längden har mindre konkurrensmöjligheter än ett som är fullgott. Jag vill säga, att det är mycket motbjudande, att den vara, av vilken man framförlallt är beroende för att leva, den varan skall man nu monopolisera. Jag anser, att monopoliseringen åtminstone bör gå i annan riktning, om den skall fortsätta.

Ang. viss ändring i bageriarbetstidslagen. (Forts.)

Herr Olovson i Västerås: Herr talman! Jag föranleddes att begära ordet, när herr Carleson talade om, att motionen syftar till monopolisering. Man skall inte se spöken på ljusa dagen, och man skall inte vara så hemfallen åt monopolskräck, så att man talar om monopol i detta sammanhang. Här är inte fråga om något sådant. Här är inte fråga om annat, än att samma arbetstidslag skall tillämpas för alla bagerier. Det är inte fråga om annat än fullständig likställighet inom denna bransch. Det förhåller sig så, att statsmakterna ha funnit sig böra stifta en särskild lag för att skydda bageriarbetarna mot nattarbete i för stor utsträckning. De bagerier, som sysselsätta, låt mig kalla det främmande arbetskraft, få börja arbeta i huvudsak klockan 5. Hembagerierna och familjebagerierna, där man endast har anhöriga till hjälp, kunna börja hur tidigt som helst. Resultatet blir, att dessa mindre bagerier ha ett försprång eller om man vill kalla det handikap, när det gäller att leverera till kaféer och andra tidigt på morgonen. Vad motionärerna vilja är ingenting annat, än att arbetstiden skall börja samtidigt i alla bagerier, och att det med hänsyn till det socialt önskvärda i, att inte nattarbete tillämpas i för stor utsträckning, skall stadgas, som det nu stadgas i bagerilagen, att arbetet inte får börja före klockan 5. Jag frågar mig, om det blir någon orättvisa mot de mindre bagerierna, när precis samma bestämmelser skola gälla för dessa som för de större. Något monopol har inte varit ifrågasatt och kan inte genom en sådan lagstiftning åstadkommas.

Herr Carleson: Herr talman! Är det herr Olovsons önskan att utsträcka lagen om lagstadgad arbetstid till vilka personer som helst överhuvud taget? Den t. ex. som själv bygger ett hus åt sig och arbetar kanske 10 timmar om dagen därpå under veckans lopp, skall han i framtiden av herr Olovson och hans meningsfränder förbjudas att arbeta på bygget längre tid än allmänna arbetstidslagen medgiver?

Herr Olovson i Västerås: Herr talman! Jag ber att få påpeka för herr Carleson, att motionärerna icke framställt något sådant yrkande, inte väckt motion om sådant, inte sagt ett ord, som kan tyda på sådant.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Frankenberg, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 16, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda om omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 71 ja och 71 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Ang. viss ändring i bageriarbetstidslagen. (Forts.)

I följd härav nedlade herr talmannen i rösturnan en ja-sedel och en nej-sedel, så beskaffade, som i § 60 2 mom. riksdagsordningen föreskrives, varefter, på anmodan av herr talmannen, en av sedlarna upptogs ur urnan av herr Westin. Denna sedel utvisade ja; och hade kammarens alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 20.

Ordet lämnades härefter på begäran till herr **Henrikson**, som anförde: Herr *Interpellation*. talman! Sedan ett par veckor tillbaka härjar vid I 19 en synnerligen svårartad influensaepidemi. I ett T. T.-meddelande till pressen, daterat i Boden den 24 februari, heter det:

»Enligt vad överläkaren vid garnisonssjukhuset i Boden, d:r A. Engel, på söndagskvällen meddelat 'Norrländska Socialdemokraten', var antalet anmälda influensasjuka då omkring 180, d. v. s. ett 20-tal fler än på fredagen. Ett avsevärt antal av de sjuka äro dock att betrakta som rekonvalescenter. På lördagen inträffade ett tredje dödsfall i lunginflammation. Den avlidne är en värnpliktig Wallerstedt från Uppland. Under februari ha vid I 19 inträffat fem dödsfall men två av dem stå icke i samband med den senaste epidemien. Fortfarande vårdas på sjukhuset en del lunginflammationsfall av allvarlig art . . »

Så långt detta telegram. Därefter har enligt uppgifter i pressen ytterligare två värnpliktiga avlidit.

Vid telefonsamtal i dag med överläkaren på garnisonssjukhuset har denne bekräftat epidemiens stora omfattning och svårartade karaktär. Vid regementet har man i dag 195 sjukskrivna, varav 26 i lunginflammation. Enligt överläkare Engels utsago är detta den andra influensavågen i år. Den började den 12 februari och har krävt 5 dödsoffer.

I samband med de inträffade sjukdoms- och dödsfallen ha rykten uppstått, som tala om, att orsaken till att epidemiens verkningar blivit så svåra skulle ligga däruti, att de värnpliktiga kommenderats till fälttjänst under utomordentligt påfrestande förhållanden. Ryktet vet att förtälja, att nattmarscher och övningar skulle ha ägt rum i en kyla på över 30 grader. Det bör klarläggas hur det förhåller sig med detta.

Med hänvisning till vad jag anført hemställer jag om kammarens tillstånd att till försvarsministern få ställa följande frågor:

- 1) Ämnar försvarsministern på grund av vad som inträffat vidtaga någon undersökning om orsakerna till de inträffade sjukdoms- och dödsfallen?
- 2) Ämnar statsrådet för den händelse det visar sig, att ovannämnda sjukdoms- och dödsfall förorsakats av i otjänlig väderlek företagna fälttjänstövningar, vidtaga åtgärder mot härför ansvarigt befäl samt beordra inställandet av ytterligare planerade liknande övningar?

Ifrågavarande anhållan bordlades.

§ 21.

Herr *Andersson* i Rasjön avlämnade en av honom *m. fl.* undertecknad motion i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 67, med förslag till lag angående rätt för Konungen att i vissa fall förordna om kreditparr.

Denna motion, som erhöi ordningsnumret 630, bordlades.

§ 22.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från statsutskottet:

nr 2, angående regleringen för budgetåret 1936/1937 av utgifterna under riksstatens andra huvudtitel, innefattande anslagen till justitiedepartementet; och

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under utgifter för kapitalökning gjorda framställningar angående anslag till byggnader för statens bakteriologiska laboratorium och till lån till utvidgning av Vilhelmsro anstalt för fallandesjuka; samt

från bevillningsutskottet, nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder till sockerbetsodlingens uppehållande.

§ 23.

Till bordläggning anmäldes statsutskottets utlåtande, nr 3, angående regleringen för budgetåret 1936/1937 av utgifterna under riksstatens tredje huvudtitel, innefattande anslagen till utrikesdepartementet.

§ 24.

Justerades protokollsutdrag.

§ 25.

Upplästes följande till kammaren inkomna sjukbetyg:

Att vice talmannen Ola Jeppsson, Mörrum, på grund av influensa med gastrointestinala symtom t. v. är oförmögen att delta i riksdagsarbetet, inlygga.

Karlshamn 25 februari 1936.

Nils Bildsten,
leg. läkare.

§ 26.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Olsson</i> i Rödningberg	under 4 dagar fr. o. m. den 27 febr.,
› <i>Isacsson</i>	› 5 › › › 26 ›
› <i>Högström</i>	› 5 › › › 27 ›
› <i>Hermansson</i>	› 4 › › › 28 ›
› <i>Wallén</i>	› den 2 mars,
› <i>Nyblom</i>	› 3 dagar fr. o. m. den 1 mars,
› <i>Kilbom</i>	› 5 › › › 29 febr.,
› <i>Hammarlund</i>	› 5 › › › 26 ›
› <i>Bergström</i>	› 5 › › › 26 ›
› <i>Herou</i>	› 5 › › › 27 ›
› <i>Norling</i>	› 5 › › › 27 ›
› <i>Björklund</i>	› 3 › › › 27 ›
› <i>Olsson</i> i Gävle	› 3 › › › 29 ›
› <i>Andersson</i> i Höör	› 2 › › › 27 ›
› <i>Björk</i> i Tryde	› 6 › › › 27 ›
› <i>Gustafson</i> i Kasenberg	› 2 › › › 28 ›
› <i>Hilding</i>	› 6 › › › 27 ›
› <i>Spångberg</i>	› 2 › › › 28 ›
› <i>Brännström</i> i Skellefteå	› 4 › › › 28 ›

herr <i>Persson</i> i Undersvik	under	4	dagar	fr. o. m.	den	26	febr.,
› <i>Olsson</i> i Mellerud	›	3	›	›	›	29	›
› <i>Andersson</i> i Falkenberg	›	5	›	›	›	27	›
› <i>Ericson</i> i Boxholm	›	4	›	›	›	28	›
› <i>Mårtensson</i>	›	4	›	›	›	27	›
› <i>Pettersson</i> i Dahl	›	5	›	›	›	27	›
› <i>Persson</i> i Trången	›	4	›	›	›	27	›
› <i>Olsson</i> i Mora	›	4	›	›	›	29	›
› <i>Lindskog</i>	›	2	›	›	›	6 mars,	
› <i>Ström</i>	›	2	›	›	›	26 febr. och	
› <i>Hedlund</i> i Häste	›	4	›	›	›	28	› .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.31 e. m.

In fidem
Per Cronvall.